

Pannonia Books
2 Spadina Road
Toronto 4, Canada

MAGYAR REMEKIRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát	Erődi Béla	Négyesy László
Angyal Dávid	Ferenczi Zoltán	Rákosi Jenő
Badics Ferencz	Fraknói Vilmos	Riedl Frigyes
Bánóczi József	Gyulai Pál	Széchy Károly
Bayer József	Heinrich Gusztáv	Széll Kálmán
Beöthy Zsolt	Koroda Pál	Váczy János
Berzeviczy Albert	Kossuth Ferencz	Vadnay Károly
Endrődi Sándor	Kozma Andor	Voinovich Géza
Erdélyi Pál	Lévay József	Zoltvány Irén

8. KÖTET

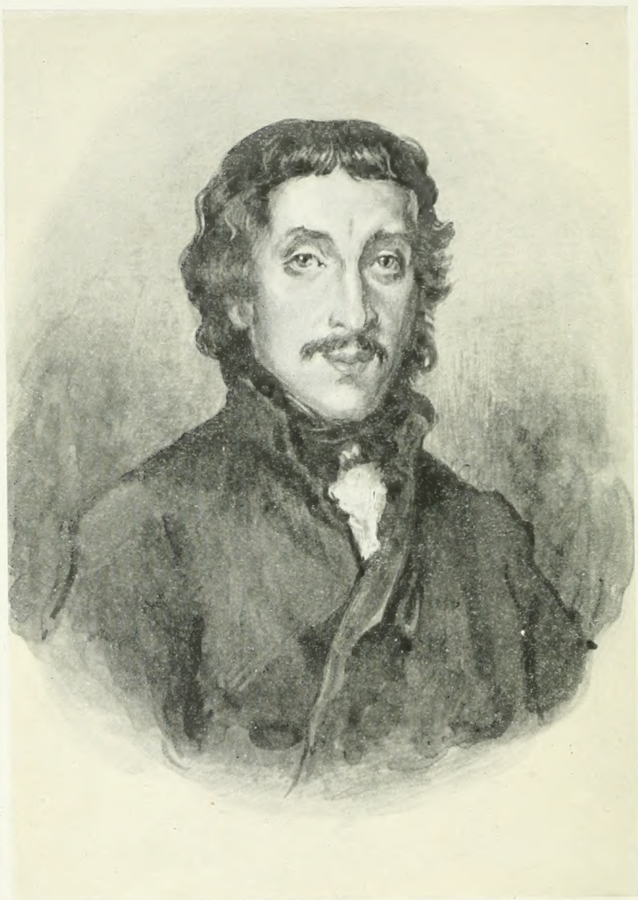
CSOKONAI V. MIHÁLY MUNKÁIBÓL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

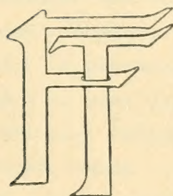
R. H. N. fec. Franklin-Társulat

CSOKONAI V. MIHÁLY

MUNKÁIBÓL

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

BÁNÓCZI JÓZSEF

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

Franklin-Társulat nyomdája.

CSOKONAI MIHÁLY

1773—1805.

Midőn Kölcsey Ferencz kilenczven évvel ez előtt «Csokonai Vitéz Mihály munkáinak kritikai megitéltetések» czímű híres recensióját megírta, azon kezdi, hogy ha Csokonairól szól, «kénytelen a nagyobb publikum értelmével megvívni.» Ma már tudvalevő, hogy Kölcsey kisérlete nem sikerült. Az akkori irodalom és æsthetika hiába hitte el neki, hogy Lilla úgy nem éri fel Himfyt, mint a tűzijátéknak fénye a volkárét; hogy érzés és kultura tekintetében őt Daykához tennünk nem lehet; hogy az ódában Virág úgy áll neki ellenében, mint egy Jupiter Olympius a bámuló előtt. A publikum azért megmaradt a maga «értelme» mellett s most száz évvel Csokonai halála után is, nem a közönség felfogása változott meg, hanem a hivatalos æsthetika nézete.

Ez a tény mindennél jobban mutatja Csokonainak igaz tehetségét és máig eleven erejét. Kölcsey példái — kilenczven év távolságából ezt már tisztán látni — mind elvesztették immár bizonyító hatásukat. Kisfaludy Sándor elbeszélésbe szövi bele lantos költészetét: ez az epikus keret s vele Himfynek jóformán fele ma már teljesen elavult. Dayka lyrája korának nem értéktelen terméke, de benső s igaz hangja nem feledteti csekély tartalmát, feszes nyelvét,

fejletlen technikáját. S a kit még Csokonai is valamennyi társával együtt annyira csudált és Horácz mellé helyezett, Virág is egy rég meghaladott s már csak történetileg értékes fokát jelzi a magyar óda fejlődésének. Igaz, egyiket sem Csokonai győzte le. Himfyt lebírta a tiszta műízlés híja, Daykát fogyatékos tehetsége, Virágot Berzsenyi — s valamennyit, mindenekfölött, az idő. De Csokonait nem bírta le, csak megtisztította és magasabb körbe emelte, a mi benne örök és elmúlhatatlan.

Debreczenben született 1773 november 17-én. Kispolgári körből származott, mint Katona József és Petőfi Sándor. Atyja borbély volt s a mesterlegényt az akkor szokásos vándorló útja vezette Győrből idáig; anyja, Diószegi Sára, törzsökös debreczeni család sarja s szabónak a lánya. Csokonai József igen értelmes ember volt és — a mi abban az időben, különösen a városi borbélysággal együtt járt — mint seborvos is működött. Az anyára a város régi művelt szelleme nagy hatással volt, igen szerette az irodalmat, olvasta az akkoriban megjelent regényeket s különösen Gyöngyösyt kedvelte. A szülők boldog családi életet éltek; 1777-ben született második és utolsó gyermekük, József.

Mihály gyönge, vézna gyermek volt, de tanulékony és rendkívül eleven elméjű. Mikor négy éves, magától megtanul olvasni, öt éves korában verseket csinál. Egy évvel később beadták az elemi iskolába s 1783-ban a gymnasiumba. Tanárai nagyon szerették; Budai Ézsaiás professor otthon is tanította, Fodor Gerzson és Kovács József az iskolában voltak rá nagy hatással. Amattól el-

sajátította a klasszikus nyelv s irodalom ismeretét annyira, hogy igen ügyes latin poemákat írt; emettől meg a magyar verselés technikáját tanulta el. Kovács professor különben ebben látta a költészet lényegét s midőn 1806-ban híres tanítványáról nyilatkozik, önérzettel írja: «Nekem volt legelső szerencsém az ő poesisra született nagy elméjét formálnom és kitakarnom azt a benne lappangó tüzet, mely idővel oly gyönyörű illuminatiókat mutogatott a tudós magyar szemeknek.» Csokonai is nagy hálával emlékszik meg róla és Budai Ézsaiásról, kik a poesisban voltak professorai: «Szerencsés összejövése két ilyen derék hazafinak én reám nézve! s ha miben valaha nemes nemzetemnek s a magyar széptudományoknak csekély tehetségemhez képest legkisebb díszére találnék lenni, köszönjék ezt a két derék hazafinak azok, a kik az aprólék érdemet is érdemnek szeretik tartani.»

1786-ban nagy csapás érte a kis családot: az apa 39 éves korában meghalt. Minthogy — nem tudni mért — az özvegy az üzletet nem folytathatta s annyi vagyon nem maradt, a miből két kis árvájával megélhetett volna, ezentúl kosztos fiúkat tartott. A gondos és művelt nő nemcsak ellátásukkal törődött; esténként felváltva felolvastak s midőn Csokonainéra került a sor, ő sem vonta ki magát s felolvasott kedves íróiból, különösen Gyöngyösyből. Oly szépen olvasott és szavalt, hogy gyönyörűséggel hallgatták.

1788-ban elvégezvén a középiskolát, Csokonai az akadémiába iratkozott be, hol hat évet töltött. Itt is nagy szorgalmával és mohó tudásvágyával tűnt ki, de rendetlenségével is. Minthogy a gymnasiumban a gyönge szervezetű gyermeknek Kovács professor megengedte, hogy reggelenként

egy órával később járhasson a tanításra, most az ifjú ily fegyelmetlenségre önként vett magának szabadságot s a páratlan engedékenységű tanárok ezt elnézték neki, nyilván mert tudták, hogy az éjjelek felét könyvei mellett, nappali szabad idejét pedig a könyvtárban tölti. Különben Csokonainak tanulásbeli nagy buzgósága nem volt kivétel a kitűnő kollégiumban. Többen az ifjak közűl igen különös önképzőkörbe álltak össze, azzal a feladattal, hogy más-más idegen nyelvet fognak megtanulni, e nyelv irodalmával megismerkedni s az elolvasott könyvek tartalmáról beszámolni. Közös költségen egy német irodalmi folyóiratot rendeltek meg, mely nekik a magyar s idegen kultura között kapcsul szolgált. Persze németül sem tudtak valamennyien, Csokonai sem. De ő tisztában volt azzal, hogy ezt a nyelvet úgy is elsajátítja s az önként vállalt kényszert arra használta fel, hogy olaszul tanuljon meg.

A mióta Magyarországon az irodalmi folytonosság megindult, Zrinyi volt az első, ki az olasz irodalmat eredetiben ismerte. Ha egyéb nem, ez a nagy példa hálára s utánzásra ösztönözhette volna az utódokat. De az Adriai tengernek syrenája óta Italia egyre távolabb esett tőlünk. Kapcsolatunk az olasz élettel megszűnt s az általános európai kulturával csak német, sok esetben: csak osztrák közvetítéssel érintkeztünk. Most közel másfélszázados szünet után újra eljutott hozzánk a délvidék szelleme; de ezúttal nem áradata, csak lehelete. Az Obsidio költője a nagy elmék természetes egyoldalúságával Tassót tanulmányozta, a kire szüksége volt. Csokonai kevesebbel beérte. Ő a XVII. és XVIII. század több költőjét olvasta: a nagyokat és a kicsiket, több versöket fordította: értékest és jelen-

téktelent s a mit áthozott és tanult tőlük, nem szellem, hanem forma volt, nem tartalom, hanem technika. És épen ez volt rá döntő hatással.

Csokonai első versei vagy Kovács József s Gyöngyösy alexandrinus soraiban, vagy minden műgond nélküli strófákban vannak írva. Most megismerkedik Zappi és Rolli, Maffei és Metastasio rövid és pattogó soraival, változatos és csengő rímeivel s a nyelvnek azzal az édes zengésével, melytől mesterei és mintái vajmi távol állottak. Az olaszok kohójában kovácsolta Csokonai egyik diadalmas fegyverét: gazdag és biztos formaérzékét s a verselésnek azt a páratlan könnyedségét és virtuóz technikáját, mely utóbb minden kortársa fölé emelte s máig hírnevének egyik méltó jogczíme.

De Csokonai az olasz költőkön kívül csakhamar a németeket is eredetiben olvashatta. Nagy nyelvtehetsége mellett még nagyobb volt szorgalma és tudásvágya. Az akkori irodalmi ízlés kétségtelenül a német sentimentális és leíró költőkre irányozta figyelmét; de erős fényt vet, a szélsőségekhez vonzódó fiatalsága mellett is, tehetségének egyik állandó vonására, hogy nem ezeknek a hatása látszik meg ifjúkori versein, hanem, hogy — valószínűleg még Szalkay Antal példamutatása előtt — rátalált Blumauerre, arra a költőre, ki a fonákban, nevetségesben s a trivialitásig menő nyers komikumban találta örömét. Első nagyobb munkája, melyet 18 éves korában ír, a *Békaegérharcz*, melyet a Blumauer módja szerint általöltöztetett négy pipa dohányban. Széles jókedvű, szabadhangú travestia, telve magyar vonatkozásokkal. Így midőn Jupiter isten Minerva leányához fordul, nem akar-e az egerek segítségére kiállani?

Mert a te templomodba is
  A magyar nemeseknél,
Alig lehet kapni ma is
  Egyebet egereknél,
Még a szent Musáknak rakott
Egy-két templomban se lakott
  S lakik egyéb egérnél.

S a fiatal szerzőnek okos magyar érzelmére s kedves iróniájára vall, a mit e strófához írt jegyzetében mond: A mit itt Jupiter szájából hallánk, azon a jámbor magyar olvasó meg ne ütközzék. Azt mondhatja ő a maga egében, a mit akar. Az ilyeneket kétségkívül a nagyobb assemblékban hallja külföldön; nincs ennek egyéb oka, hanem hogy mi annak, a mi ebben a kis eldugott Kánahánban történik, mindjárt dobot üttetni nem szeretünk.

Ez a műve 1791-ben készült. Már a következő évben Kazinczyhoz mer fordulni verseivel. A 33 éves férfiú, ki már ekkor biztos lépéssel halad az irodalmi vezérség felé, a serdülő ifjat jósággal és buzdítással fogadja: «Az Ur versei igen kedvesen folynak s az ideák nemesek és nem földszint csúszók. Kérem, közöljön többeket is velem az Ur és engedje meg, hogy a világ eleibe én vezessem az Urat.» Később Kleist, Bürger és Herder munkáit küldi neki. Horváth Ádámmal és Mátyási Józseffel levelezésben áll Csokonai; az 1794-ben meginduló Uraniában Kármán József négy verset közöl tőle s ugyanebben az évben azt írja róla az akkor tekintélyes bécsi lap, a Magyar Hirmondó, hogy már négy kötetre való kész munkája van. «Ebből olyan poetája lesz a hazának, hogy szép és kényes gusztusú tudósainknak sem kell a szépségekért idegen nyelvek között keresgélni.»

Érthető, hogy Csokonsi tanárainak kegyeltje és büszkesége volt. 1794-ben megkínálták a publicus professor (megbízott tanár) hivatalával, a mi a legkiválóbb növendékek ritka kitüntetése volt. Fodor Gerzson is ily megbízott tanára volt az intézetnek. Csokonai az állást csak nagy rábeszélésre fogadta el; érezte, hogy nem neki való. Eddig egy-egy órával később járhatott fel a leczkékre, szabad idejének ura volt; a könyvtár minden könyve, a nagyerdő minden talpalatnyi földje, az éjszakának minden órája az övé volt. Ezentúl a kollégiumban kell laknia, órára pontosan eljárnia, az ifjúságra felügyelnie, reggelenként az iskolai könyörgéseken és vasárnap az istentiszteleten jelen lennie, ki-be csak tógában járnia. Csupa rend és fegyelem és megkötöttség, mihez eddig nem szoktatták. Sőt épen az ellenkezőjére szabadította fel az anyai ház és a tanári kar egyforma oktalan kényeztetése; és önteltté és elbízottá tették a közfigyelem és fiatal sikerei.

Azonban egy fél évig jól ment minden. Nyilván nemcsak azért, mert Csokonai érezte és megbecsülte az őt ért megtiszteltetést; mert érdekelte új munkaköre; mert igazán szeretett az ifjúsággal foglalkozni; hanem mert — a nyári félév volt, s Csokonai a rábízott növendéksereggel mintegy hivatalból csatangolhatott a szabadban s így kevésbbé érezte állása nyügét. De télen a kép hirtelen sötétre fordult. A nap rövid, az éjszaka végtelen, a kötelesség elviselhetetlen. A kollégium kész börtön.

A katasztrófának be kellett állnia.

Csokonai az iskolai rendtartás elemeihez sem tudott alkalmazkodni. Akárhányszor elmaradt az óráról s csak a magára maradt osztály zaja mondja el a többi tanárnak,

mi történt; könyörgésre, istentiszteletre nem járt el, a mivel tanítványainak rossz példát adott; ellenben sokszor ott fogta őket fél éjjel az osztályban, velök pipázott s borozott. Már deczember elején tanári szék elé idézik s komolyan megintik; mindazonáltal Csokonai úgy folytatja eddigi viselkedését, mintha sejtelme sem volna róla, hogy nincs igaza. A hivatalos jegyzőkönyv szerint: «mindezek az oskolai szükséges jó rendnek felforgatására czélozván, nehogy egynek akár vakmerőségét, akár makacsságát, többeknek ostobasága kövesse, mind a nagytiszt. küldöttségnek, mind az oskolai széknek köz megegyezéséve Csokonai Mihály a poeták közönséges tanítóságától elmozdíttatik.»

De a könnyelműségek és megtorlások ezzel még nem értek véget. Husvétkor a megbékült tanári kar őt Halasra küldi legatióra s ünnep után Csokonai nem haza megy, az iskola részére vett adománynyal elszámolni, hanem Budapestre s végre is csak hivatalos sürgetésre májusban jelenik meg újra Debreczenben, hol az általa az intézeti nagyterembe gyűjtött tanuló ifjúságnak bejelenti — hogy kilép. Azonban a tanári szék ezt nem veszi tudomásul, hanem kizárja.

Így fejeződött be Csokonai életének első korszaka.

Most, hihetőleg anyja rábeszélésére elhatározta, hogy pályát változtat, igazában: hogy pályát választ. Eddig, theologus létére, irodalmi és mindenféle tudományra tartozó tanulmányokkal volt elfoglalva, csak épen a theologiát hanyagolta el. Ezentúl jogra fog készülni, hogy ügyvédi diplomát szerezzen. S 1795 nyarán Sáros-Patakra megy. De a jogtudomány nem érdekli; a fölolvasásokra nem jár el rendesen, ellenben tovább írja verseit s az

ifjúság körében itt is vezérszerepet visz. Egy év mulva, épen az előírt vizsgálat előtt, ott hagyja a várost.

Képzelhető, hogy nem ment vissza Debreczenbe. Mivel tudta volna azt a szegény özvegy asszonyt megvigasztalni újabb hajótörése után, holott ez biztos révpartra számított? S hogyan vele megértetni, hogy az a jövőtlen vándor-élet, a melyre magát adni készül, méltó befejezése eddigi fáradozásának és közös reményeiknek; hogy neki nem pálya, nem hivatal kell, a mely eltartja, hanem független és szabad élet, melyben egyedül tudja tehetségét megérlelni és lelkének valódi hivatását teljesíteni?

Így lett Csokonai a magyar irodalom első bohémje. Tinódi is örökké bujdosott, de ő hegedős, vándorköltő volt s a folytonos helycsere hozzátartozott mesterségéhez. Tényleg igen józan, szolid természet volt, az anyagiakat megbecsülte s kis vagyont tudott gyűjteni. Balassa is sokat vándorol, de őt szerencsétlen házassága, kapzsi rokonai s a maga erőszakossága bonyolítják örökös perekbe az egész világgal és saját magával. Igazában középkori mágnás a renaissance idején; lovag, de nem bohém. Csokonai ellenben a maga gondatlan idealismusával, szeretetreméltó optimismusával nekimegy a világnak; semmiféle gyakorlati czél vagy adott kényszerűség nem hajtja, csak lelkének izzó vágya; jókedve, lantoló készsége kifogyhatatlan; bízik magában és mindenkiben s még sem számít semmire, csak a szerencsére s a holnapi napra.

Csokonai a Dunántúlra megy. Mindenekelőtt Bicskén állapodik meg Kovács Sámuel barátjánál, kit sorsa Debreczenből ide hozott iskolarektornak. Alig piheni ki

útja fáradalmait, midőn hirét veszi, hogy a király Pozsonyba országgyűlést hirdetett. Azonnal indul s októberben már a koronázó városban van.

Itt igen különös irodalmi vállalatba fog. «Diétai Magyar Múzsa» czímen lapot indít, mely hetenként egyszer, utóbb kétszer jelent meg; előfizetési ára 1 forint volt. Programmja szerint csupa verssel fog szolgálni, alkalmatosságra valóval kevéssel, hanem inkább bölcselkedni és tréfálódni fog; ezzel pedig az olvasók mind a két neméнek akar udvarolni. Bizonyos, hogy kevés volt az előfizetője, mert midőn a november 6-ra hirdetett országgyűlést a francziák ellen való hadisegély megszavazása után deczember 10-én berekesztik, Csokonai hasztalan igyekszik kiadóját rávenni, hogy lapját tovább is nyomassa. Igy a II. számmal meg is szünt.

1797 április 8-án megjelenik a királyi rendelet, mely a nemzeti insurrectiót hadba gyűjti. Komárommegye ez ügyben április 26-ra hí össze közönséges gyűlést s Csokonai Bicskéről — a hol másodízben is megvonta magát — Komáromba siet. Egy verset ír s nyomat itt «A nemes magyarságnak felülésére», mely szülőoka lett a legnagyobb eseménynek, mely Csokonai életében előfordult. Az insurrectió zászlóavató ünnepén Vajda Julianna szavalta a verset, a költő a lánynyal megismerkedett és megszerette — megszerette hűséges szíve egész odaadásával, eltörölhetetlen, mély szenvedélylyel. A lány is vonzódott hozzá s némi habozás után megvallja viszonszerelmét. De az apa — Vajda Pál gabonakereskedő — nem adhatta lányát az ifjúnak, kinek sem biztos keresete, sem erre való kilátása nem volt. S úgy tetszik, nem is került valami nagy fáradságába lányát rávenni, hogy Csokonai-

val szakítson s kezét egy jómódú gabonakereskedőnek nyújtsa. A kilencz hónapig tartó viszony így hirtelen szomorú véget ért.

Ez a viszony Csokonainak nemcsak életére, hanem költészetére is mély hatással volt. Innentől fogva érzelmeinek nagyobb bensőségét, képeinek dúsabb változatosságát, kifejezésének simulóbb, lágyabb voltát figyelhetni meg; egész lelki élete gazdagodott. A szerelem convulsiói teljesen megérlelték költészetét, tartalmasabbá, valószerűbbé tették. Meghatóan nyilatkozik eleinte szivének kétsége: fog-e Lilla feléje hajlani; majd ujjongva száll a magasba diadalmi éneke, midőn a boldogító valóságot megtudja; s mikor végül, kegyetlenül megsebezve, tört szárnyakkal vergődik a csapás alatt, oly hangokat szólaltat meg, melyek szivünkbe kapnak: Zokoghat még egy betücskét belőlem a fájdalom? ejthetek még egy könyűcskét utánad szép angyalom? «Az utolsó szerencsétlenség», bár el van nyújtva, a költőnek és szerelmének egyaránt méltó emléke. Midőn négy évvel később e verseit «Lilla» czímen összefoglalja s kiadás alá rendezi, egy szárnyaló költői bevezetést ír a gyűjtemény elé, mely annak egyik legbecsesebb darabja. Csak a vég, a szörnyű vég van már az eszében és szivében: Lilláját holtig siratta.

Itt, hol eldúlni próbáltam
  Lillám emlékezetét,
Minden zúgban feltaláltam
  Mennyei tekintetét.

S azt olvastam minden fánál,
  Azzal csörgött minden hab:
«Nincs szebb teremtés Lillánál,
  S nálam boldogtalanabb!» —

Ah! egy vén tölgynek aljában
Láttam a sápadt időt,
Sereg szú pezsgett markában.
Ah, mely sirva kértem őt,

Hogy törülje ki belőlem
Lillát és a bánatot! —
De ő elfutott előlem,
Könnyezett és hallgatott.

Csokonai e legnagyobb hajótörése után a Somogyba vonult. Nagy-Bajomba ment, hol Horváth Ádám lakott, ki rokonlelkű költőtársát csakugyan barátsággal fogadta s Sárközy István házába is bevezette. A híres alispán kiváló műveltségű ember volt, megbecsülte az irókat s maga is foglalkozott irodalommal. Csokonai utóbb ő hozzá költözött s majdnem egy évig maradt nála. A házigazda megszerette vendégét, csodálta nagy tehetségét s ő volt az első, ki hangoztatta, hogy kora nem becsülte meg Csokonait érdemei szerint. «Én tettem őtet itt esméretessé — írja Kazinczynak Sárközy később, 1805 október elején — én nyomtattam ki az Haza örömnapját (vagy mi a neve?) installatiónkkor. Csináltam neki jó akarókat is. — De ez mind nem elég, s ne is vedd, kérlek, dicsekedésképen, hanem fájdalmaim kifejezéseül, hogy csak ezt tehettem. Még én sokat igértem magamnak felőle — de fájdalom, nem várhatta el. Mert darabjait öszveszedni lehetetlen az őtet becsülni nem eléggé tudók szekrényeiből.» Neki, egyháza buzgó hívének és segédgondnokának, köszönhette Csokonai azt is, hogy midőn a csurgói gymnasiumban pár hónapra helyettes tanár kellett, őt hívták meg.

Csurgón az iskolában nagy buzgósággal tanít. bár a

csekély fizetéssel alig éri be, különösen télen nem, a mikor megesik, hogy neki magának kell fát vágni és fűteni, vagy sokszor hideg szobában gyertyátlan estéit tölteni. De sokat dolgozik s itt fejezi be végkép mindmáig legnépszerűbb művét, a Dorottyát.

A «Dorottya, vagyis a dámák diadalma a fársángon. Furcsa vitézi versezet IV könyvben» a Kleist Tavaszán kívül egyetlen nagyobb műve, melynek megjelenését Csokonai megérte. De számos másolat révén már nyomban megírása után széltében ismerték. 1803 február elején a Dorottyához írt előbeszédjében azt mondja szerzője: «Négy esztendő olta esmérik sok úri rendű urak és asszonyságok ezt az én tréfa versemet; elégnek olvastam fel magam is némely víg kompániákban, elégnek megvan kézírásban is. Mindenütt jó kedvvel fogadták, senki benne meg nem ütközött. Legnagyobb jutalmam egy-két kaczaj volt; legnagyobb büntetésem pedig egy-két legyező-leggyentés.» A miből világos, hogy kedves csipkedéseit a somogyi közönség sem vette magára s pár frivol helyén még az úri asszonyságok sem szörnyűködtek el. S nagyon jellemző a korra, hogy Csokonai váltig bizonyítja, hogy a mit ír, nem história; annyival inkább nem pasquillus, mely élő vagy megholt individiumokat sértegetne; sőt nem satira s általában semmi magános történet nem adott költeményére alkalmat vagy materiát. De arra nem is gondol, hogy — frivolitásait védje. Azok neki egyszerűen annyi, mint «a dramaticában Niederkomisch, Possenspiel» s őszinte naivsággal «cselédházi scená»-nak minősíti. Különösen Toldy próbált hozzászoktatni bennünket, hogy ezeken a helyeken fölháborodnunk illik s hogy Csokonai «a deáki éveiben megkedvelt vagy

legalább megszokott aljasságából egészen kitisztulni soha sem bírt». Nem is tud mentségére egyebet felhozni, mint a «neveltetését». De hát Voltaire és Wieland, Crebillon és Bürger és annyi más Debreczenben nevelkedtek-e? Csokonait a jókedv, a dévajság, a pajkosság, a tréfa szeretete — tehetségének ez egyik alapeleme, mely vele a Dorottyát megíratta — vitte rá a frivolságra is. De ez a frivolitás nem a kollégiumot és nem Csokonait terheli, hanem a XVIII. századot jellemzi s hogy Magyarország, nagy szellemi hanyatlása mellett, ez egész századon keresztül sem szűnt meg az európai közösséghez hozzátartozni, épen az mutatja, hogy e század általános áramlatából nálunk sem hiányzott egy sem: Magyarországon is megvolt a felvilágosultság, megvolt a sentimentalismus s megvolt a frivolitás. Salamon Ferencz különösen szépen jellemzi ez utóbbi vonás kialakulását a specialis magyar viszonyokból is. A nemesnek «bora, búzája, nemzetes családja jövendője biztosítva lévén, a közügy régi keréknyomában magától is kényelmesen haladván, asszonyossá kellett válniok férfi köreinknek. Alig volt más tárgyuk, kivált ifjabbjainak, mint a léha szóhajtás, s alig volt más szórakozásuk, mint a másik nem rovására nevetni. Csokonai együtt nevet kora férfiaival s azoknak kedvenczévé lett. Aligha igazságtalan vagyok irántuk, ha *Dorottyát* ama korbeli társadalom eposzának állítom, annak hangján és ízlésében írva. Nem annyira az életből vett jelenetek és alakok, mint a hang és az ízlés festik benne az egykorú társadalmat, úgy szólva, házi köntösben». Így lesz, a mit sokan a költő kiműveletlen ízlése ellen szoktak felhozni, épen a mellett tanubizonyság, hogy Csokonai valamint felvilágosultsága és sentimentalismusa, azonképen frivolsága

által is a XVIII. század európai emberének s ebben a magyarénak is igazi és egész szellemét képviseli.

Midőn a csurgói megbízás, az eltávozott tanár visszajöttével, 1799 telén véget ér, Csokonai arra határozza magát, hogy hazamegy Debreczenbe. És télvíz idején útnak indul. «Ott hagytam Csurgót, írja, még fizetésemet sem vettem el, tudván a tractusnak tagadhatatlan szegénységét. Ötven mértföldnyi útamnak neki indultam, nem hozván egyebet Somogyból annál a megelégedésemnél, hogy ha nem gyarapítottam is, legalább jobban elszéledni nem hagytam azt a felette szükséges oskolát s a velem méltatlanúl bánt publicumnak jóval fizetni; ezzel a magános örömmel indultam haza és még -- két forinttal. Az ég megőrzött, megsegített; még arra is, hogy Baranya és Bács vármegyéket is kitapasztalhattam.»

Huszonhét éves volt ekkor. Hogy nincs biztos jövedelme, nem bántja; van hivatása: költő. S van feladata: kész munkáit fogja sajtó alá készíteni és kiadni s tovább fog dolgozni a magyar irodalom dicsőségére.

Az anya szűkes viszonyai ez évek alatt nem változtak: most is kosztosokat tart. Sőt megromlottak, a mennyiben József fia, ki mint gazdasági ispán kereste meg kenyerét, most szintén otthon volt; beteges és gyöngülő állapotában képtelen a munkára. S most hazajön Mihály is, ki szintén kereset nélkül van. De az anya bizonyára nem számolt, hanem szeretettel ölelte keblére rég nem látott fiát, ki büszkesége és immár egyetlen reménye.

Debreczenben és vidékén Csokonainak elég nagy baráti köre volt. Különösen Fazekas Mihály, a Ludas Matyi írója és kitünő botanikus; dr. Szentgyörgyi József, ki az összeköttetést Kazinczy és Debreczen közt állandóan

föntartotta; aztán Hadházán dr. Földi János, a derék poeta, kihez egész életében nagy szeretettel vonzódott. Midőn ez 1801-ben elhal, Csokonai egy ódát szentel emlékének, melynek annyiszor idézett utolsó versszaka:

Lesz még az a kor, melybe' felettem is
Egy hív magyarnak lantja zokogni fog,
S azt mondja népünk: Oh miért nem
Éltek ez emberi századunkban?!

Nincs ebben szemrehányás korára. Csokonai megható lemondással találja bele magát a mostoha viszonyokba; tudja ő, hogy «szegény hazában méltó jutalmadat nem veheted» s nem annyira százada embertelen-voltát korholja, mint a maga áldozat-voltát siratja. Kora részvétlen, mert a nemzet szegény és — úgy hiszi — hanyatlóban van. Ezért él ő is magára hagyatva, istáp nélkül, meghallgatás és elismerés nélkül. De a jövő nem fogja tőle az elégtételt megtagadni: «Ha írok is, a minthogy én már a nélkül nem tarthatom fel lételemet, írok a boldogabb maradéknak, írok a XX. vagy XXI. századnak, írok annak a kornak, melyben a magyar vagy igazán lesz, vagy igazán semmi sem. — —»

Kazinczy is ez évben szabadul ki s Csokonai Széphalmon találkozik vele: «Semmit sem változott, írja örvendezve az anyjának; teste, elméje és kedve azon fris, azon ép, mely volt fogsága előtt.» Anakreonját is Földi emlékének ajánlja és Kazinczynak, kit mindig mesteréül tisztelt. Ha Kazinczy, kevesebb elfogultsággal, nemcsak Csokonai nyelvhasználatát nézi, hanem verseinek szellemét, bizonyára fölismerte volna ő s vele mi is, hogy a debreczeni költő, noha nem nyelvújító, mindenestül az ő

kőrébe tartozik, csak úgy, mint Berzsenyi, ki szintén nem volt nyelvújító. S melyik követőjével dicsekedhetett volna el a vezér Kazinczy méltóbban, mint Csokonaival?

1802-ben sok csapás éri. Öcscse 25 éves korában meghal sorvadásban s junius 11-én pár óra alatt egy szörnyű tűzvész elhamvasztott 2000 házat, köztük a kollégiumot és a nagytemplomot és — az ő kis házukat is. «Most az üszök és hamu között az az együgyü, de nékem tág és gazdag hajlék, a melybe kívántam a világ lármája elől magamat nemzetem és Múzsám szolgálatjára elvonni, pusztává lett az a kis ország, melybe én király voltam magam előtt s a melyben sokszor édes érzések között gondoltam: Ennyi részem van a föld kerekségén.» De még nagyobb csapás is érte: egészsége megrendült. Ő hihetőleg múló bajnak nézte, pedig innentől fogva a halál csíráját hordja magában. Anyja bizonyára tudta és bizonyára el nem hitte.

Munkái részben elő vannak készítve a kiadásra. Anakreonja Bécsben, Dorottyája Váradon, Lillája Kassán várja a megjelenést. Aztán együtt vannak már Ódái és Alkalmatosságra írt versei; olaszból való fordításai is: A pásztor király, Galatea, Amintás. Állandó vesződsége van a nyomtatókkal, az előfizetőkkel, a mæcenás-kereséssel. De csak víg múzsája örök értékű szüleménye, a Dorottya megjelenésének örülhetett.

Új és nagy munkába fog: az Árpádiászt készül megírni. Minden, a mit idáig írt, csak «előgyakorlat». Ez lesz életének nagy műve: egy eposz a honfoglalásról. Kutatja a magyarok eredetét s ősi vallását, az ázsiai poesis mivoltát s az epopœa lényegét; be fogja járni Lengyelországot Kievig, hogy szemét-lelkét megtelítse a

nagy esemény minden mozzanatával. Csokonai nyilván még évtizedekre számított.

1804-ben gr. Rhédey Lajos meghívja, hogy elhalt neje koporsójánál halotti verset olvasson fel. Ekkor írja meg ennek a már divatja múlt műfajnak legnagyobb s irodalmunknak mindmáig kiváló alkotását, tankölteményét A lélek halhatatlanságáról.

Betegen ért haza s bár múló gyógyulás jótékony tévedésbe ejti állapota felől, egyre fogy és gyöngül. 1805 január 28-án 32 éves korában a sorvadás megöli.

Csokonai azt mondja, hogy ő a XX. vagy XXI. századnak írt. Nem engedjük át a dicsőséget utódainknak. Csokonai nekünk írt. Mi megértjük őt és megbecsüljük és büszkeségünknek valljuk. A mit ő jósszemmel ismertető jelül időmeghatározásához fűz, az is mi ránk talál: a magyar igazán van. És épen azért lesz is. Hirét-nevét nemcsak a XXI. századnak adjuk át, hanem minden századnak.

Bánóczi József.

LILLA

Érzékeny dalok három könyvben

1793— 1802

Ma main ivressamment s'égare sur ma lyre;
J'obéis à mon coeur, j'obéis au délire,
Sans études et sans soin.
Au tribunal des arts je craindrais la censure,
Je chante ici pour moi; je chante la nature,
Et je l'ai pour témoin.

De La Harpe.

ELŐBESZÉD.

Vakmerőségnek látszik ugyan, a Himfy Szerelmei után, Erato lantját valakinek megzendíteni merni mostanában, nem azért, mint ha egy egész nemzetben csak egy nyájas költőnek kellene lenni; vagy a tiszta és vétek nélkül való szerelemnek édes jótéteményi, és azoknak az emberi szívbe és képzelődésbe olyan egyformák volnának a munkái, hogy az ember azoknak előadásában mindég egy húron kénytelen volna játszani: hanem azért, hogy mikor már egy nemzetnek nyelvén egy tökéletes zseni méltóvá tette magát polgártársainak kedvellésére, akkor az türhető ugyan, de önálánál kisebb léleknek szerzeményi még bölcsőikben megfúladnak. Himfy Musájának képzelődési nagyok, mint a teremtés: érzései hol melegek, mint a nyári nap, hol égetők és erőszakosak, mint a felháborodott Aetna; találmányi egyenlők, tarkák, kifogyhatatlanok: egy szóval az egész munkája olyan, mint valamely igéző vidéke a Cyprus boldog szigetének; virágokon tapod az ember mindenütt, és még ott is, ahol irtódzni kellene, a kőszirtokon, a meredek tengerpartokon, Grátiákat talál az ember, s hízelkedő Ámorokat a cataractákon.

Mit várhat hát az én Lillám, mikor mát Himfy megvan, -- mit várhat egyebet fel sem vevésnél, vagy ami még szomorúbb, szánakozásnál? Nem tűrhetőbb lett volna-e sorsa, ha még ezelőtt néhány esztendővel, amikor lételét vette, világ eleibe kerűlhetett volna? Ugy újsága által kedvességet nyerhetett volna magának, és azután szerencséjének tartotta volna, magát egy Himfy Szerelmei által elfelejtetni.

De tí jó lelkű öregek! akik érzettétek, mely édes erőszakja van az atyai indulatnak, mikor annak, akinek lételt adtatok, pártfogást esdeklő tekintete tirajtatok nyúgoszik meg; és ti érzékeny ifjak! kik tulajdon szerelmestekhez még akkor is, mikor a legtökéletesebb Grátiával társalkodtok, hűségesek lenni meg nem szűntök, s annak fogyatkozásit elnézni, vagy még imádni is merészlitek: megengedjetek nékem, ha ezt a munkámat, vagy mint atya meg nem vethetem, vagy mint szerető caressérozom. Ha Himfy mellett egy-két hazámfia előtt kedvességet találhat ez, azt véletlen nyereségemnek tartom: ha pedig ennyi szerencsével nem lehet jussa dicsekedni, nem történik előttem semmi váratlan. Kiadtam még is, hadd szaporítsa a magyar költemények számát: nem ő az első, az utolsó sem ő lesz, ami a réznél tartósabb pyramisok helyett tubáktakaróra szorúlt, s legfeljebb is 10—12 esztendeig tartó halhatatlanságra.

Nem is voltak ezek az én verseim soha olyan czéllal íródva, hogy belőlök egy, és egymással összefüggő kis poetai román kerüljön: egyszer egyik darab készűlt, másszor másik, és nem azzal a renddel, a milyennel e könyvben látni; némelyiket még 1793-ban csináltam, ilyen a XV-dik dal, vagy is a Tanúnak Hívott Liget, mely a Campe magyarra fordított Psychologiájának ajánló levelében paraphrasizálódott; van olyan is, amelyik 1802-ben jött ki a semmiségből. Egynehányat másnak a kérésére írtam. Hanem nagyobb részét élő személynek készítettem; és akkor valóságos érzéseim ritkán engedték eszembe jutni, hogy én poeta vagyok, vagy még jövendőben eroticus író kerekedik belőlem. Sokszor, amint néhány verseimből észrevehetni, képződésem más tárgyról akart andalogni, és csak akkor vette magát észre, mikor szívem titkos ütésinek ellene nem állhatván, már a versek közzé a Lilla név bé is lopódott.

Én is, több hazámfiaival, örvendezve olvastam Schedius úrnak Magyarországról való hónapos írásában azt

a jelentést, hogy a Himfy Szerelmeinek második darabja is lesz, melyben az eddig kezünkben forgó s elevenen festett viszontagságok kívánatos czélra mennének ki. Ha szerző úr a mosolygó Eratónak is oly béavatott kedvese, mint a kesergőnek: lesz hazámnak jussa az érdemmel szerzett kevélykedésre. Reménylem is, hogy egy olyan zseni elégséges feljülmúlni vágyásunkat: Vajha ez sok időre ne haladna! — Abban az én Lillám is nyertes lenne: mert úgy legalább más rubrikába tevődvén, nem állana olyan közel a tökéletes világossághoz, s fényéből annyit el nem vesztene. Az én Lillámnak kezdete s folyásának nagyobb része örvendetes, a vége pedig orvosolhatatlan szomorú; a Himfyé épen meg lenne fordítva: legalább hát a kifejlődésnek különbsége, ha egyéb nem is, szerezne az én munkámnak — becset nem mondom, csak — figyelmetességet. Melyet ha megnyerek, talán reá vészem magamat, hogy még nálam írásban lévő, és ezen gyűjteményemben helyet található daljaimat is, a most kiadattak közzé annak idejében béiktatom.

Azt mondja Schedius úrnak említett könyvében a nevetlen tudósító úr, hogy a Himfy könyvében kedvetlen egyformaságot és monotóniát ád az, hogy a dalok mind azon egy versnemben vagynak csinálva: ebben a tudósító úrnak, érzésem szerént, igazsága van. De én még azt adom hozzá, hogy ez még tűrhetőbb volna; hanem mikor a dalokban lévő soroknak száma is állandóúl meg van határozva, s ennél fogva minden dal egyenlő nagyságú; sokszor szinte jól esne az ember fülének, ha vagy hamarább kén' végezni egy darabot, vagy néha tovább is tartana. Sőt az elme is ráunatkozik az egyforma tensióra; ráunatkozik arra, hogy a strophának tagsoraiból, a rhythmusnak fordulásából előre tudja, mikor lesz kénytelen a poeta érezni megszünni. Petrarcának nagy tisztelője vagyok, tartozom ezzel az adóval a Grátiáknak: de megvallom, hogy amidőn egy vagy két sonnetjének olvasására érzéseimnek jól esik olvadozni; már az ötödik és hatodik mellett szeretnék más

formába öntött verseket olvasni. Hát ha még minden darabnak az utolsó sorában rendszerént epigrammai evolútiót kell várnom, sőt sokszor előre is eltalálnom; nem fáraszt-é el ez a sok periodicus csiklandás? nem vesztik-é el utoljára édes ingerléseket a sűrűen egymásra halmozott contrastok, oxymoronok, ami a XVII. századbeli olasz poesisnak volt tulajdona? Sem a sűrű csiklandást nem óhajtanám, sem azt, hogy valaki minden lépten-nyomon fűszerszámmal tápláljon, vagy oximellel frisítsen meg.

De azt mondja továbbá a nevezett tudósító úr, hogy a versekben való monotóniát az édesíti meg a Himfy Szerelmeiben, hogy az egész munka derék trochæusokban van irva. Ez csudálatos egy megjegyzés! Az ilyen a járatlan olvasóban tévelyedést, a dologhoz értőben pedig egy kis kedvetlen álmélkodást okoz. Én merem mondani, hogy egy olyan nemes érzéssel termett ember, mint a szóban lévő Szerelemnek írója, soha sem kívánta, hogy azon különben mézzel folyó verseket, más ember az ő kedvéért trochæizálja. Nem szorultak az ő versei arra, hogy mértékre szedett lábaknál fogva ajánljuk, noha nem tagadhatni, hogy külső szépségek nyert volna általok.

Ezt az egy-két jegyzést nem azért tettem ide, hogy ama nyájas kesergőnek, aki engem sokszor vigasztaló búslakodásba ejtett, s mindannyiszor arra kényszerített, hogy scytha származásommal kevélykedjem, hogy mondom ama nyájas kesergőnek érdemeit kajánúl kisebbítsem; hanem azért, hogy mind az ócsárlók, mind a hízelkedők fundamentomból kívánjanak ítélni. Ha Ferneynek ura nem vagyok is, bátran el merem vele mondani, hogy minden poetát, muzsikust, vagy festőt barátomnak örülök tartani: hanem, hogy hibájoknak is tömjénezzek, arra barátságomtól nem köteleztetem.

Itt van helye, hogy a magam verseinek külsőjéről is egyet kettőt szóljak. — Van egy felekezet literátorink közzül, kik semmi mértéket a versben eltűrni vagy tűretni nem akarnak, ha csak az a görög metrum szerént

nincs csinálva: ellenben a másik rész a legszebb szerzeményeket sem állhatja ki, ha csak azokban minden sor végin szerencséje nincs hallani a rosszúl úgy nevezett kadencziát. Én itt amphibius vagyok. Azt tartom, hogy az elsőbb fél nagyon is sokra ment: ez pedig nagyon is kevésre. Nem láthatom által, miért lehetne a magyar nyelvnek gyalázatjára az, hogy mind a régi dicsőségesen elhúnyt világnak, mind a mai felette igen csinos Európának, mértékét, harmóniáját és izlését, egyedűl ő a ki követheti? Én a mértékre vett versnemekben is gyönyörködöm; de a kadencziásokban is, ha egyébaránt numerosusok, sokat érzek olyat, ami jól esik.

A metristákra nézve, talán annyiban jó, hogy a régi görög és római kóták elvesztek, mivel a muzsikát is görög verbunkra és római minétre vévén, most már barbarusoknak kiáltanának bennünket, ha Lavota úrnak magyarjait kedvellenők. A kadencziának egyedűl való baráti ne nevessenek, mert ők még sokkal inconsequensebbek: nem nevetségesebb-é a kadencziátlan görög és deák poetákat becsűlni, tanúlni, tanítni, a sok czifra alcaicus, glyconicus, asclepiadeus, dicolos, distrophos, acatalectus stb. nevekkel a papirost és levegőt betölteni, azokból tudós figurát csinálni; és még is a reájok szinte olyan alkalmatos magyar nyelvben azokat oly vakmerően kárhoztatni? De ne bizgassuk fel a nem régen megszűnt vitatásokat! Írjon kiki úgy, amint legjobbnak gondolja; sem a hexameter valakit Virgiliussá, sem a kadenczia Tassóvá, sem a csupa folyóbeszéd Gesznerré nem csinál. Itt a Musának sem lelkéről, sem testéről nincs a szó, csak a ruhájának az állásáról: kösse által Virág úr ennek kantussát ioniai zónával derékon, mint a görögök; vagy akaszsza meg azt épen hónalja alatt Himfy úr a mai dámák módjára, mindenik fog annak illeni, csak Virág légyen az, vagy Himfy, a ki őtet felöltöztette. — Én részemről mind a két ízlésnek érzője vagyok, és barátja. Irtam is, és irok, mind a kétféle versnemekben; és csak arra vigyázok,

hogy mind a lábakra szedett verseim, mind a kadencziások, a magok nemekben jól zengjenek; tudván azt, hogy a numerusatlan hexameter, vagy sapphicus, csakugyan útálatosabb a jó hangzású kadencziás versnél.

Négyféle versneme fordúl elő az én Lillámban. 1) Görög szabású versek, kadenczia nélkül, p. o. sapphicus XXXVII-dik dal. 2) Görög szabásúak kadencziával, p. o. anapesticus IV., trochaicus VII., jambicus XXIX., trochaico-jambicus XXXII. 3) Németes módú mértékesek kadencziával, p. o. jambicus XII., trochaicus XIV. 4) Mérték nélkül kadencziával, p. o. XVI., XXXIX. stb.* — Ezek a változások még más több módokon is változnak: egyébaránt az olvasótól függ, hogy érezze, vagy bennek kedvet találjon.

* A számok erre a kiadásra vonatkoznak.

ELSŐ KÖNYV.

I. GRÓF ERDŐDYNÉ Ő NAGYSÁGÁHOZ.

Tudom, midőn siránkoztál
  Halálán Czinderynek,
S könnyek gyöngyével áldoztál
  Elhervadt teteminek.

Tudom, midőn mély kínodban
  Olvasztád a vas eget,
Veszteg űlvén kastélyodban
  A tanú falak megett.

A sír, mely a bú szózatját
  Meg nem szokta hallani,
Siralmod bő áldozatját
  Kezdte már sokallani.

Vakmerő tettét megbánta
  A halál, szánt tégedet;
S bár szíved gyakran kívánta,
  Megkímélte éltedet.

Maga a természet, melyet
  Oly szépen tudsz festeni,
Körűlted a pcmpa helyett
  Gyászban kezdett sínleni.

A nap bánta, hogy súgárral
  Nem köszönthet tégedet;
A hold búsúlt, hogy könnyárral
  Látja ázni szemedet.

A fülemülék zengették
  Lassú keserveidet,
A vadgalambok felvették
  Darabolt nyögésidet.

Ők megtanulták tetőled,
  És őtőlök az Echo,
S Atád berkében felőled
  Nem zengett egyéb csak «oh!»

Kertedben elhervadoztak
  A rózsák, mint képeden:
Ők terajtad szánakoztak,
  Te pedig kedveseden.

Hebe égi balzsamommal
  Ápolá szépségedet;
A Gratiák fájdalommal
  Törölgették könnyedet:

Amor a fejét búvában
  Balra hajtá, s piszege;
Füstölgött Hymen markában
  Lefordúlt szövétneke.

Ágyadtól tömött seregben
  A sírig zsibongtanak
A fájdalmak gyász leplekben
  S mind feléd mutattanak.

Etelkád visszasóhajtá
  Sűrű sóhajtásidat,
S fejét öledbe lehajtá
  Kettőzvén bánatidat.

—

  Én akkor Lillát sirattam,
  Azt a szépet, azt a jót,

Akinél szívemet hagytam,
  Mint örökös foglalót.

Őtőle, és mindenektől
  Elhagyatva jajgaték.
Lelkem a mély keservektől
  Izekre szaggattaték.

A barlangok setét gyomra,
  Hol senki sem láthatott,
Hol magános panaszomra
  Csak a kőszál hallgatott,

A pusztúlt várak omlása,
  A vad erdők éjjele,
A mély völgyek horpadása,
  Jajjaimmal megtele.

Nem hallá semmi érzékeny
  Tőlem a Lilla nevét,
Csak a folyás, a félékeny
  Nyárfa és a jámbor rét.

Már Echo is jól esmére:
  S minthogy ő is szeretett,
Keservemnek zengésére
  Keservesebb választ tett;

Sőt talán sympathiából
  Könnyezte is sorsomat,
Mert harmat önté boltjából
  Égre nyújtott karomat.

Lillát kerestem örökké:
  De minthogy ő elveszett,
Az emberek törzsökökké,
  A világ pusztává lett.

Kergettem a reménységet;
  És ha olykor megjelent,
Nálam hagyta a kétséget,
  S a boldogabbakhoz ment.

Elmém régi virgonczsága
  Ködbe borongván elmúlt:
Érző szívem nyájassága
  Lomhává lett, elvadúlt.

Már kezdett bennem gyengűlni
  És számon lebegett már
Az élet, mint a repűlni
  Készülő ijedt madár.

Könnyemben, sóhajtásomban,
  Jajszómban részt vettenek
A Vértesben, és Bakonyban,
  Már minden kietlenek.

Vázsony szent omladékában
  A napra heveredém,
S még reményem divatjában
  A violákat szedém;

De jaj mikor visszatértem,
  Már az apró viola,
És minden remény, énértem
  Hervadásra hajola:

Mint a kő meredten állék
  Egy ledűlt boltozaton,
És mikor sorsom elválék,
  Rám jajdúlt a Balaton.

Így örök számkivetésre
  Kárhoztatván magamat.
Egy titkos kényszerítésre
  Délnek vettem útamat,

És hogy a zajgó világban
  Ne kelljen tolongani,
A rengeteg Somogyságban
  Elbúttam haldoklani.

Itt hozzám semmi sem fére,
  Még az édes Musa sem;
Csak eltünt kedvem esmére,
  És a kínzó szerelem.

De a temérdek rejtekbe
  Tenger bánatom nem fért,
És a földtől az egekbe
  S innen a Dunába ért.

Itt, hol eldúlni próbáltam
  Lillám emlékezetét,
Minden zugban feltaláltam
  Mennyei tekintetét.

S azt olvastam minden fánál,
  Azzal csörgött minden bab:
«Nincs szebb teremtés Lillánál,
  S nálam boldogtalanabb!» —

Ah! egy vén tölgynek aljában
  Láttam a sápadt időt,
Sereg szú pezsgett markában.
  Ah, mely sírva kértem őt,

Hogy törülje ki belőlem
  Lillát, és a bánatot! —

De ő elfutott előlem,
  Könnyezett és hallgatott.

Sőt azolta jobban vérzi
  A rögzött kín szivemet,
S amint hergő lelkem érzi,
  Sietteti végemet.

A Horvátország partjától
  Majd Erdélyig kergete;
Még is benszorúlt nyilától
  Szivem nem menekhete.

Már a Tisza is sajnálja
  Beléhullott könnyemet,
S az alföld gazdag lapálya
  Siratni kezd engemet.

E kenyér sík oczeánja,
  Hol semmi echo nem szól,
Poetája sorsát szánja
  És susog kínjairól.

Már ugyan láthattam volna
  Lillát több izromba is:
De mérget hogyan kóstolna
  Önkényt a haldokló is?

Sőt oly vad gyönyörűséget
  Ohajthat-é valaki,
Hogy egy imádott szépséget
  Halva szemléljen, vagy mi?

Ugy van! ez a kedves lélek
  Nékem még élvén megholt:

S ez az, hogy én halva élek,
  Míg el nem zár a gyászbolt. —

Musák, lankadó fejemre
  Setét cyprust kössetek.
Hymen, és Amor! nevemre
  Egész Lethét öntsetek.

És te, a szelid álomnak
  Áldott testvére, jövel!
S megroggyant alkotmányomnak
  Kötéseit oldozd fel,

Hogy ama hűs nyoszolyában
  Melyet sírnak mondanak,
A lármátlan éjszakában
  Tagjaim nyughassanak,

S ez az érző szív megállván,
  Lelkem egy nagy, egy hideg,
Egy vég sóhajtássá válván
  Lilla mellén szűnjön meg.

Te pedig, gyönyörű elme,
  Gyönyörű test lakosa,
Kit a hív érzés gyötrelme
  Oly sokáig mardosa,

Kegyes grófné! kihallgattad
  Fülemülém jajait;
S értek megaranyoztattad
  Cyprusfámnak ágait,

Ha már amit Czinderydnek
  Sirattál gyászhantjain,

Nemes szívű Erdődydnek
  Találtad fel karjain:

Idd mennyei édességgel
  A herók szeretetét;
S elfogadván kegyességgel
  Eratóm tiszteletét,

Bocsáss meg, ha bús siralmát
  Lábaidnál önti le,
S tán örömid szent nyugalmát
  Megháborítja vele.

II. AZ ÉN POESISOM TERMÉSZETE.

Sírhalmok, oh köd-lepte kertek,
  Te szívborzasztó éjtszaka!
  Te alvilág vakablaka!
Ti holtak, akik itt hevertek!
Ti mulandóság birtokának
    Setétes völgyei,
Ahol petécses phantomának
    Bóbiskólt Hervey!

Gyászhely! melytől lelkünk irtódzik,
  Hol minden érzésünk elhal,
  Fülünk csak csendességet hall,
Szemünk a semmitől kapródzik,
Csak cupressz árnyékát láthatja
    A holdnak fényinél,
Midőn azt bágyadtan ingatja
    Egy sír-fuvallta szél.

Szörnyű környék! hová a lélek
  Ha ólomszárnyakon repűl,
  Réműlve jár, alél, elhűl,
S félholtan hátrál vissza vélek.

Szörnyű környék! kérkedj Youngoddal,
Ki hantodon ragyog;
Isten veled, s mord anglusoddal!
Én anglus nem vagyok.

Mások siralmas énekekkel
Bőgettessék az oboát,
És holmi gyász threnódiát
Ríkassanak jajos versekkel;
Én ily kedvetlen embereknek
Nem lészek egyike,
Legyen jutalma bár ezeknek
A kedves Estike.

Nékem inkább oly bokréta
Árnyékozza képemet,
Melyet nyér a víg poeta
Múlatván a szépnemet:
Ezt a vídámabb Musáknak,
S a mosolygó Gratiáknak
Fűzzék öszve rózsaszinű újjai,
Elesztgessék borba ferdett csókjai.

Nem kell cupressz, melylyel Racint
Tisztelé Melpomene;
Egy kis rózsa, egy kis jáczint
Nékem jobban illene.
Mert ez Lillám szép szép szemével
Az pedig tekintetével
Egyezvén, mindenkor lészen tüköröm;
S így mindég új dalra késztet új öröm.

Így veszem fel vig lélekkel,
Gyengén rezgő lantomat;
S majd Lillám új énekekkel
Lelkesíti húromat
Míg leng a friss esti szellő,
S szárnyán e nardust lehellő

Rózsában megszállnak a kis istenek
És menybéli concertecskét zengenek.

Lelkünkből e víg hangokkal
Minden únalom kivész,
Mert megédesítjük csókkal
Ott, hol tartós pausa lész.
Bágyadt nótánk vég szózatja
A szép tájt elszunyadtatja;
S addig andalgunk az esti hajnalon,
Mig egymás ölébe hullunk a dalon.

III. ELSŐ SZERELEMÉRZÉS.

Ifjúságom reggelében
Szivem bút nem szenvedett,
Míg a tündérek kertében
Lepke módra repkedett.

Ha belső részem hevítni
Kezdte a szikrázó Rák:
Meg tudták mindjárt újítni
A híves Etesiák.

Ha szomjúztak a melegtől
Eltikkadt tetemeim:
A völgyetmetsző csergetegtől
Felocsúdtak ereim. —

De most Lilla, új tüzemnek
Semmi enyhítője nincs,
Ah más szomja van szívemnek,
Más láng éget, kedves kincs!

Most a barlang éjjelében
Déli napot képzelek,
A bikkek tömött ködében
Az árnyéktól tüzelek.

A hűvös Etesiáknak
  Ám megnyitom kebelem;
Még is e gyújtó fáklyáknak
  Orvosságát nem lelem.

Mit? a fagyos Boreásnak
  Szárnya alá sietek;
De e belső gyúladásnak
  Tüzén nem enyhithetek.

Sőt gyakran a hóba fekszem
  Ott kinn a havasokon:
S ah! fagyok, mégis melegszem,
  Nincs nekem tél azokon.

Másszor minden lankadásból
  Testem új életre jött,
Mihelyt ittam a forrásból,
  Mely zúg a bokrok között:

De most, noha csípésével
  Majd kiszedi fogamat,
Még is északos vizével
  Ez sem oltja szomjamat;

Mert megemészti tüzemnek
  Heve minden cseppjeit,
Mihelyt lángoló szivemnek
  Éri edzőhelyeit. —

Eddig éltem tavaszára
  Mennykőt az ég nem vetett,
S májusi hajnal módjára
  Csak rózsákkal nevetett;

Bennem a kedvet s unalmat
  Ébreszté szelid remény:

Ezt a kínt, ezt a fájdalmat
Nem régóta érzem én.

Nem régolta kell szenvednem
Ah Lilla, kellő alak!
Ah! csak azóta van bennem,
Hogy egyszer megláttalak.

Tudom, Lilla, e kín tőled
Került: de nem esmerem.
Ah, árthatsz-é? — Azt felőled,
Lilla, hinni nem merem.

Hisz élettel kecsegtette
Pillanásod szívemet —
Ugy van! csak azért sértett e',
Hogy gyógyitson engemet.

IV. ÉDES KESERÚSÉG.

Oh Cypria terhes igája!
Hogy kell magam adnom alája!
Nyakamat vasláncza keríti,
Szívem siralomba meríti.

Nem nyughatom, és csak epesztem
Magamat sírásnak eresztem,
Éjjel szememet le sem zárván
Siratom bal sorsomat árván.

Mint a szomorú egek éjjel
Sírnak mezeinkre le széljel,
Hogy enyészvén a nap, az égnek
Tetején súgári nem égnek.

Sírok, zokogok, keseregvén,
Könnyem kebelembe peregvén,

Mint gerlicze párja tavaszszal
Nyögök ah, sok ezernyi panaszszal.

Egek! óh egyedűl tireátok
Kérést panaszolva bocsátok;
Jaj! enyhítsétek emésztő
Tűzemet, mert már megemészt ő.

Szánjátok, egek, nyavalyámat,
Könnyebbítsétek igámat,
Enyhítsetek állapotomban,
Én tömjént gyújtok azomban.

Te pedig, kegyes angyali lélek!
Ki miatt bús életet élek,
Nézz e szívbéli sebemre,
Tölts balzsamot árva fejemre.

Nézz erre galambi szemekkel:
Jobban gyógyítol ezekkel,
Jobban egy gerliczecsókkal
Mint minden sebrevalókkal. —

Ah! mézzel elegy keserűség!
És kínnal teljes gyönyörűség!
Oh Cypria édes igája,
Hogy kell nyakam adnom alája!

V. AZ ÉJNEK ISTENIHEZ.

Te csendes éjnek királynéja,
Endymion szép barátnéja,
Te ott a fél felhő megett!
Ints hallgatást narcziszpálczáddal.
S halkán nyomd pamuthintócskáddal
A harmattól nyirkos eget.

Te is földünknek férje s bátyja,
Míg a magánosság barátja,
Coelus! teréd bámészkodik,
Tekints le milliom szemeddel
S halld meg könyörűlő szíveddel
A hűség mint búslakodik.

Ti fájdalmim sokszor hallátok,
Ti aggó éjjelim tudjátok,
Tudjátok, mért nem alszom én.
Ti láttátok mely bús lélekkel,
Mely bágyadtan, s könnyes szemekkel
Kesergettem Lilla nevén.

Ah! a Lilla mennyei szíve,
Orcája, a kellemek míve,
Megvarázsolta szívemet.
És bár Ámor kohában élek,
De tűzemről beszélni félek,
Hogy meg ne vessen engemet.

Pedig tán nemes indúlatja
A nemes lángot bészívhatja,
Vagy — oh vagy tán már érez is.
De hátha édes aggodalma
Más boldogabbnak a jutalma?
Oh félek is — reménylek is. —

Ti álomhintő istenségek!
Kiknél az éji jelenségek
Ezer formában lengenek,
Míg öszvehajtott szempillái,
Mint a tulipánt fátyolkái,
Testvéresen szendergenek:

Küldjetek egy képet elébe,
Ki, mint én, szíve kétségébe
Halvány, bágyadt és hű legyen,

És egybegyűlt sóhajtásomnak
Ködjébe burkolva, kínomnak
Mélységéről vallást tegyen.

Vallja meg könnyező szemekkel,
Rebegő nyelvvel, nyílt kezekkel,
Hogy ő szép, és én szeretem.
Akkor tán édes nyugalmában
Részt vévén a más fájdalmában
Ezt nyögi : Én is szeretem.

Oh — de tán most is álmot látok —
Oh akkor — akkor példázzátok
Előmbe szép bálványomat :
Ah mert, bár eddig sok kín sértett,
E kép — e mennyei kisértet —
Visszaigézi nyugtomat.

VI. AZ ESZTENDŐ NÉGY SZAKASZA.

Tavasz virít s száz rózsa nő
Orczádnak édenében,
S szemed kerületében
Május mosolygó napja jő.

Nyár van nekem, s halálra fő
Szívem tüzes hevében,
Mert Amor ég egében,
S caniculát tett benne ő.

Ősz ül setét orczámba, és
Sok búja fellegével
Özönnyi könyzáporral és.*

Tél szállt fagyos jegével
Szívedbe, s abba semmi rés
Nem ég Amor tüzével.

VII. A ROZSABIMBOHOZ.

Nyílj ki, nyájasan mosolygó
Rózsabimbó ! nyílj ki már,
Nyílj ki : a bokorba bolygó
Gyenge szellő csókja vár.

* És : es, esik.

Nyílj ki, gyenge kerti zsenge:
  Hebe nectárt hint teréd.
Szűz nyakadba Flora gyenge
  Bársonyos palástot ád.

Oh miként fog díszesedni
  Véled e parányi kert!
Oh, hogy óhajtják leszedni
  Rólad ezt a drága szert! —

Hadd szakaszszalak le, édes
  Rózsaszál: szép vagy te már.
Hej, ha meglát, hány negédes
  Hány kaczér leányka vár!

Nem, nem! egy leány se nyissa
  Büszke fűzőjét teréd,
Ültetőd kedves Julissa
  Néked újabb kertet ád.

Ott kevélykedj bíboroddal,
  Ékesebb bíborja közt!
Ott kevélykedj illatoddal
  Kedvesebb illatja közt!

VIII. AZ ÉJ ÉS A CSILLAGOK.

Éltemnek fényes horizonja
  Dűlt borzadó setétességre,
A búk mord éje gyászba vonja,
  Több víg napom nem száll az égre. —
    Két szép szemecskék engemet
      Megvígasztalhatnak magok:
    Űzzétek el hát éjemet
      Ti, két halandó csillagok!

IX. A POETÁKBAN LAKO ISTENSÉG.

Verselők! felőletek
Hirdetik, hogy bennetek
Lakna istenség,
A kinek lehellete
Bennetek lángot vete,
S lelketekbe ég.

Verselők! én rólatok
Ily erőt nem mondhatok,
Bennetek van az.
Ámde kezd egy isteni
Lelket lelkem érzeni,
Már az szent igaz.

Verselők! ez gyújtja meg
Lángomat, s csak úgy leszek
Én is verselő.
Kérditek talán nevét,
A ki lelkemnek hevét
Szerzi? — Lilla ő. —

X. AZ ELEVEN RÓZSÁHOZ.

Nincs tavaszszal, nincs se nyáron,
Mint te, olyan rózsaszál:
Még nagyobb díszt nyerne Sáron,
Csak te ott virítanál.

Rózsaszínnel játszadoznak
Két virító arczaid,
Rózsamézzel harmatoznak
Csókra termett ajkaid.

Látta kellemid Cythere
Látta és irígykedett,
Hogy piroslό lába vére
Képeden büszkélkedett.

Hófehér tekintetednek
Hajnalán nyílásba jött
Rózsaszálacskák ferednek
Tiszta téjhabok között.

Szűz melyed fejér ölére
Ők is úgy mosolyganak,
Mint mikor rózsák tövére
Gyöngyvirágot raktanak. —

Rózsa vagy te, rózsa lészel,
Rózsa még a selymed is:
Jaj de bezzeg kínra tészel,
Hogyha van tövisked is!

Rózsa! Engedd hadd heverjek
Éltető bokrodba már,
S édes árnyékodba nyerjek
Fészket én rideg madár!

XI. A BÁTORTALAN SZERELMES.

Remény s kétség között epesztem
Édes kínok közt magamat.
Most feltalálom, majd elvesztem
Lillát s belső nyugalmamat.

Ha látom őtet, felhevűlnek
Rabbá esett érzéseim:
Ha eltávozik, hanyatt dűlnek
Tornyodzó reménységeim.

Imádandó kegyes képének
Mindennap temjénezhetek:
De egy nyájas kis istennének
Tekintetére reszketek.

Ettől bátorít, arról ijeszt
A tisztelet s a szerelem;
A szív emel, az ész lesijeszt.
Oh csikländozó gyötrelem! —

Lelke kegyes; de negédjétől
  Ójatok irgalmas egek!
Szava nyájas; de egy nem-jétől,
  Mint a haláltól rettegek.

Szeme, mint élet csillagzatja
  Boldog napra hív engemet;
Mégis, mint a villám, meghatja,
  És öszverázza szívemet.

Édes mézharmattal kecsegtet
  A nyíló rózsa ajakán:
De, hátha még halált csepegtet
  Szívemre, hogyha meg nem szán? —

Oh értem teremtett szép lélek,
  Hogy szívem ki nem önthetem!
Tőled reménylek, tőled félek:
  Terád van bízva életem.

Piros orczádnak rózsájára
  Ámor új új pecsétet nyom,
Hószín kebled liliomára
  Lehelte az én fátumom':

De, kit bélyegzett ki színedre?
  Mék * az a boldog valaki?
S felőlem mit fuvallt melyedre? —
  Halált vagy életet! — mondd ki!

De kímélj, s adj erőt szívemnek,
  Ah! gyengén szólj sorsom felől:
Mert, akármit végzesz fejemnek,
  A kín, vagy az öröm megöl.

* Mék: melyik.

XII. A DUNA NYMPHÁJA.

Amott egy nyárfa hívesében
A fűzfa közt
Találni a sziget mentében
Egy tiszta közt.

Itt a vad faunok irtoványi
Megtetszenek:
Az ősz Dunának szép leányi
Itt fördenek.

Gyakorta a habok tapsolnak
Játékokon.
S körültök a pintyek dalolnak
A bokrokon. —

Itt förde Lilla is magába,
S az istenek
Az égről e barlangocskába
Lenéztenek.

A szép halandó a vizekből
A gyepre szállt;
Bámúlja Zeus a fellegekből,
És felkiált:

«Haj, istenek! mely szép halandó
«Jön ott elő,
«Mint amidőn a támadandó
«Nap mosdva jő.

«Hószin vállán miként lebegnek
«Szeg fürtjei,
«Görögvén róluk a vizeknek
«Sík gyöngyei.

«Csak egy hibát remek tagjába
«Lelhetni-é?
«Nem szebb-é síma karja, lába,
«Mint Venusé?

«Kár hogy nem nézhetünk szemére —
«De erre jő —
«Mely szép! Most, most — egek! Cythere!
«Szebb nálad ő.»

És nála minden szebbnek mondja
Az én tüzem:
Csak Vulcan, a Venus bolondja,
És Momus nem.

XIII. TARTÓZKODÓ KÉRELEM.

A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt.
Te lehelsz írja sebemnek
Gyönyörű kis tulipánt!

Szemeid szép ragyogása
Eleven hajnali tűz,
Ajkaid szép ragyogása
Sok ezer gondot elűz.

Teljesítsd angyali szókkal,
Szeretőd, a mire kért:
Ezer ambrosia csókkal
Fizetek válaszodért.

XIV. AZ ALVÓ LILLA FELETT.

Nyúgodj csendességgel
Itten, szép nympha!
Ládd, mely büszkeséggel
Féd e boldog fa;

Vágyva árnyékozza
Téjszín kebledet,
Mely duplán boltozza
Márvány szívedet.

Két szemed héjában
Éltem s holtom áll,
Csendes árnyékában
Álom, s Amor hál;

Mind kettő szemedre
Rózsalánczot fűz;
Nyugodj csak kedvedre,
Nyugodj drága szűz!

Szép virágszálocska,
  Mind terülj alá!
Híves árnyékocska,
  Szállj lebegve rá!

Édesítsd nyugalmát,
  Tiszta csergeteg!
Jőjetek: jutalmát
  Venus adja meg.

Kis Zephyr! melyére
  Csendesen borúlj,
Félfedett csecsére
  Gyenge szárnynyal fúj;

Sőt, ha tudsz, lelkébe
  Búj egészen bé,
S tudd meg, hogy fektébe
  Rólam álmod-é?

Nem! — Magam vizsgálom,
  Mit gondol most ott.
Vonj szemére, álom!
  Dupla kárpitot,

Játszodtasd altába'
  Kedves képekkel,
Vidd Idaliába,
  Hogy ne keljen fel. —

Mennyi ösvényemben
  A tövisk s haraszt!
Majd ropog mentemben:
  Amor! szedd fel azt...

Ah, mely édes ízzel
  Alszik kincsem itt! —
Pinty, pacsirta, csízzel...
  Majd felserken... Csitt!

XV. A TANUNAK HÍVOTT LIGET.

Itt a liget. — Zöld rejtekébe,
  Lillám, a végre hívtalak,
Hogy e cserfák setét enyhébe
  Velek szemközt állitsalak.

Ezek tanúk, ezek hallották
  Szerelmem gyászos énekét,
Gyakorta vissza is hangzották
  Búson a Lilla szép nevét.

Halld csak, Lillám! mi bágyadt szellő
  Sóhajtozz fenn az ágakon,
Nézz, mint ingatja a zöldellő
  Levélt a gyenge lombokon:

Mind — mind az én sóhajtozásim,
Kik ott a fákon lengenek,
Kiket gyakor panaszkodásim
Melyemből feltekertenek. —

Nézd — nézd, a rétnek bő harmatja
Még mostanság sem szikkadt fel,
Bár reggel olta szárogatja
A nyári nap hévségivel;

Ezen magános rejtekemnek
Mindennapos harmatjai
Az én kiszáradt két szememnek
Saját könnyhullatásai.

Ezekkel e virágtölcsérek
Megtelve vagynak úntalan
Hogy e virágok ily kövérek,
Ah, nékem az be sokba van.

XVI. DÉLI AGGODALOM.

Felhágott már a nap a dél hév pontjára
Egyenesen omlik lefelé sugára,
Küszködik a bágyadt levegőég, s hevűl;
Felfortyant az egész természet merevűl.
A lankadt arató ledűl izzadt fővel,
Hogy majd dolgát kezdje megújult erővel.
Az útazó, ki már csak alig lehellett,
Oltja szomját a hűs forrás vize mellett,
A barmok terepély bikfák alá mennek,
A híves árnyékban kérődzve pihennek.
A madarkák csüngnek a setét lombokról;
Leszáradt a nóta eltikkadt torkokról.
Csupán csak a munkás méhecskék zsibongnak,
Széljel az illatos rétek között dongnak.
Csupán csak az apró bokrocskák tövében
Zeng a zörgő prücsök a nap ellenében.

A rezzent gyíkocska a gaz között csereg,
Megáll, liheg, száraz torokkal sziszereg.
Sok száz szöcskő ugrál pattanó lábain
A hévtől elaszott fűszálak szárain.
Egyebek mind híves helyeken pihennek,
A dél forró heve elől félre mennek.
Alusznak magok is a híves szellők is:
Eltikkadtak a nap hevétől tán ők is.
Csak némely enyelgő Zephyrek játszanak,
Melyek a levelek alól kiugranak,
Cziczáznak kerengő szárnynyal a bokrokon,
Lassan elenyésznek a liliomokon.
Jertek ki, oh nyájas fuvallatok, jertek,
Kik az ambrosiás rózsákban hevertek;
Szedjetek mennyei szagot kebletekbe,
S úgy szálljatok hozzám e setét berekbe,
Hol a néma fáknak sírva énekelem,
Mint égeti mellem a forró szerelem. —
Ah! most is az a nap forog az eszemben,
Melyen legelőször lobbant fel szivemben,
Melyen rám csillámlott Lilla szempillája,
S tüzétől felgyúladt az Amor fáklyája.
Ah! azolta nincsen semmi nyugodalmam;
Még sincs e kínomért legkisebb jutalmam.
Könyörgök, esdeklek néki mindúntalan:
Minden könyörgésem rá nézve hasztalan.
Égek, s égésimet orczámon mutatom:
De az orvoslásra őtet nem hajthatom.
Sírok; de sírásom nincs kit érdekeljen;
Panaszlok, de arra sincs a ki feleljen,
Ah, kínos állapot! bár csak valahára
Ennyi fájdalmimnak lehetne határa! —
Átkozott percz volt az, amelyben mellettem
Elmenvén, szép gyilkos! reád tekintettem,
S Amor mosolyogván szelíd nézésedből,
E kegyetlen lángot szívtam ki szemedből.
Vajha az ég vagy oly angyali szemeket,
Vagy oly tigrisszívhez illő érzéseket

Beléd, kedves kínzóm! ne teremtett volna:
Most szívem ily szörnyü tűzben nem lángolna.
Egyenes természet! hát rendszerént mégyen,
Hogy a kit mást éget, maga jeges légyen?
Vagy Lilla is így ég, vagy szívem is fázik,
Vagy — vagy a te hitvány törvényed hibázik:
Vagy tán . . . Mit gondolok! — Balgatag szózatok!
Hisz égek lám, még is vizcseppet hullatok.
Olyan tűz ez, melyet gerjeszthet a jég is,
És lángokkal égvén, vizet áraszt még is.
Jupiter is mikor esőzik legjobban,
Lángozó villámja mindég akkor lobban:
Hát ugyanezt Amor nem vihetné végbe?
Holott ő a legfőbb istenség az égbe?
És így hideg lehet Lilla, bár én égek . . .
Félre az eszemből systemás kétségek!
Amor tanácsából még őt megkérlelem;
Ki tudja, tán gyengébb szívvel bánik velem?
Sírok, panaszkodom, új szókat keresek,
Előtte könyörgést teszek, térdre esek,
Lefestem kínomat, sápadtan, mint félholt,
Kincsemnek mondom, és . . . Ah de már ez mind volt!
Még is egy jó nézést tőle nem nyerhettem,
Eltünt — és egy néma kőnek reménykedtem. —
Vad szűz! gonosz Amor! s te vagy ég istene?
Nem, nem: az Erynnis szült téged, oh fene!
Tán e nymphádat is a Styxnél nemzetted,
S belé az Alecto vad szívét ültetted.
Veszszetek! Veszszetek! . . . Mit mondok! — Oh talám!
Mindkettőt méltatlan szitokkal káromlám?
Ki tudja? ah, talám bennem van a hiba?
Járatlan vagyok még Amor titkaiba. —
Itt ülök, a nap is elhágy már engemet,
S a lelketlen fáknak mondom keservemet;
Pedig tán a kegyes Szerelem nevembe
Most sugall legtöbbet ártatlan szépembe. —
Keljetek fel, nyájas Zephyrek! keljetek,
Mondjátok meg néki, hogy hozzá sietek.

XVII. MEGKÖVETÉS.

Ha haragszol, megkövetlek,
  Békélj meg, szép angyalkám!
Csak azt mondtam hogy szeretlek,
  S e szóért haragszol rám?

Ki az oka? s ki hibája,
  Hogy kellemed olyan nagy?
Hogy te, oh virtus példája,
  Szeretetre méltó vagy?

Ha téged szeretni vétek:
  Hányan esnek úgy belé?
S hogy én legtartósban vétek,
  Magam ezért büntetsz-é?

Lelj csak egyet, ki szépséged
  Látván (de, mint én, úgy ám)
Ne szeressen mindjárt téged:
  Úgy neheztelj osztán rám.

És ha e szómért: «szeretlek»
  Úgy kikelhetsz ellenem:
Egy pár csókkal megkövetlek;
  Csak hagyj holtig vétenem.

Vagy ha e szó úgy megsérte;
  Mondd vissza, Lillám, te is:
Én nem haragszom meg érte,
  Megbocsátok százszor is. —

———

MÁSODIK KÖNYV.

XVIII. AZ ESKÜVÉS.

Esküszöm, szép Lilla! hidd el
Hogy miolta kellemiddel
  Megkötöztél engemet,
Már azolta semmi szűznek,
Semmi nyílnak, semmi tűznek
Nem nyitom meg szívemet.

Esküszöm; s e szent hitemnek,
Melyet adtam édesemnek,
  Pontjait meg nem csalom.
Kérlek is reménykedéssel,
Hogy viszonti esküvéssel
  Kösd le szíved, angyalom!

Esküszöm, hószín kezedre,
Rózsaszádra, tűzszemedre,
  Hogy te lészsz csak kedvesem.
Esküszöm, hogy míg csak élek,
Más szerelmet nem cserélek;
  Vagy Lilim, vagy — senki sem.

XIX. A FEKETE PECSÉT.

Gyász pecsétje kedvesemnek!
  Fejtsd ki végre, mit hozál!
Mit jelentesz bús fejemnek?
  Élet-é ez, vagy halál?
      Oh egek,
      Rettegek!

Rettegek — tán rózsaszálát
  Gyötri nagy szívbéli kín —
Tán keservét — tán halálát
  Jegyzi ez halotti szín —
    Tán ma már
    Sírba vár.

Sírba vár! vagy mást szeretvén
  Szívíből engem kivét,
S engem így halálra vetvén,
  Azt jelenti e pecsét.
    Helyes ok,
    Meghalok.

Meg — de míg a sírba szállok,
  Nyílj meg, oh gyászos levél!
Tán csak egy szót is találok,
  Melyre szívem még megél.
    Tán halált
    Nem kiált . . .

Nem kiált!! Ah, megkövetlek
  Szép levél. Csalt a pecsét.
Már ez egy szó is: «szeretlek!»
  Visszaadja a becsét.
    Már ez, óh,
    Égi szó!

Drága szó ez, szép levelke!
  Már ezért csókollak ám:
Mert tevéled Lilla lelke
  Uj napot deríte rám.
    Szép levél!
    Szívem él.

XX. HÁLAÉNEK A VENUS OLTÁRÁNÁL.

Ah kedves szók!
Ah édes csók!
Eget verek fejemmel.
Ah, áldott légy,
Több jót is tégy,
Cypris! beteg lelkemmel.

Szeretlek — oh,
Ez áldott szó
Mint hangzik a fülembe!
Ah, kedvel hát,
S ambrosiát
Tölt Lilla mély sebembe.

Kegyes Cypris!
Még csókot is
Ragasztott ő orczámra,
S még többet hányt
Pecsét gyanánt
Az esküvés közt számra.

Hogy átkapcsolt,
Elhaltam volt
Szerelminek miatta,
És lelkem sem
Érezhettem,
Úgy lelkihez ragadta.

Általkapám,
S eltikkadt szám
Száján egyet czippantott:
Egyet sem szólt,
Csak rám hajolt,
S egy lángolót pillantott. —

Ah drága jók!
Ah édes csók!
Nincs a nectar oly fínom.
Hagyd, oh Cypris!
Még többször is
Ezt a nectárt hagyd színom.

Imé e két
Szép gerliczét
Hozom neked, Cythere!
Ily lángban fő
Mind a kettő,
S csókot rak kis kincsére.

XXI. ALKU.

VITÉZ ÉS LILLA.

(Kettős dal.)

Vitéz.

Valld meg, kérlek kedves lélek!
Még szeretsz-é?
Engem másért, míg csak élek,
Meg nem vetsz-é?
Én szeretlek tégedet,
Tisztelem jó szívedet
Megvethesz-é? :/:

Lilla.

Hidd el, kérlek, kedves lélek!
Én szeretlek,
Téged másért, míg csak élek,
Meg nem vetlek.
Százszor már nem mondtam-é
Mégis kételkedhetsz-é?
Be nevetlek. :/:

Vitéz.

Sokszor ám a lyányka szíve
Állhatatlan,
És ahoz, ki legjobb híve,
Irgalmatlan.
Én is attól tartok ám;
Mert ez a kis ethicám
Csalhatatlan. :/:

Lilla.

Én is hát szíved formáját
Úgy tekintsem,
Hogy más ifjaknak hibáját
Rád is hintsem?

Nem, nem; bár más mit tegyen,
A mi szívünk hű legyen;
Úgy-é kincsem? :/:

Vitéz.

Én örökre lészek híved,
Kedves lélek!

Lilla.

Én is, kedves! mással szívet
Nem cserélek.

Vitéz.

Én szeretlek, édesem!

Lilla.

Én is téged, kedvesem!

Ketten.

Míg csak élek! :/:

XXII. A SZÉPEK SZÉPE.

Ti, élet balzsamát lehellő leányok,
A szépség tűzénél olvasztott bálványok,
Kiket imád sok szív, áhítva reszketvén,
S fellobbant oltárán a temjént égetvén,
Oldjátok le rólam gyarló kötésteket!
Nem tudlak imádni többé benneteket;
Mert minden szépséget melylyel hódítátok,
Már az egy Lillában bésummálva látok.

Jer szépem! mutasd meg azt kevély nemednek
Együtt, amivel ők csak külön kérkednek:
Hadd mondják, akiknek van finomabb ízek,
«Te vagy a remekkép, ők pedig a skizzek.»

Leda gyermekinek hüljön meg a vérek,
Szégyeljék maguk közt a görög vezérek,
  Hogy ők Helénáért vesződtek Trójánál;
  Holott lehet, s van is, szebb személy nálánál.

Állj ki irígy! találj mocskot tagjaiba,
Nézd, legkényesb ízlés! van-é benne hiba?
  Ha valamelyik részét hibásnak mondjátok:
  Hibáztok. A szépet rútnak gondoljátok. —
Ha tőlem kérditek: «Mi szép?» azt felelem:
Én a szépet s rútat oly formán képzelem,
  Hogy szép mindaz, ami őbenne láttatik,
  Ami benne meg nincs, az rútnak mondatik.

Tökéletes tehát, mind így itélhetnek,
E pompás munkája a szép természetnek:
  De én e remekben egy nagy hibát látok,
  Melyet ti, elfogott szemek, nem látátok.
Mert ámbár a pazar természet bő keze
Minden kellemeket ő reá hímeze:
  Még is ily főmívben ez egy nagy csonkulás,
  Hogy övéle is köz a vénség s elmúlás.

Isten! hát csak azért formálsz ily remeket,
Azért árasztasz rá minden szépségeket,
  Hogy egy «légyen» szódat elrontó «múljon»-nal
  Minden Gratiákat eltörűlj azonnal?
Hová tészed akkor ily dicső mívedet,
Amilyent még semmi föld pora nem fedett?
  Hadd tudjam! Sírjára rózsákat plántálok,
  S ezt írom fel: Szépek: de ez szebb volt nálok.—

Jer Lillám! csak néked lehellek, míg élek;
Míg eszemet tudom, csak terád eszmélek.
  Sőt, ha majd a halál engem valahára
  Kebeledből ragad vak tartományára,

Mikor már lelketlen porrá változtatott;
Szólj a sírom felett csak egy fél szózatot:
Akkor is szikrái a hév szeretetnek
Fagyos tetemim közt egybe lángot vetnek.

XXIII. KÉT SZERETŐ DALJA.

Énekeljünk Cypriának,
Drága kincs!
Mert ez élet-asszonyának
Párja nincs.
Rózsa nyíl ennek nyomában,
Bársony ennek birtokában
A bilincs.

Énekeljünk Cypriának
Egyaránt;
Engem is nyájas fiának
Tegze bánt,
Amiolta szép szemeddel
Rózsaszín tekinteteddel
Tőrbe hányt.

Énekeljük felsegítő
Karjait,
S a szerelmek lelkesítő
Lángjait.
Vigadozzunk és magunknak
Oszszuk édes ajakunknak
Csókjait.

Oh, de kincsem, a te szíved
Ég-e még?
Úgy, miként ez a te híved
Szíve ég?
Látom, ellobbant szemedről
Lángoló tekintetedről . . .
Már elég! —

Hátha engem sírom árka
Nyelne bé:
Boldog élted, szép madárka,
Lenne-é?
Ah, ha én elvesztenélek,
Mit csinálnék, drága lélek!
Oh — oh — jé!

Angyalocskám, csak te bírod
Szívemet,
Míg ölemből puszta sírod
Eltemet.
Addig is, mig csak lehellek,
Tégedet forrón ölellek,
Hívemet.

Csak te is hívedre nézzél
Kedvesem,
Csókra új csókot tetézzél
Szívesen.
Igy lehet hűségbe lennünk,
Karjainkon megpihennünk,
Csendesen.

Hűgalambom! kölcsönözzünk
Szíveket,
Szíveinkre úgy kötözzünk
Lépeket.
Csókjainkközt egybefolyjunk,
Uj szerelmünkről danoljunk
Verseket.

Szádra szám egy gerjedelmes
Csókot ád,
Mint igaz szívem szerelmes
Zálogát.
Jól tudom, hogy míg csak élek,
Hív leszel te's,* drága lélek;
Csócsi hát!

XXIV. A MÉHEKHEZ.

Kis méhek! kerteken,
Mezőkön, berkeken
Mit futtok sok veszélylyel?
A fris forrásokra,
Az uj virágokra,
Repkedvén szerteszéjjel?

Mennyi sok munkával,
És időjártával
Gyűjthettek egy kis mézet!
Szálljatok Lillára,
Az ő szép szájára
Venus sokat tetézett.

Jőjjetek: s úgy nem lész
Olyan sok s édes méz
Sehol mint a tiétek.
Jőjjetek: s úgy nem lész
Olyan boldog méhész
Sehol mint a tiétek.

XXV. AZ ÁLOMHOZ.

Soká jön erre Lilla,
A hitszegő soká jön. —
Jer addig, édes álom!
Jer, e setét lugasról

Hints mák-olajt szememre,
Fedezz be kápitoddal,
S a gondokat fejemről
Legyezd le szárnyaiddal.

De ha eljön a lyánka:
Se mák-olaj, se kárpit
Nem kell, magad se kellesz;
Csak menj el, édes álom!
Elmúlatunk mi ketten.

* Te's: te is.

XXVI. A PILLANTÓ SZEMEK.

Ne kínozz, Lilla! újabb ostromokkal;
Ne hányd oly hasgató pillantatokkal
  Felém villám szemed.
A verte szívemet halálos sebbe;
Ne szórj, ne szórj újabb dsidákat ebbe,
  Kiméld meg éltemet.

Nem látod-é? nem-é? miként zsibongnak
Az Amorok, miként rajmódra dongnak
  Kökény szemed körűl?
Ki kis nyilát belőle rám ereszti,
Ki ellobbant szövétnekét gerjeszti,
  Ki vesztemen örűl.

Pillantatod szárnyára egy felűle,
Szívem titkos várába bérepűle,
  És ott helyet fogott.
Zászlót ütött reményem fő tornyába;
Mindent letiprott már parányi lába -
  Halld csak — mint tombol ott.

XXVII. A MUZSIKÁLÓ SZÉPSÉG.

Lillám! midőn szemem nézi
  Hajnal tekintetedet,
Ezer Gratia igézi
  Elmerűlt képzésemet;

Látván Cythere virágit
  Olvadni kezd kebelem;
S az egész menny boldogságit
  Szűk melyemben viselem.

De midőn szácskád daljára
A húrokat pengeted:
Mit érzek! minden trillára
Szívem ölöd s élteted.

Truczczol fülem a szememmel,
És minden érzőinak
Hódolnak levert lelkemmel
Dalod bájolásinak.

A hangok virággá válnak
Mosolygó ajakidon,
S a virágok hangicsálnak
Teremtő újjaidon:

Mint midőn a nyílt rózsákkal
Ékes bokor közepén
Philomela új nótákkal
Zeng az Amor innepén. —

Vajha rózsává válhatnál,
Szép Lillám! egyszeribe,
S ágaid közt danoltatnál
Fülemüle képibe!

Oh, nem lenne a vidéken
Tenálad szebb virágszál;
Nem zengene a cseréken
Vígabb madár nálamnál!

Nyíló kelyhedet megszállnák
A szerelem isteni,
S a nymphák versent próbálnák
Érzésim énekleni.

XXVIII. A VERSENGŐ ÉRZÉKENYSÉGEK

Lilla! kellemességednek
És mosolygó szépségednek
  Int ébresztő balzsama,
Érzésimet megszédíté,
Megbájolá, részegíté;
  S perre indította ma.

Köztök nagy csata lázadott,
Melyet az abból támadott
  Szép dicsőség okoza,
Hogy melyik az, ki tégedet
Megérezvén, felébredett,
  S nékik ennyi jót hoza?

Mindenik nagy hevességgel
Perlett, hogy e dicsőséggel
  Birjon a többek felett,
Ily formán szóltak egymásnak,
Mig a heves czivódásnak
  Lelkem által vége lett.

Szaglás.

Tudjátok-e? hogy magatok
Másfelé andalogtatok,
  Más tárgyon szunyókálva:
Mikor a táncznak öltözött
Szépség leányai között
  Lilla eljött sétálva;

Mikor egy zöld hársfa mellett
Egy kis szellő rám lehellett
  Ambrosiás illattal:
Melyet mihelyt észrevettem,
Inatok felébresztettem
  Édes csiklándozattal.

Látás.

Elsőben is mély álmomból
Tévelygő andalgásomból
  Nemde én pattanék ki?
Látták éles nyilaimat,
Villámló pillantásimat
  A mulatság környéki.

Míg tüzes szemem sokára
Ráakadt a szép Lillára,
  S féloldalt reá csapott;
Ah, mikor a több szem között
Látásunk öszveütközött,
  S egymástól lángot kapott;

Ah, mikor szűz pillantása,
S elevenebb kacsintása
  Kétszer az enyimre lőtt:
Bezzeg mind felpattantatok,
Bezzeg eloszlott álmatok,
  Mely lankasztott az előtt. —

Lebegő bársony hajain,
Elefánttetem vállain
  Mely szép színek játszódtak!
Rózsát mosolygó ajaka,
Hószín melye, márvány nyaka,
  Ah, miként elragadtak!

Hallás.

Hát mikor mély sohajtása,
S bágyadt hangon tett szólása,
  Ébredt fülembe hatott?
Édes ájulás lepett el,
Mely egy mennyei élettel
  Kecsegtetett, biztatott.

Mikor mellé ereszkedtünk,
S végre, hogy sok kérést tettünk
Ezt mondotta: szeretek!
Ah, e szóra vérünk égett,
És minden elevenséget
Ti is levetkeztetek.

Mikor mézes beszédjére
Örök hűséget igére,
S ily biztató hangon szólt:
«Szeretek! — Téged kedvellek,
«Csak neked élek, lehellek,
«Míg be nem féd a sírbolt.»

Akkor — oh mert e szavának
Oly édességi valának,
Hogy élet ömlött belénk —
Egy legédesebb mennyei
Öröm gyönyörködései
Kezdtek repesni felénk.

Mikor kedvesének mondott,
Elvett minden bút és gondot
Ez az édes nevezet;
És hízelkedő nyelvének
Mézén lecsorgó szívének
Mindnyájunk temjénezett.

Tapintás.

Közte a temjénezésnek,
S e mennyei íhletésnek
Kezeim felemelém,
És jótételét hálálván,
Ez imádni való bálvány
Szent testét megölelém.

Ah, halhatatlan istenek!
Mit érzettem! ah milyenek
Voltak gyenge karjai,
Melyek mikor rám hajoltak,
Nálok gyengébbek nem voltak
A rózsák harmatjai.

Melyét Amornak melege
Olvasztván, gyengén pihege
Bíbor fátyolja alatt.
Kezemet tévén szívére,
Sűrűn vert; és minden vére
Hozzám örömmel szaladt.

Mint a hó a nap hevétől,
Úgy az ő tűzszerelmétől
Mind elolvadva valánk,
Életünk belé költözött,
S ölelő karjai között
E világnak meghalánk.

Izlés.

Mit ér a szép gyümölcs maga,
Bár kedves a színe, szaga;
Ha jó ízzel nincs tele?
Ti csak Lilla szépségére
Bámultatok, s méz ízére
Egyiktek sem ügyele.

Nincs a nectár olyan édes,
Amelyet tölt Ganymedes
Jupiter csészéjébe.
Oh nem bír az annyi jókkal,
Ha csak azt egy ilyen csókkal
Fel nem vegyíti Hebe.

Ily mannával nem kinálja
Gazdag lakosit Panchaia,
  Vagy más déli tartomány.
Ennél édesebb itala
Bármely királynak sem vala –
  Oh mennyi adomány!

Oh méznél édesb ajakok,
Minő nectárt csorgattatok
  Rózsaszín kelyhetekből!
Mely kellő csókok valának
Melyeket kölcsön szopának
  Hév ajakim ezekből!

Lelkem.

Mit czivódtok? ah szűnjetek,
Híveim, mit versengetek?
  Csak Lillát imádjátok.
Lebegjetek gyönyörűség
Szárnyain, s az örök hűség
  Pontjára mozgassátok.

Miolta kellemit velem
Éreztettétek; tisztelem,
  És imádom azolta.
Rabja vagyok rabszíjain,
Rengetvén nyájas karjain,
  Szívem hozzá csatolta.

Én párját nem tapasztalok,
Néki élek, néki halok,
  Ő énnékem mindenem. —
Jer, Lilla, jer; érzésemet
Mind ébreszd fel, és engemet
  Ne hagyjál veszteglenem!

XXIX. A SZEPLŐ.

Mint egy megért boróka,
Mely tiszta hóra hullott ;
Mint a delin fejérlő
Rózsába bútt bogárka :
Mint a korinti szőllő
A czúkoros kalácson :
Ugy bársonyollik, oly szép,
Oly édes egy kerekded
Szeplőcske Lilla melyén.

Ez az a kies szigetke,
A melybe a szerelmek,
Ha keble tengerének
Téjhabja közt fürödtek,
Enyelegve szárogatják
Hajok vizes aranyját.

Ti szóljatok, reája
Hult csókjaim! ha méltó
Dühödés-e Lilla melyén
Egy földi nimfa melyén
Imádni az hibát is?

XXX. AZ ELTÉVEDT LÉLEK.

Ah! hová repűltél
Lelkem, s mely felé?
Lilla száján űltél :
Hol vagy? — ott vagy-é?

Annyi sok csókokban,
Ah, hová levél?
Ott vagy-é? — azokban
Senki meg nem lél. —

Látom már; azokb' a
Bíborokba űlt,
S a habzó csókokba
Torkig elmerűlt.

Ott evez sietve
A partok felé.
Kis nyilát nevetve
Nyújtja Amor bé.

Ennek szálacskáján
  Már a partra ért,
S a partok rózsáján
  Nyúgalomra tért.

S tán por sátoromba
  Már belé se jő:
A Paradicsomba —
  Abba alszik ő.

Lágy sohajtozások!
  Melyeken eltünt,
Mig a csókolások
  Árja meg nem szűnt.

Ah legyezgessétek
  Míg ott andalog,
Lengve rengessétek,
  Míg nyugodni fog.

XXXI. LILLÁM SZÁCSKÁJA.

Oh, Lilla! Lilla! halld meg
  Kellő hatalmadat.
S mely'k isten adta, valld meg,
  Ily bájos ajkadat?

Midőn te mátkatályúl
  Egy csókot adsz nekem:
Szívem merőn elájúl,
  Elhallgat énekem.

Szácskád magára nyitja
  A szájat és szemet,
A mennybe andalítja
  Nectárja lelkemet.

Ajkad virági szebbek
  Mint rózsa bíbora,
És csókid édesebbek
  Mint a Tokaj bora.

HARMADIK KÖNYV.

XXXII. LILLÁHOZ TÁVOLLÉTEMBEN.

Lilim! csoport öröm között
  Töltöm most éltemet.
Szívembe bú nem költözött,
  Nem rág az engemet.
Sem könnyeket nem hullatok,
  Sem nem sóhajtok, jajgatok.

A szent barátság csillaga
  Egemre felderűlt,
A tiszta boldogság maga

Felkent fejemre űlt:
De kedvem egyben sem lelem,
Mert nincs az én Lillám velem.

Ha nincs az én Lilim velem:
Mi nékem a világ!
Sokszor magamban képzelem
Hogy a halál kivág.
Az élet édessége mi?
Mit érsz öröm? ha nincs Lili. —

A szem, fül és egyéb tagok
Mulathatnak talám:
Igen, de szív nélkül magok
Gyarlón örűlnek ám.
Tudod pedig, szép rózsaszál!
Szivem csupán tenálad áll.

Te bírod, oh tudod magad,
Szép Lilla! szívemet:
Azért te is helyette add
Cserébe szívedet.
Enyim maradjon, semmi sem,
Csak a tiédet add nekem.

De mit könyörgök ily nagyon,
Galambi szívedért?
Úgy-é? hogy az nálam vagyon
Cserébe szívemért?
Nohát, ha meg van, a mi kén':
Többé nem is terhellek én.

Ha már enyém az, a kié
Vagyok, szólj Cypria!
Olyan szerencsés több van-é?
Van-é? s ha van, ki a?
Nincs Cypri, nincs . . . De kémlel itt
Néhány irígy — csitt, Cypri, csitt!

Ne szólj te erről senkinek,
  Mi nem szólunk, mi se,
Hogy a világ irígyinek
  Vakuljon a szeme.
Mi majd, ha boldog czélt lelünk,
  Te néked oltárt szentelünk.

Én téji versbe foglalom
  Érzékeny éneked,
S mellettem e szép angyalom
  Hárfázni fog neked:
Így kötnek öszve új csomók,
  S mi lesz Lilim jutalma? — Csók!

XXXIII. SZEMREHÁNYÁS.

Lilla! míg ingó kegyelmed
  Tiszta szívemhez hajolt,
S alva tartott szép szerelmed:
  Boldogabb nálam ki volt?

Jaj de bezzeg elfutának
  Régi kedves napjaim,
Búra, gyászra változának
  Tűneményes álmaim.

Érzem: a leányi elme
  Nyári árnyékként kereng
Hogyha más nyalánk szerelme,
  Mint Zephyr, körűlte leng.

Néked is, szép rózsaszálam,
  (Szád s szemed tagadja bár)
Kedvesebb kezd lenni nálam
  Egy enyelgő lepke már.

Karja könnyű, csókja édes —
Ah, ne higy! bizony megejt:
Máshoz áll el a negédes,
Öszvecsúfol s elfelejt.

Én pedig mintsem szavamban
Tégedet csufoljalak;
Szánlak inkább, és magamban
Megbocsátok, gyöngyalak!

XXXIV. MEGKÉRLELÉS.

Hogy Manczával
Jártam egyszer így;
Mért pörölsz oly nagy csatával?
Mért vagy oly irígy?

Ő is édes,
És negédes ám.
Ő is, mint te, egyet inte,
Rám tekinte, rám. —

Engedelmet!
Gyenge volt e szív;
Nem cserélt azért szerelmet,
Hív fog lenni, hív.

Drága lélek!
Jöszte — jöszte bé;
Csak teérted s benned élek
Elkerűlhetsz-é?

XXXV. A TÁVOLRÓL KÍNZÓ.

Régen nem valék te véled szemben,
Rég is nem láttál engemet:
S ládd, még is távollétemben,
Lilim! gyötörtél engemet.

Bár félre volt lakásom, félre,
Északra lakván én, te délre:
Még is tüzed velem lakott,
Mindég perzselte északot.

Most a tűz mellett vagyok:
S nincs oly szenvedésem;
Mert égésim oly nagyok,
Hogy meghalt érzésem.

XXXVI. ÚJ ESZTENDEI GONDOLATOK.

Oh idő, futós idő!
Esztendeink sasszárnyadon repűlnek;
Vissza hozzánk egy se jő,
Mind a setét chaos ölébe dűlnek.

Oh idő, te egy egész!
Nincsen neked sem kezdeted, sem véged;
És csupán a véges ész
Szabdalt fel apró részeidre téged.

Téged szűlt-é a világ?
Vagy a világot is te szűlted épen?
Mert ha csak nincs napvilág,
Nem mérhetünk időt mi semmiképen.

Hát ha tőled oh idő!
Te a ki mindenünket öszverontod,
A nap is holtszénre fő?
És lánczodat magad zavarba bontod?

Mert ihol lám mindenek,
Bár birtanak szépséggel és erővel,
Változást szenvedtenek,
Vagy semmiségbe mentek ők idővel.

Lám az ég forgása is
Idővel újabb változásba lészen,
Lám a csillagokba is
Ki most derűl, ki béborúl egészen.

Hát de mennyit szenvedett
Már ekkorig földünknek állapatja,
Hogy ha a feldűljedett
Tenger, vagy Aetna lángja szántogatja?

Sok faluk határain,
Ma delphinek cziczáznak a vizekben,
S a csigáknak házain
Most zergenyáj ugrándoz az hegyekben.

Sok merőföld már sziget,
Sok völgyek a nagy bérczekig dagadtak,
És a hol hegy volt s liget,
Fenéktelen sós tengerek fakadtak.

Így teszel te oh idő!
A nemzetek forgó enyészetével:
Most az egyik nagyra nő,
S a másik elmúlik saját nevével.

Már ma ökrök szántanak,
Hol Trója, a világ csudája állott;
És a hol szántottanak,
Most London, a világ csudája áll ott.

Oh ha a nagy nemzetek
Sorsán hatalmad így előmutattad:
Hát mi, gyarló szerzetek,
Mit várhatunk, — mit várhatunk miattad?

Gyermek-, ifjú-, vén korunk,
A bú, öröm, s a jó, gonosz szerencse,

Ép, betegvoltunk s torunk —
Kezedbe van, hogy jöttödet jelentse.

Futsz te, nem vársz senkit is,
Gyakorta sok hosszú reményt ledúlál.
Im te, míg ezt mondtam is,
Öt-hat parányi perczeken kimúlál.

Nem lehet jelenvaló,
Csak múlt, s jövendő pont lehet tebenned;
És miként a pusztaszó
Repten repül, úgy kell veszőbe menned.

Igy repült el tőlem is
Sok kedves esztendőm sebes-haladva,
S meglehet, hogy nékem is
A véghatár ma is ki lészen adva.

Úgy se volnék már gyerek;
Négyszer hat esztendőt eléldegéltem,
S e szerént az emberek
Szűk életének harmadáig éltem.

Vajha már — ha több nem is —
Mindegyik esztendőre jutna benne
Egy, csak egy órácska is,
A mely az érdem oszlopára menne!

Kész vagyok meghalni — kész,
Csak ezt tegyék síromnak a kövére:
ÚTAS! ITT FEKSZIK VITÉZ.
EGY NAP XXIV ÓRA: ENNYIT ÉRE. —

Ámde, hogyha oly nemes
Szép tettek életembe nem tetéznek,
Hogy halála érdemes
Légyen dicsőítésre még Vitéznek:

Semmi, csak te oh Lilim!
Te, a kiért az életet szerettem,
Csak te légy, Lillám enyim;
Mindég fogom becsűlni, hogy születtem.

És mivelhogy a napok
Elseprik a legédesebb időket:
Míg az ifjú hónapok
Virítnak, el ne is veszessük őket.

Elfut a nyájas tavasz,
A bársonyos hajnalra gyászköd árad,
A kinyílt jáczint elasz,
A rózsaszál egy délbe is kiszárad:

Így az ifjuság maga,
Majd elrepűl vidor tekintetedről,
És az Amor csillaga
Eltűnik ám kacsingató szemedről.

Akkor ah! rózsáid is
Nem fognak úgy kis ajkadon nevetni,
Akkor érző szíved is,
Ah, nem tud úgy örűlni és szeretni.

Én is akkor csak hideg
Vérrel barátkozom hideg Lilimmal,
Úgy napolván mint rideg
Vén pelikán ifjúi daljaimmal.

Míg tehát az lenne még,
A szép időt, oh Lilla! meg ne vessük,
Míg az élet lángja ég,
Egymást viszont öröm között szeressük.

És ha semmi érdemem
Nem fog fejemre zöld babért tetetni,

Semmi sem! mind semmi sem!
Csakhogy te, Lilla, meg ne szűnj szeretni.

Híremet s nagyvoltomat,
Ne trombitálják messzi tartományok,
Más ne tudja síromat:
Te hints virágot arra s a leányok.

XXXVII. A BÉKEKÖTÉSRE.

Tölts pohárt gyermek! nesze tölts fejér bort;
Mert fejér borral fogom innepelni
Boldog esztendőnk ide érkezését;
Tölts bele gyermek!

Most örüljünk már, mivel, ah! az elmúlt
Gyászos esztendő sok ezer magányos
És közönséges bajokat hozott rám,
S árva hazámra.

Visszatért immár olajággal a frigy,
A kemény hadnak kialudt kanócza,
Múlik a jajszó, s örömünket áldott
Béke tetézi.

Béke! frígy! óh két nevezet! mi hányszor,
Értetek hányszor, s be heven sohajtánk!
Négy betű: négy-négy poharat csapok fel
Értetek én is.

Éljen a szent frígy szomorú hazánkban,
Fel ne lázadjon soha békeségünk;
Hogy sok esztendő elejére jussunk
Ilyen örömmel! —

Boldog ország az, s az arany világnak
Látszik ott némely fogyatéka, melynek

Tiszta csendesség kebelébe nyugszik
S nincs hada kinn is.

Boldog ország az, hol az árva, s özvegy
Nem bocsát, sírván, az egekre átkot,
Szántogat minden, s kiki szőlejében
Kényire munkál.

Semmi mesterség nem enyészik ottan,
Gazdag a kalmár, s az egész közönség,
Ott tanít a bölcs, danol a poeta,
Él az igazság.

Ah, ti felperzselt legelők parázsa!
Öszvedűlt várak s faluk omladéki!
Vérbe tajtékzó patakok! s dögöktől
Bűzletes ég, föld!

Ah, ti borzasztó fene látomások!...
Félek ily gyászszínt ecsetemre venni —
Atkozott volt az, ki előbb örök hírt
Hadba vadászott!

Durva Herosok! noha száz babértok
Lenne a bérem, vagy ez a világ is;
Még se kívánnék veletek cserélni:
Míg Lili kedvel.

Csakhogy e kedves haza békeségben
Álljon, és légyen pecsenyém, kenyérkém,
S jó magyar nectárt igyam arra: eb lesz
Néktek irígytek.

Csak közel hozzám ne dörögjön ágyú,
Hogy barátimnak fecsegésit értsem,
Csak picziny lantom cziczorázzon: adieu
Trombita-dobszó!

Oh dicső két név: Szeretet! Barátság!
Oh becses két név: Puky, hív barátom!
És te óhajtott Lili, életemnek
Édes aránya!

Négy betűből áll neve mindeniknek,
A kiket szívből szeretek: te gyermek,
Hozz elő négy-négy poharat! Ma inni
Kell ezekért is.

Boldog esztendő legyen ez tinéktek,
Érjetek még több s gyönyörűbb időket:
Véletek légyen nekem is sok ilyen
Jánusi víg nap!

XXXVIII. KÖSZÖNTŐ.

Lánczba fűzni most szeretném
Én a jázmint s violát,
Hogy veletek megtisztelhetném
Ezt a lelkem várta mát.

Szép Lilim! halmos melyedre
Rózsazáport hintenék:
Haj Lilim! hószín öledre
A piros mint illenék!

Jaj de most a tél csatázik,
S véle a szél és a jég,
Minden fagy most, minden fázik:
Csak szerelmünk lángja ég.

A te szádon a tavasznak
Százszorszépe nyíl, virít;
Ah! az én orczáim asznak,
Engem a nyár süt, pirít.

E szerint mi bőjt havában
  Olylyal kedveskedhetünk,
Amit csak tavasz javában
  S nyár felé szemlélhetünk:

Add nekem te két orczádnak
  Kellemes virágait,
Én ajánlom bíbor szádnak
  Szám hevűlő csókjait.

Oh, engedd meg, hogy meghintsem
  Vélek orczád két felét,
Hogy velek köszöntsem, kincsem!
  Szép nevednek reggelét.

Ötven versbe ötven szókkal
  Annyi érzés bé nem fér,
Mint egy csókba; hát egy csókkal
  Száz köszöntő fel nem ér.

Én ezért hív tisztelésem
  Ily rhytmusba foglalom,
Te's ha tetszik, idvezlésem
  Igy fogadd el angyalom.

XXXIX. HABOZÁS.

Itt hagynám én ezt a várost, ha lehetne,
Ha engemet az én Lillám nem szeretne.
  Örömmel megválnék tőled, komor város,
  Ha menésem az övével lenne páros.
De mely édes örömtől kell megfosztatnom,
Ha nem lehet szép hívemmel itt mulatnom,
  Ha éjszakra lakik már ő, én meg délre,
  Ha csókokat raggatnom kell csak levélre.
    Oh iszonyú búcsúvétel,
    Mely egy áldott szívtől vét el!

Itt hagynám én ezt a várost, ha lehetne,
Ha engemet az én Lillám nem szeretne.
Öszveütném sarkantyúmat, megindúlnék,
Még e város felé háttal sem fordúlnék.
De egy égő szívet hagyni magánosan,
Mely kivűlem beteg lenne halálosan,
Nem engedi a szövetség, s a szerelem,
Mely lángoló tüze által harczol velem.
Oh milyen két szörnyű gond főz!
Egek! Lilla! Ah, melyik győz?

Itt hagynám én ezt a várost, ha lehetne,
Ha engemet az én Lillám nem szeretne.
Vígan tenném fel lantomat szekerembe,
Ha őtet is ültethetném az ölembe.
De ki előtt kell danolni már énnekem?
Egy pár édes csókot kitől nyér énekem?
Ki biztatja Musám édes mosolygással?
Ki önt belém lelket egy fél pillantással?
Árva Musa! árva író!
Oh lesz-é egy biztató szó?

Nem hagyom itt ezt a várost, mert nem lehet,
Mert Lillától szívem búcsut nem is vehet.
Nem mehetek; tartóztatnak szent kötelek.
Szívem gyengébb, mint megtudna víni velek.
Múljatok hát, szép szándékok! maradjatok,
Ha Lillát is el kell hagynom miattatok.
Lemondok a dicsőségről, bár szeretem,
Csakhogy ezen gyöngy kincsemet megvehetem.
ᴗ érte megvetem mind azt,
A mi tőle külön szakaszt.

Lilla.

Hagyd itt, hivem! ezt a várost, bár nehezen,
Bár szeret is szegény Lillád, s könnyez ezen,
Hagyd itt! Szívem kebeledben fog gyúladni,
A tiédnek az enyimben kell maradni.

E hév csókban, melyet szádra ragasztottam,
Lelkem minden indúlattal kibúzgottam. —

Vitéz.

Vedd el te is ezt én tőlem, kegyes lélek!
Csak árnyékom megy el; magam benned élek.
Kellemes szűz! —

Lilla.

Ah, kedves hív!

Ketten.

Ne félj: néked dobog e szív!!

XL. BÚCSÚVÉTEL.

Vitéz.

Megyek már. Engedd meg, kedves kincsem,
Hogy megváló csókom szádra hintsem,
Jaj be fájlalom,
Kedves angyalom!
Hogy midőn boldoggá kezdtem lenni,
El kell menni.

Lilla.

Akkor indúlsz hát el, csalfa lélek!
Amidőn már én csak néked élek?
Bírod szívemet,
S itt hagysz engemet:
Ah, nem érdemel meg egy ily hívet
A te szíved.

Vitéz.

Szívemet ne vádold, jó esmérted,
Most is hév tüzekkel ég ez érted.
A sors késztet el

Vas törvényivel:
Ámde semmi tőled el nem választ:
Adj jobb választ.

Lilla.

Minden válasz erre megy ki nálom,
Hogy, ha elmégy, nyugtom nem találom.
Hát, ha hívem vagy,
Mellettem maradj.
Kölcsönös részt vévén víg napomban,
S bánatomban.

Vitéz.

Err' az útra is csak érted mégyek,
Hogy mind a kettőnknek hasznot tégyek,
Mert egy nyomban jár
A mi sorsunk már.
Hát szemed ne légyen olyan nedves
Érte, kedves!

Lilla.

Megnyugszom; mert tiszta szíved látom,
Hordjon a szerencse, hű barátom!
És e csók maga
Légyen záloga,
Hogy szerelmem néked felfogadtam,
Általadtam.

Vitéz.

Kérlek, míg öledbe visszatérek...

Lilla.

Értem — Én is tőled mást nem kérek.

Vitéz.

Angyalom, szeress!

Lilla.

Kincsem, meg ne vess!

Együtt.

Mert lelkem csupán tetőled éled.
Isten véled!!

XLI. LILLA BÚCSÚZÁLOGJAI.

(Bürgerből).

Vígasságnak, fájdalomnak,
Szerelemnek embere,
Isten hozzád! bánatomnak
Súlya engem levere.

Isten hozzád! oh, szivedben
Zengjen búcsúvételem,
Akkor is, ha hív öledben
Többé nyugtom nem lelem.

Arany helyett légyen híved
Emlékeztető jele
Mind az, amit szemed, szíved
Lillában édest lele.

Vedd e fürtöt hajfodromból
Melyet nem czirólgatsz már,
Melyet selyemből, bársonyból
Mondtál lenni, csapodár!

Vedd orczámnak, mely ágyáúl
Csókodnak választatott,
Képzeltető zálogáúl
Ez árnyékrajzolatot.

Légyen szemem példázatja
Ez a kötés nefelejts,
Melyen könnyem gyöngy harmatja
Kérlel, hogy el ne felejts!

Fogd e fátyolt, mely kebelmnek
Őrzötte szent titkait,
S csókodra olvadt szívemnek
Itta párázatjait.

S ha még ennyi hitjegyemből
Győzedelmed nem hiszed:
Végy mindenből! Végy szívemből —
Jaj de — szívem mind viszed.

XLII. AZ UTOLSÓ SZERENCSÉTLENSÉG.

Zokoghat még egy betűcskét
Belőlem a fájdalom?
Ejthetek még egy könyűcskét
Utánad, szép angyalom?
Bús elmém rajtad tünődik.
Csak kiván, sohajt, gyötrődik —
Édes fojtó képzetek! —
Mindez, amit tehetek.

A természet a törvénynyel
Szívemben ellenkezik,
Most is szoptat a reménynyel;
S nem hiszi, hogy vétkezik.
Lámpási a bölcseségnek
Előttem hiába égnek;
Nékik szunnyadozni kell,
Mihelyt az egyet lehell.

Oh mennyit vívok kínommal!
Küszködésim, mely nagyok!

De, jaj, nem bírok magammal:
Érzem, hogy beteg vagyok.
Képződésim tüzeskednek,
Roskadt inaim csüggednek.
Hát oly bűn a gyengeség,
Hogy megverné azt az ég?

Velőt szívó lángjaimtól
Fejem nehéz, zúg, szorúl;
Ben rekedt indúlatimtól
Szívem dobog, melyem fúl.
Már nem tudok mást mit tenni,
Csak érezni és szenvedni.
Lelkem, testem holt beteg,
Menny, föld, kincsem, bocsáss meg!

Kinálkoztak orczájáról
A fejlő rózsabimbók,
Czukorral folyt ajakáról
Minden szó, és minden csók,
Annak a földi Kellemnek,
Ki asszonya volt szívemnek,
Míg én boldog martalék,
Láncza s karja közt valék.

Szeme biztatott, öldöklött;
Ölt, s gyógyított másfelől;
Tiszta hószínnel tündöklött
Melle mind kivül, belől;
Lelke vidám, mint a hajnal,
Szíve jó volt, mint az angyal;
S ah, ez a Paradicsom.
Mely engem a sírba nyom.

Boldog órák! amelyekben
Szíve kulcsát birhatám,
S a meghitt enyelgésekben
Lelke lángját szíhatám.

Midőn ezer tördelt szókkal,
Ezer pecsételő csókkal,
A hit egymáshoz csatolt;
S gyanúnk még is édes volt.

Gondolván, hogy boldogságunk
Még csak kezdő félbe ment,
S már is kinyílt mennyországunk
Egymás karján ide lent:
Mint a szőlő támaszával,
Mint a repkény a bikfával,
Egymásba csimpalykozánk,
S ég, föld, mind mosolyga ránk.

Már azt hittem, hogy ha készen
Állnak is száz szélveszek,
Az én Lillám enyim lészen,
S én a Lilláé leszek;
Megvakúlva, siketülve,
Szándékom kormányán ülve
Kergettem a drága jót, —
S a révnél törtem hajót!

Hah! e szépség ritka mívét
Prédára kell tartanom,
És szívemhez forradt szívét
Vérrel kiszakasztanom.
Oh ne hagyjátok szerelmek!
Vagy öljetek meg, gyötrelmek!
Kinek szíve másnak jut,
Csak szeretni, s halni tud.

Most a tenger sík pusztáját
Érzem, de nem láthatom,
A haboknak lágy sikláját
Őröngve tapogatom.
Ohajtalak, messzi partok!
De tőletek még is tartok,

Amit bús lelkem talál,
Zaj, homály, kétség, halál.

Hah! mint dördűlnek, ropognak
A világ két sarkai,
Mint lobbannak, mint villognak
A menydörgés szárnyai:
Ah, gyászos fény, látom, látom
A puszták közt szép sajátom,
Jajgat az elhervadt hív,
Kúcsolt kézzel engem hív.

Látom unszoló sirását:
Rajta nem segíthetek,
Hallom kétes sikoltását:
De az egek siketek.
Állj meg! állj te irgalmatlan!
Ily nemes rabra méltatlan
A te ólom kebeled:
Amort miért terheled?

Hasztalan! — Csúfol futtában,
És gázolja szívemet;
S a törvény bújnyik várában
Lebékózza kincsemet.
Engem pedig, ah, egyszerre
A zaj bécsap a tengerre.
Jaj nekem viz, néki tűz!
Szegény ifjú! szegény szűz!

Oh, mért nem hagyod véremmel
Lánczát felolvasztani,
S minden könnyét száz gyöngyszemmel
Oh rabló, megváltani?
Mért állsz őrt, mint ama sárkán,
A szép arany almák árkán?
Nem ízled te azokat;
Mért marsz el hát másokat?

Vagy mért nem ölsz meg méreggel
Hogy ne látnám kínjait
Annak, ki örök meleggel
Tartja szívem lángjait?
Úgy is rá kell végezetre
Unnom ez átkos életre.
Bírd őtet, míg meghalunk,
Akkor rajtad truczczolunk.

Oh túl fog ez sírhalmunkon
Túl is fog lángolni ez,
Ami most indúlatunkon
Oly édesen gerjedez.
Nem! ezt meg nem fagylalhatja
A sír nyálkás boltozatja.
Amor égi istenség.
Néki mindegy, föld vagy ég.

Ez ösztönről nem tehetni;
Megveti ez gátjait.
A természet szokta vetni
Szivünkbe szent magvait.
Ilyen a gyöngy, mely magába
Vervén gyökeret a fába,
Véle él, és véle hal
S emészti sarjaival.

Érzem, hogy a vas törvénynek
Szükség meghódolni már,
Sőt hogy még a jobb reménynek
Szikrája is bűnnel jár:
De oh, ha nem az én mívem,
Hogy Lilláért vér a szívem,
S hogy lelkem benne lehell;
Éreznem és tűrnöm kell.

Sírok én; de csak keblembe
Hullnak néma könnyeim,

S a magános gyötrelembe
Legelnek képzéseim,
Senkihez sincs bizodalmam,
Hogy tűrje s mentse siralmam:
Ah, minden boldogtalan
A földön megvetve van!

Mit tesz sűrű sohajtásom,
Melyet felszítt már az ég,
Ha kebledben nyúgovásom
Az oltár is tiltja még?
Mit tesz, ha egy érzéketlen,
Téged és engem szünetlen,
Mint egy mély tenger megoszt,
És a rózsáktól megfoszt?

Oh halál! ki a szerelmet
Nyájas színnel követed,
És szivéről a gyötrelmet
Egyszerre leülteted,
Ládd, mind hárman búval élünk
Végy el egyet, tégy jól vélünk,
Akár én, akár más lész;
Jobb, hogy egy, mint három vész.

Jobb, hogy engemet választol,
Ki legroncsoltabb vagyok;
Egy szellőddel elszárasztol,
Egy újjodtól megfagyok.
Nem tartom azt fájdalomnak,
A mi véget vét kínomnak:
Ha élve nem alhatok,
Aluva meghalhatok.

S akkor e gyönyörűséggel
Húnyom bé bús szememet,
Hogy tisztán s örök hűséggel
Zárom sírba szívemet.

Majd, ha dombom megtekinti,
S hervadt rózsáit ráhinti
Két sóhajtó szerető;
Ezt mondja: itt fekszik ő!

És te, szívemnek pompája!
Légy jobb hozzám, mint az ég.
Édes kincsem! Más rózsája!
Isten hozzád! Itt a vég!
Teljesítsd kötelességed
Ahoz, ki fogva tart téged:
Szíved javát nemdenem
Megtarthat'd még is nekem?

Isten hozzád! Áldlak, hidd el,
Köszönöm jó szívedet,
Csókjaiddal, beszédiddel,
Orczád, karod, szemedet.
S bár halálos kínnal vérzem:
Még is, ah, boldognak érzem
Ezt az árnyék életet —
Oh Lilla! oh szeretet!

Élj soká! s legyen világod
Jobb, mint az én életem,
S ha zavarná boldogságod
Az én emlékezetem:
Ah, felejts, felejts el engem!
Én már a sírban fetrengem,
Léthe vizét iszom már;
Mégis elmém Lilin jár.

De mit láttatsz a jövendő
Tűkörében, kék remény?
Oh felrózsázott esztendő —
Oh mennyből szállt tünemény –
Oh szívet olvasztó hangok —
Oh oltári fáklyalangok —

Oh élet — oh szerelem —
Oh ne játszatok velem!

Óczeánja bánatimnak
Többé nem duzzadozik,
S elhullott könnye Lilimnek
Mind gyöngyökké változik.
A kővár gyomra szétdülyed,
A rabló zúg, hereg, sülyed;
Én úszok, az ég segéll:'
Lilla int, és nékem él.

A haboknak ormózatján
Látszik egy dombos sziget,
És a dombok boltozatján
Egy meghitt rózsaliget.
Itt száz szerelmek danolnak,
Itt száz Gratiák tánczolnak;
A tánc Lillát gyújtja fel,
A dal engem érdekel.

Már ketségem tört hajója
A zöld parton nyugszik már,
S istenségem Calypsója
Örök ifjúságra vár.
Félre kincsek és nectárok!
Én a mennyek felett járok. —
Oh remény! oh szerelem!
Tégyetek jól énvelem!!

XLIII. SIRALOM.

Gerliczeként nyögdécselek,
Vigasztalást már nem lelek,
Nálad nélkül, mintegy árván.
Kietlen pusztákon járván.

Ah! örök gyászt szerze nékem
Elrablott gyönyörűségem.
  Más lett boldoggá általa,
  Ki az én reményem vala.

Nékem pedig bú, siralom
Szerelmemért a jutalom;
  Miolta azt elvesztettem,
  Akiért élni szerettem.

Kiáltozom fűnek, fának,
Kedves nevét itt Lillának:
  Ő pedig ül más ölébe,
  S nem is jutok tán eszébe.

Gyászra dűlt éltem hajnala:
Boldogságom szép angyala!
  Várhatom-é valahonnan,
  Hogy megvígasztalsz újonnan? —

Halavány hold bús világa!
Te légy kínom bizonysága;
  Te sok álmatlan éjjelem
  Együtt virrasztottad velem.

Süss kedvesem ablakára,
Hints lágy álmot szemhéjára;
  Hogy a bájoló szerelem
  Párnáján álmodják velem.

Te pedig, oh kedves kellő
Álomhozó esti szellő!
  Legyezd gyengén angyalomat
  S ejtsd melyére egy csókomat.

XLIV. BARÁTOMNAK.

Ilyen dorgálást, barátom,
  Tőled már sokszor hallék,
Hogy magam miért bocsátom
  Ugy el, bár vidor valék?
Mért vagyok most olyan gyáva,
Aki másszor, mint egy páva
  Voltam a felöltözött
  Víg gavallérok között?

Azt is hányod a szememre,
  Hogy most bús, komor vagyok,
És hogy már ifjú létemre
  Mindenemmel felhagyok,
Én, ki másszor a lyánkákat
  És egész compániákat
Kedveltetni jól tudám. —
  Ugy van: Lillát birtam ám.

Most pedig már bús kedvébe
  Szívem csak szomorkodik,
Öltözöm csak negligébe,
  Két orczám halványodik;
Nem kedvellek társaságot,
Sem leányt, sem czifraságot.
  Úgy van: Lillát fájlalom —
  Oh te, eltűnt angyalom!

XLV. A TIHANYI ECHÓHOZ.

Oh Tihanynak riadó leánya!
  Szállj ki szent hegyed közűl,
Ím kit a sors eddig annyit hánya,
  Partod ellenébe űl.

Itt a halvány holdnak fényén
Jajgat és a sír elpusztúlt reményén
   Egy magános árva szív. :/:

Míg azok, kik bút bajt nem szenvednek
   A boldogság karjain,
Vígadoznak a kies Füērednek
   Kútfején és partjain;
Addig én itt sírva sírok,
És te, Nympha! a mit én nem bírok,
   Verd ki zengő bérczeden. :/:

Zordon erdők, durva bérczek, szirtok!
   Harsogjátok jajjaim!
Tik talám több érezéssel bírtok,
   Mintsem embertársaim,
Kik keblekből számkivetnek,
És magok közt csúfra emlegetnek
   Egy szegény boldogtalant. :/:

Akik hajdan jóbarátim voltak
   Még felköltek ellenem,
Üldözőim pártjához hajoltak:
   Oh! miket kell érzenem,
Amidőn már ők is végre
Úgy rohannak rám, mint ellenségre,
   Bár hozzájok hív valék. :/:

Nincsen, a ki lelkem vígasztalja,
   Oly barátim nincsenek:
Vállat rándít, aki sorsom hallja;
   Már elhagytak mindenek.
Nincsen szív az emberekbe:
Hadd öntsem ki hát vas kebletekbe
   Szívem bús panaszszait. :/:

Lilla is, ki bennem a reménynek
   Még egy élesztője volt,

Jaj, Lillám is a tyrann törvénynek
  S a szokásnak meghódolt.
Hogy vagy most te, áldott lélek?
Én ugyan már elhagyatva élek
  A tenger kínok között. :/:

Oh van-é még egy Erémi szállás,
  Régi barlang, szent fedél,
Melyben egy bölcs csendes nyugtot, hálást
  E setét hegyekben lél?
Hol csak egy kő lenne párna,
Hol sem ember, sem madár nem járna,
  Mely megháborítana. :/:

Abban gondolom, hogy semmi jussal
  Ellenkezni nem fogok,
Hogyha én egy megvetett virtussal
  Itt egy kőben helyt fogok.
S e szigetnek egy szögében,
Mint egy Rousseau Ermenonvillében,
  Ember és polgár leszek. :/:

Itt tanúlom rejtek érdememmel
  Ébresztgetni lelkemet.
A természet majd az értelemmel
  Bölcsebbé tesz engemet.
Távol itt, egy más világban,
Egy nem esmért szent magánosságban
  Könnyezem le napjaim. :/:

Itt halok meg. E setét erdőben
  A szomszéd pór eltemet.
Majd talám a boldogabb időben
  Fellelik sírhelyemet:
S a mely fának sátorában
Áll együgyű sírhalmom magában
  Szent lesz tisztelt hamvamért. :/:

XLVI. MÉG EGYSZER LILLÁHOZ.

Én szenvedek, s pedig miattad,
Miolta szívem elragadtad,
Edes kegyetlenem!
El-elhalok, mihelyt te jutsz eszembe,
S így kell talán e gyötrelembe
Örökre sínlenem.

Érted borong éltem tavaszsza;
Mert nincs nap, amely elfogyaszsza
A rám vonúlt ködöt.
Sír tisztelőd, ha kél, ha fekszik,
Miolta azzal nem dicsekszik,
Kiben gyönyörködött.

Sír tisztelőd, kétségbe esvén,
Miolta tőled távol esvén
Reménye füstbe szállt;
Holt álom ül zsibbadt ölében,
S gyakran ijesztő képzetében
Lilit, Lilit kiált.

E szóra karjaim kinyúlnak,
De csak sovány homályba hullnak;
Nincs Lilla, nincs öröm!
Már nyugtom éjjel sem találom,
Mert ott is ébren tart az álom,
S fejem Lillin töröm. —

Oh, mely keserves annak élni,
Kinek tovább nincs mit remélni,
És mégis élni kell!
Él az, de nincsen benne lélek.
Az én tüdőm is, bátor élek,
Lelketlenűl lehell.

És tán te, szép szememvilága!
Úgy élsz, hogy életed virága
    Virít, míg én halok. —
Adná az ég! Azon örülnék.
Könnyemnek azzal eltörűlnék
    Felét az angyalok.

De tán, Lilim! te is kesergesz?
Rab gerliczém saskézbe hergesz,
    S kéred segédemet?
Hiába már, kincsem, hiába!
Csak az halál jégsátorába
    Ölelsz meg engemet.

XLVII. BÁCSMEGYEI LEVELEIRE.

Ah, midőn táromba látom
  Ezt a kedves könyvemet,
Egy leánykám s egy barátom
  Sorsa vérzi szívemet.

Mindenik jó volt erántam —
  Az szerelmes, ez barát.
Oh be szívrepedve szántam
  Fátumok gyászos sorát!

Egy barát és egy szelmes
  Sínlik a rabláncokon:
Szállj le, s enyhíts, oh kegyelmes
  Isten! e bús sorsokon!

Oh, ha még egyszer lehetne
  Látni lelkem angyalit!
Mert ki az, ki nem szeretne
  Egy jó barátot, s Lilit.

XLVIII. AZ ESTVÉHEZ.

Csendes este! légy tanúja,
Mint kesergek én,
Szívemet mint vérzi búja
Lilla szép nevén.
Lágy árnyékkal
Szőjj be engemet,
S e tájékkal
Zengd keservemet.
Mert csalárd az emberekben
Már a szív nagyon.
És az érzéketlenekben
Több kegyes vagyon.

Csendes este! ah, tekints le,
Nézd e bánatot.
Könny helyett szememre hints le
Tiszta harmatot:
Mert elfogytak
Régi könnyeim,
Úgy rám rogytak
Szenvedéseim.
Nincsen aki sírna vélem,
Szánna engemet,
Így vesződöm, míg leélem
Kínos éltemet.

Csendes este! már alusznak
Mások édesen,
Vagy viszonti kedvbe úsznak
Ők szerelmesen.
Én aggódom:
Hát mit is tegyek?
Nincs más módom,
Nincs hová legyek.

Édes este! ah, ne hagyj el,
Zárj le más szemet,
És lakásodig ragadj el
Innen engemet.

Csendes este! balzsamozd e
Durva kínomat,
Vagy reám végtére hozd el
Várt halálomat.
Mert fájdalmam
Többre többre nő,
És nyugalmam
Senkitől se jő.
Lilla is midőn eszembe
Ötlik, elhalok,
S újra felfakadt sebembe
Szinte meghalok.

Csendes este! ah, ne hozd el
Még halálomat,
Kérlek, oh, ne balzsamozd el
Gyenge kínomat,
Inkább áztasd
Szűz szemed te is,
És dupláztasd
Kínom ezzel is.
Lilla vesztén sírdogálni
Drága sors nekem,
Sírdogálva haldogálni
Szép halál nekem.

XLIX. A PILLANGÓHOZ.

Hamar követje a tavasznak,
Hímes pillangó, idvezlégy!
Még nincs rózsa; s te a kopasznak
Még is csókolására mégy?

Miért szállsz ama puszpángokra?
  Hiszen nem a víg kikelet
Adott még új kantust azokra;
  Át zöldellik ők a telet.

Menj inkább a setét rögökbe,
  Állhatatlan selyemmadár!
És súgd az ő dugúlt fülökbe,
  Hogy élet és tavasz van már.

Látd, még a földben szunyókálnak
  A Flora gyenge szűzei,
S a napra félve kandikálnak
  A csirák nedves szemei.

Nézd csak, az orgonák tövébe
  Mely kellő szagok lengenek:
Menj, fuss a szellők ellenébe.
  Tán a violák fejlenek. —

Eredj, s egy hosszú csókkal szídd ki
  Zephyr elől illatjait,
És szárnyad zörgésével hídd ki
  A napra kisded húgait...

Mit? violákról violákra
  Osztod te, csélcsap, csókodat?
Be boldog vagy, hogy egy virágra
  Nem kötöd indúlatodat!

De én csak egy rózsát szerettem,
  Ah! csak egy bírta szívemet,
S miolta már ezt elvesztettem,
  Örök tél dúlja létemet.

Az én lelkem is hajdanában,
  Mint te, vídám s eleven volt;

Míg ifjúságom tavaszában
  A virágzó Lilla bájolt:

De most lomha, s hernyó módjára
  Mászkál a fanyar bánaton,
És a mások mulatságára
  Magának verskoporsót fon. —

Ah! szárnyad eszembe juttatja
  Psychét, s az ő bánatjait,
És a Psyche gyötrő bánatja
  Tulajdon lelkem kínjait.

Ő is Amor arany várában
  Egykor édes nectárral élt,
És a Gratiák rózsásában
  Kedvet s örök tavaszt remélt:

De egy bűbájos hang neszére
  E víg scénák eltüntenek,
S az ő halálos gyötrésére
  Ég, föld, mind feleskűdtenek. —

Oh, mikor lesz, hogy bús kínjában
  Letöltöm hernyó éltemet,
És szemfedelem púpájában
  Kialszom szenvedésemet?

Mikor lesz, hogy lelkem letévén
  A testnek gyarló kérgeit,
S angyali pillangóvá lévén,
  Lássa Olympus kertjeit,

Hol őtet egyik vígasságból
  Másikba új szárnyak vigyék,
Hogy a sphaerákban nőtt rózsákból
  Örök ifjúságot igyék?

L. A REMÉNYHEZ.

Földiekkel játszó
Égi tünemény,
Istenségnek látszó
Csalfa, vak Remény!
Kit teremt magának
A boldogtalan,
S mint védangyalának
Bókol úntalan. —
Síma száddal mit kecsegtetsz?
Mért nevetsz felém?
Kétes kedvet mért csepegtetsz
Még most is belém?
Csak maradj magadnak!
Biztatóm valál;
Hittem szép szavadnak:
Még is megcsalál.

Kertem narciszokkal
Végig ülteted;
Csörgő patakokkal
Fáim élteted;
Rám ezer virággal
Szórtad a tavaszt,
S égi boldogsággal
Fűszerezted azt.
Gondolatim minden reggel
Mint a fürge méh,
Repkedtek a fris meleggel
Rózsáim felé.
Egy hiát esmértem
Örömimnek még:
Lilla szívét kértem;
S megadá az ég.

Jaj de fris rózsáim
Elhervadtanak;
Forrásim, zöld fáim
Kiszáradtanak;
Tavaszom, vígságom
Téli búra vált;
Régi jó világom
Méltatlanra szállt.
Oh! csak Lillát hagytad volna,
Csak magát nekem:
Most panaszra nem hajolna
Gyászos énekem.
Karja közt a búkat
Elfelejteném,
S a gyöngykoszorúkat
Nem irígyleném.

Hagyj el, oh Reménység!
Hagyj el engemet;
Mert ez a keménység
Úgy is eltemet.
Érzem; e kétségbe
Volt erőm elhágy,
Fáradt lelkem égbe,
Testem földbe vágy.
Nékem már a rét hímetlen,
A mező kisült,
A zengő liget kietlen,
A nap éjre dült. —
Bájoló lágy trillák!
Tarka képzetek!
Kedv! Remények! Lillák!
Isten véletek!

ANAKREONI DALOK

— — — — apis Matinae
More modoque.

Horatius. L. IV. Od. II. v. 27— 32.

AJÁNLÁS.

Kazinczy! Földy! kik belőlem
   Már-már poetát tettetek,
Kérlek, vegyétek el ma tőlem,
   Mit régen megérdemlettetek.
Csekély ugyan, csekély ajándék:
De tégye a baráti szándék
   Nagygyá előttetek!

I. A MAGYAROKHOZ.

Ne szóljatok meg érte
Magyarjaim! kikérem,
Ha én is a csatákat,
A várak égetésit,
És a királyok estét
Nem kürtölöm Homérral.

   Ez a butella máslás
A megdühödt világnak
Minden csetepatéját
Kiverte a fejemből,
S a Lilla név ölében
Lillán kivül egyébre
Elmém ügyelni nem tud.

   Ha hát csupán szerelmet,
És bort fogok danolni:
Magyarjaim! kikérem,
Ne szóljatok meg érte.

II. AZ ANAKREONI VERSEK.

   «Vad jambusid, barátom!
Hadd zengjenek szerelmet.»
Így szóla Archilochnak
Anakreon szeliden.
De ő saját szülöttid
Nem engedé szerelmes
Dalokkal elpuhítni.
   E szóra összezajdul
A két öreg poeta.
Közéjük ugrik Amor,
S apróra tépi mérges
Jambussit Archilochnak.
Ambrosiába mártja,
Szerelmivel behinti;

Lyaeus is leszállván
Máslásba megfereszti.

Mind felszedé örömmel
Anakreon magának;
S mindjárt boros, szerelmes
Dalokra verte őket.
Énnékem is belőlök
Egy-két csomót ajánlott —
Bor és szerelmetesség
Csepeg belőle, látod.

III. A HÉVSÉG.

Az égető Kutyácska
A zöld mezőt aszalta;
Miatta Flora hímes
Virági haldokoltak,
Fonnyadtak a ligetnek
Zöldségi megkonyúlva:
A föld egész határi
Alélva bágyadának.

Én bennem is van egy tűz,
Mondják, hogy az Cupído,
Én nem tudom, ki légyen,
Nem esmerem nevéről;
Elég hogy ég melyemben,
S emészti nagy hevével:
Szemlátomást betegszem,
És már alig lehellek.

Tegnap leszálla csendes
Cseppekkel egy esőcske,
Megássatá az erdőt,
És a mezőt vizével;
S ím a beteg virágok
Mindjárt feléledének,
A kókkado falombok
Zöld színbe jöttek ismét.

Oh, vajha én reám is,
Az én alélt fejemre,
Egy ilyen éltető víz
Hűs cseppje harmatoznék!

IV. A LEÁNYKÁKHOZ.

Ti Szent Idáliának
Kaczér szemű leányi!
Ti minket istenítő
Nyilakkal öldököltök.
Mikor levert erőnkön
Feláll királyi széktek;
Reánk bodor kaczajjal
Nehéz bilincset üttök.
Ti más italt ajánltok
Ha maszlagot kevertek;
Ha nyügbe vertek is ti,
Lágy bársony az s virágszál.

Oh Kellemnek szülötti!
Ez a ti martaléktok
Gyönyörködik, s örömmel
Hever bilincsetekben.

V. THALES.

Míg Thales a nagy égnek
Tüzeit csudálva nézi:
Behulla egy verembe.

Ah Lilla! a te orczád
Ilyen gödört csinál ám,
Mikor reám mosolygasz;
És akkor abba lelkem
Mely nyakra-főre hull bé,
Míg andalogva bámúl
Ragyogó tüzes szemednek
Két földi csillagára!

VI. LILLÁHOZ.

Lillám! elég csak egy szó
Annak kitételére
Hogy téged én *szeretlek*.

De minden íge és nyelv,
Minden poeta festés,
Szép elme s érező szív,
Elégtelen, csekély, szűk,
Hogy voltakép kitégyem,
Téged *miért* szeretlek.

VII. BARÁTOMHOZ.

Parnas vadon hegyénél,
Castal folyása mellett,
Vagy Tempe puszta völgyén,
Musákat, oh, barátom,
Hiába fogsz keresni. —
A régi durva Musák,
És a paraszt Apollo
Lakhattak oly vidéket.

De ma már nagyobb örömmel
Múlatnak ők Tokajban,
Az észhozó Tokajban:
S nectárral élnek ottan.

VIII. LILLÁHOZ.

Leányka! hű szerelmem
Tüzét miért kerülöd?
Ne félj; ez a beteg szív
Dobog csupán tenéked:
Ez a te birtokodban
Nyög, és imádja képed.

Leláncozott rabodtól
Ugyan miért remegsz hát?

IX. AMOR.

(Guarini után.)

Egykor, hogy a köpűből
Mézet lopinta Amor,
Megcsipte őtet egy méh.
Mérgébe a kis isten
A mézet ujja végén
Lillámnak ajakára
Kené, s nevetve monda:
«Leányka! e lopásom
Szádon jegyűl maradjon;
És a ki csókot ejt rá,
E méhnek is magamként
Érezze tiszta mézét,
Érezze mérges ívét.»

X. A FOGADÁSTÉTEL.

Egy nyári estve Lillát,
A gyenge, rózsaszájú,
A tűzszemű leánykát
Megláttam, és azonnal
Látnom, szeretnem — egy [volt.

Midón az éjt sohajtva
Virrasztom, Amor így szól:
«Ne félj, Vitéz! csak engem
Zengj minden énekidben,
Lillát adom jutalmúl.»
Fogadtam és jutalmúl
Lillát megadta nékem.

Most hát lekötve lévén
Most nem tudok danolni —
Lillát csak, és csak Amort.

XI. A BÚKERGETŐ.

Ha szíhatok borocskát,
A gondjaim csucsúlnak.
Ki boldogabb halandó
Mint a ki nem sohajtoz?
Ki boldogabb magamnál?
Hej, vízivók! be sűrű
Pocsolyába foly világtok!

Szép volt Fileta, s ifjú,
Szerelem s dalok barátja;
De béka módra zengett,
Csigaként tudott szeretni,
Bámúlsz-e? — Vízivó volt. —
Hej víziszák! be sáros
Elmétek és világtok! —

Kancsót fiú! veszendő
Ez élet, és előlünk
Mint egy palaczk bor elfogy.
Hát kurta napjainkból
Hányat lelopnak a búk!
Mért bokrosítsam a bajt?
Miért fogyaszszam éltem,
Míg a gohér virágzik?
Iszom, ha szívem örvend,
Iszom, ha bánat éri;
S ha szíhatok borocskát
A gondjaim csucsúlnak.

XII. A BOLDOGSÁG.

Most jázminos lugasban
E nyári hűvös estvén
Lillámmal ülök együtt;
Lillám velem danolgat,
És csókolódva tréfál,
Míg barna szép hajával

Zephyr susogva játszik.
Itt egy üveg borocskát
A zöld gyepágyra tettem,
Es gyenge rózsaszállal
Száját be is csináltam.
Amott Anakreonnak
Kellő danái vannak
Kaskámba friss eperrel.

Egy öszveséggel ily sok
Gyönyörűt, becsest ki látott?
S ki boldogabb Vitéznél?

XIII. A SZAMÓCZA.

Illatja rozmarinnak,
Méz íze a fügének,
És a rukercz pirossa,
Szájunknak és szemünknek
S orrunknak is mi kellő?

Hát még ha egyesűlnek
E kedves érezések? —
Ímé az ért cseresznye
Mely édes és piross is,
A sárgadinnye szagja
Nardus, s az íze nectár:
A rózsa színe bibor
S illatja finom ambra.

De rozmarinnal együtt
A kis rukercz, fügécske,
Cseresznye, sárgadinnye,
És rózsa összveséggel
Van elvegyítve a szép
Szamócza bíborában.
Szép színe drágalátos,
Méz íze szájat enyhít,
S illatja a velőkre
Mint egy nepente felhat.

Kedves szamócza! téged
Én — én az isteneknek
S az istenasszonyoknak
Tennélek asztalára.
Sőt, csak beszélni tudnál,
És csókot adni, mindjárt
Hasonlatos lehetnél
A Lilla ajakához.

XIV. ORGIÁK.

Mind.

Lantom, danold Lyaeust;
A szíveket feloldó
A gondtörő Lyaeust
Méltó danolni néked.

Egy.

Ő a kegyelmes isten,
És ő az, a ki nélkül
A szép Cythere fázik,
Tompán lövöldöz Amor,
A Gratiák alélnak;
S egész gyönyörködésben
Nem úszhat az halandó.

Mind.

Lantom, danold Lyæust;
A szíveket feloldó,
A gondtörő Lyæust
Méltó danolni néked.

Egy.

Ő a kegyelmes isten,
És ő az a ki mellett
A büszke nagyravágyás
Rezzenti tarka szárnyát,
S a tölt pohárba szállván
Megaláztatott örömmel
Fúl a szelíd habokba.

Mind.

Lantom, danold Lyæust;
A szíveket feloldó,
A gondtörő Lyæust
Méltó danolni néked.

Egy.

Ő a kegyelmes isten
És ő az, a ki által
A megpirúlt gerézdben
Nyájaskodó barátság,
Öröm, kaczaj, ledérség,
S tréfás szavak teremnek;
Hogy a szegény halandó
Felejtse szíve terhét.

Mind.

Lantom, danold Lyæust;
A szíveket feloldó,
A gondtörő Lyæust
Méltó danolni néked.

Egy.

Ő a kegyelmes isten,
Ő a ki képzetünkben
Teremthet uj világot.
Ő int Polymniának
S mennybéli zengzetével
Olvasztja szíveinket.
Ő gyujtja a poetát
Érzékenyebb dalokra,
És bájoló borával,
Édes ragadtatásban,
A menny felé repíti.

Mind.

Lantom, danold Lyæust;
A szíveket feloldó,
A gondtörő Lyæust
Méltó danolni néked.

XV. KESERÉDES.

A rósza szép virágszál,
De tüske szúrdal ágán.
Ha mézet ád is a méh,
Fulánkja néha megcsíp.
A bor betölt örömmel,
S mámort okoz gyakorta.

Szép vagy te Lilla, s édes,
Vidít kegyes szerelmed;
De mennyi — ah, de mennyi
Kín is gyötör miattad!

XVI. AZ ELTÁVOZÁS.

Távol vagyok tetőled
Oh életem reménye!
Oh Lilla, földi angyal,
Távol vagyok te tőled!

Elhagytalak, galambom,
El — s ah! talán örökre;
Miolta oly sok édes
Csókok között utólszor
Búcsút vevék te tőled.
Ím vissza én se mentem,
Te is hiába vártál.

De bezzeg a ki Lillát
Elhagyta — ah, ha látnád —
Elhagyta ám magát is!
El — s ah, talán örökre.

XVII. A TAVASZ.

Az egész világ feléledt,
S az elérkezett tavasznak
Örömére minden örvend;
Csak az egy Vitéz nem örvend.
Enyelegnek a juhnyájak,
Tehenek, lovak futosnak,
Danol a pacsirta s a pinty;
Az egész berek homálya

Zeng édes énekkel:
Egyedűl csak én kesergek.

Ihon a kinyílt mezőkben.
Ligetekbe', rétbe', kerten,
Hyacinthok illatoznak,
Tulipányok ékeskednek,
Mosolyognak a virágok:
De mi kedvem a tavaszban,
Ha az ő virágínál szebb
Lili nem virít ölemben?

XVIII. A HAFIZ SÍRHALMA.

Egy.

Sirászi barna hölgyek,
Kökény szemű leányok,
Öltözzetek selyembe;
És kebletek fejérét
Rózsákkal ékesítvén,
Karikába font karokkal
Zengjétek e dalocskát
Hafiz halomja mellett:

«Légy idvez, oh Hafiznak
Sírhalma, melybe' nyugszik
A rózsabokrok alján
Kelet édes énekesse.»

Mind.

Légy idvez, oh Hafiznak
Sírhalma, melybe' nyugszik
A rózsabokrok alján
Kelet édes énekesse.

Egy.

Tölts bort, leányka, tölts bort,
Kedvellem a piros bort,
Mely a sirászi hegynek
Boldog kövén tenyészik.
Nincs több bor e világon,
Nincs több ehhez hasonló;
Setét ez és aranyszín,
Szívem kinyílik ettől,
Öröm pezseg szememben,
Boldog vagyok s alélva
Simúlok édesemnek,
A szeghaju legénynek
Ölébe, és elalszom.
Felébredek, leánykák,
Ittam; de még sem érzek
Az én fejembe' terhet. —
Zengjétek, oh leánykák
Ez égi bor hatalmát,
És töltsetek Hafiznak
Sírjára is belőle
A tarka rózsa közzé.
Az ő danái vígak,
Örömhozók, erősek,
Szerelmeket lehellők,
Mint a bor, a piros bor.

Mind.

Légy idvez, oh Hafiznak
Sírhalma, melybe' nyugszik
A rózsabokrok alján
Kelet édes énekesse.

Egy.

Édes dolog szeretni,
Édes dolog, leánykák!
És égi sors az ifjú,
A barna fürtös ifjú
Lágy karjain szeretni,
Ha bort iszom, leánykák
Új lángra kap szerelmem:
S ha lángra kap szerelmem,
Oh milyen édes a bor!
Látám az álnok Amort
A rozmaring ligetben,
Látám magát alunni:
Megszántam és ölembe
Ringattam a kis alvót.
Oh mint aludt! — s azolta
Azt a szeg ifjat én is
Oh mint tudom szeretni!
Szeressetek leányok,
És légyetek Hafiznak
Sírjáho' tisztelettel:
Mert édes énekéből
Szerelem csepeg reátok,
S nótái szíveinkre
Mint a nyilak behatnak.

Mind.

Légy idvez, oh Hafiznak
Sírhalma, melybe' nyugszik
A rózsabokrok alján
Kelet édes énekesse.

Egy.

Most nyílnak a virágok:
A rózsa, mint királyné,
Ül tarka trónusában,
S a narczisok körülte
Fenállva udvarolnak.
Tulipántok és kükörcsök,
S jáczintusok borúlnak
Királyi zsámolyára:
S a szép tavasz felette
Kék kárpitot lobogtat. —
Viríts becses ligetke,
Viríts ezer virággal,
S felhőzd be illatoddal
A jó Hafiz halomját! —
Ti pedig piros leányok,
Jertek begyezni rózsát
A jó Hafiz gyepéről,
Kinek égi lelke nyájas,
Mint rózsa; s drága híre
Mint rózsaszag, kiterjedt
Szívünkre és hazánkra.

Mind.

Légy idvez, oh Hafiznak
Sírhalma, melybe' nyugszik
A rózsabokrok alján
Kelet édes énekesse.

Egy.

A zöld bokorba' hallom
A filmilét danolni,
Hallgassatok leánykák!
Most andalogva lejtőz,
Majd felfelé czikornyáz,
Majd harsog és ledörmög,
Kanyarog, siet, rezeg, nyújt.
Be hathatós! be vídám!
Be gyenge és szerelmes!
Ah! így danolgatott ő,
A kellemes poeta,
Ki ez halomba nyugszik.
De lelke e dalok közt
Édes lebágyadással
Szállott el a vidékről
Eden leányi közzé:
Miként eme madárka,
Mely már alélva hullt le
A rózsa szép ölébe.

Mind.

Légy idvez, oh Hafiznak
Sírhalma, melybe' nyugszik
A rózsabokrok alján
Kelet édes énekesse.

Egy.

Légy idvez, oh poeták
S bölcsek hazája, Sírász!
Ellepte a te híred
A napkelet vidékét,
S a föld-övezte tengert.
Mert a te kőfalad közt
Oltára áll az észnek;
És czitrom erdeidben
Száz verselők danolnak,
Kiknek szavára zengnek
Az ispaháni tornyok,
A Tigris és az Indus.
De mely'k tud énekelni
Sirász szülötti közzűl
Úgy, mint ez a mi dallónk,
Ki ez halomba' nyugszik?
Rakjátok oh poeták,
Koszorútokat Hafiznak
Sírjára, s énekéből
Tanúljatok közöttünk
Danolni és szeretni.

Mind.

Légy idvez, oh Hafiznak
Sírhalma, melybe' nyugszik
A rózsabokrok alján
Kelet édes énekesse.

Egy.

Szép szüzek ám az Ozmán
Anyáknak a szülötti:
Még is Georgiának
Karcsú leányit inkább
Veszi s becsűli Stambul.
Czirkassziát az éjszak
Rózsái ékesítik,
S a barna szép arabnét
A déli nap csudálja.
Bogárszeműek a te
Lyánykáid, oh Szamarkánd!
És rózsaszínnel ékes,
Oh Kasmir, a te hölgyed!
De egész kelet határán
Csak Persiába' nőnek,
S a büszke Persiában
Csak Fárs kies vidékén,
S a fársi tartományban
Csak a sirászi földön
Legszebb szemek, karocskák,
És szájak, arczok, emlők,
Nyájas leányi szívek,
Világ-csudálta szűzek. —
És oh Hafiz! tenéked
Im e dicső leányok
Jöttek köszönni dalod.
Ily ritka földi nymphák
Tánczolnak, énekelnek
Sírod halomja mellett,
A legdelibb leányok,
Legszebbek a világon!

Mind.

Légy idvez, oh Hafiznak
Sírhalma, melybe' nyugszik
A rózsabokrok alján
Kelet édes énekesse.

Egy.

Mit érzek! a virágok
Bimbóikon kinéznek,
Habosan terül az illat,
A fellegek szaladnak,
Belőlök a szelíd nap
Mosolyog derűlt egünkre,
A filmilék zenegnek,
S egy szellet a rózsának
Bimbóiból kilendűl:
Mit — ah mit érzek! — édes
E szellet íhletése! —
Oh szent öröm! Szerelmek!
Megelégedés nyomási! —
Te vagy, te vagy Hafiznak
Árnyéka! csendes árnyék,
Te lebegteted hajunkat!
Üljünk le sírja mellett
A myrtusos ligetben,
Üljünk le, szép leányok!
Ti barna kondor ifjak!
Kik a narancs-berekből
Most szálltok ez halomhoz!
Oh, jó időbe jöttök!
Megnyílva olvadoznak
Hő szíveink reátok.
«S te útazó! ki a szép
Város felé igyekszel,
Ne térj odább Hafiznak
Fűlepte sírja mellől.»

JEGYZÉSEK ÉS ÉRTEKEZÉSEK AZ ANAKREONI DALOKRA.*

108. oldal. ANAKREONI DALOK. — A poesisnak minden nemei közzül legrégibb és legközönségesebb az énekelhető vagy dallásra alkalmatos verselés. *Jubáltól* fogva, e mái napig, a melyben ezeket írom, minden időben és minden helyeken éreznek az emberek, indúlatba jönnek, azt kiadni igyekeznek, s ha attól szer felett izgattatnak, danlásra, táncra, mértékbe szedett hathatós beszédekre fakadnak. Az érzékeny római olasz, a fagyos lappon, a gőgös asiata, az indolens chinai lakos, a Tuilleriának kipalliérozott lelkei, s az emberevő kanibálok[1] — mind, mind énekelnek, danolnak és dalokat csinálnak. A harmónia, mely a mi testünk és lelkünk alkotásával egyidős, a maga származásának szempillantásában nemzette és zendítette meg a *lyrica poesist.*[2] — Két fő nemek van az éneklő versezeteknek, ahoz képest, a mint vagy felemelkedik, és magán kivül ragadtatik a mi lelkünk, vagy pedig csak csendes és kellemetes elborúlásba jön az előtte lévő tárgy által. Az első esetben, a tárgynak nagy és felséges volta miatt, érzéseink erősebbek, gondolataink fentebb járnak, mely miatt a szók és kifejezések hathatós, szabad, merész és vakmerő formát és menetelt vesznek magoknak, és a szerző

* Csak egy részét közöljük.

[1] Lásd a kanibáloknak egy jeles dalját Kleistnál: Sämmtliche Werke. Wien, 1789. 12. S.

[2] Méltó erre megolvasni, a miket *Sulzer* (Allgem. Theorie d. schön. Künste. Neue Auflage. Leipzig, 1786. IV. Theile. gr. 8 Art.: Lyrisch, Musik, Hymnus, Ode, Lied etc., *Ramler* (Batteux. Th. III. S. 3. ff.) *Marmontel* (Poëtique Française Tom. II. Ch. 15.) s kivált a mi czélunkhoz közelebbről *Lowth* (de sacra Poësi Hebræorum. e. Not. Dav. Michaëlis, Göttingæ, Part. II. Prælect. XXV. edit. II-æ) és *Barnes* (Prolegom. in Anacreont. §. I. IV.) beszélnek. — Azt mondja *Scaliger:* Infans quoque prius canit, quam loquatur; méltó a többit is nála megolvasni, Poëtices Lib. 1. pag. 3. (1561. fol.)

egész meglelkesedésében áll előttünk: így készül az *óda*, mely alatt az énekeknek fellengősebb nemét szoktuk érteni. Mikor pedig érzékeink lágyabbak, szelídebbek, nyájasabbak; a tárgy vagy csekélyebb oldaláról vevődik fel, s annál fogva énekünk is és előadásunk módja könnyebb és halkabban folyó; akkor az óda erejét és magasságát el nem érjük, és a mit készítünk, annak neve nálunk *dal*, az idegeneknél Lied; song; chanson; canzone vagy canzonetta. A természet látásából indúlt örömök, a nyájasságnak, barátságnak, édes indúlatoknak érzése, a társasági élet vidámságinak kóstolása, az abból származott játék, enyelgés, jó kedv, és felvidúlás — ezek a dalnak szokott foglalatjai, azt mondja *Eschenburg*.[3] Az ilyen tárgyak és érzések szükségesképen megkivánják, hogy a dalnak egész előadása, minden kifejezése és teljes folyamatja könnyen menő, természetes, együgyű, kellemes és jóhangzású légyen; annyival is inkább, minthogy minden dal főképen éneklésre és muzsika mellé szokott készítődni. — Sok nemei vagynak, valamint az ódának, úgy a dalnak is. Legkitetszőbbek az

Anakreoni dalok. Anakreon igen sok apró dalokat irt görög nyelven; de a melyek nagyobb részént elvesztek a byzantiumi zelóták igazságtalan kegyességek miatt, nem kevés veszteségével a szépmesterségeknek.[4] A mi megmaradt is és valami 70—80[5] formán az ő neve alatt forog, nem mind az övé, hanem másoktól az ő mustrái után íródott. Ezeknek az daljainak foglalatjok, a szerelem, a bor, az öröm, a megnyúgodt lélek csendes és szorgalom nélkül való élet, barátság, szépség, tavasz, rózsa, galambok stb. Nincs azokban semmi fajtalanság, részegítő és lázadó indúlat, vastag baromi gyönyörködés: hanem csak

[3] Entwurf einer Theorie und Literatur der schönen Wissenschaften, von J. J. Eschenburg. Berlin und Stettin. 1783. 8. — S. 114. §. 18.

[4] Vajha sokan éreznék azt, kivált a nagy emberek közül, a mit emlit *Barnes* (in vita Anacreontis, Edit. Cantabrig. 1705. 8. præmissa. §. XXXII. et XXXIII. pag. LVIII. s. 99.) s a mely szép megjegyzését ottan előhozza X. Leo pápának, és a mit erről a szentségtörésről Alcyoniusból és Colomesiusból kijegyez *Dan. Georg. Morhofius* (Polyhistor. Literar. Philos. Practic. C. Accession. J. Frickii et Joh. Molleri, Edit. III. Joh. Alb. Fabricii. Lubecæ. 1732. 4. — Tom. I. Lib. VII. Cap. 2. §. 11. pag. 1043.

[5] Com. *Teleki* Bibliotheca, Tom. I. pag. 9. és *Born* in Dissert. Anacreonti præfixa, pag. XXIX et XXX. Edit. Lips. 1789. 8.

nyájas enyelgés, rendkivül való érzékenyűlés, könnyű és szabad epicureismus. Az Anakreon világában csak a jelenvaló szépet, jót, gyönyörűt keresi az emberi lélek, a fösvénységtől, nagyravágyástól, haszontalan aggodalmaktól üres lévén, érzi hogy jó az élet, és a halált is csak úgy nézi, mint az örömnek és megelégedésnek utolsó pontját, melyen meg kell nyúgodni. Horátius is követte őtet ebben; mert ő is a gyönyörűségek közé mindég szép módjával béviszi a halált, a koporsót, a más világot.[6] Éljünk vidámon, és minél kevesebb gonddal: mert egyszer meghalunk, ez a régi lyricusok philosophiája; ha pedig élnünk és örűlnünk kell, hagyjunk élni és örűlni másokat is, ez az egész emberiség philosophiája. Vajha minden fösvénynek, minden nagyravágyónak, minden bújálkodónak beléolvaszthatnám a szívébe ezt a kurta philosophiát! hány rettenetes bűnnek a csiráját sütném el általa, óh jó theoriájú, gonosz praxisú halandók! a ti kebeletekben. Ezt a maximáját Anakreon a legszebb színbe öltözteti fel, kikeresi az érzésnek legszebb útait, fájin elmésségével csalogatja s tartóztatja az olvasót, magát igen kellemetes és kedveltető módon fejezi ki, ezer édes igéző képzeleteket talál elő s azokat a legkönnyebb móddal festi le, hogy azok a mi phantásiánkat körülzsibongván, lelkünkről az élet unalmát s az azt felettébb lankasztó indúlatokat balzsamos szárnyaikkal leszeleljék.[7] Ezt a könnyű éa aprólék gyönyörűséget oly elmésséggel fűszerszámozza ő meg, a melynek párját alig találni. Az ő humora, azt mondja Sulzer,[8] a legkellemetesebb a világon, s oly könnyű, mint a legszebb kikelet; az ő daljainak gyűjteménye hasonlatos a virágos kerthez, melyben ezer kívánatos illatoktól lepettetni meg.[9]

Ez tehát az Anakreon daljainak belső természetek, és a mely dalokat ilyen lélekkel s ilyen formába öntenek a poeták, azokat a *anakreontismusoknak, anakreoni daloknak* nevezik. Azért is, a ki jó anakreoni dalokat kiván írni, annak nem

[6] Szép æsthetikai és erkölcsi jegyzést tesz az ilyen poetai fordulásról amaz érzékeny franczia poeta *Delille* (Les Jardins, ou l'Art d'embellir les Paysages, Poëme en IV Chants, l'an XI. 12.) dans ses Notes, és sok víg poetának jó leczkét ád általa.

[7] Egészen megérdemli a figyelmet *Barnesius* Prolegomenor. in Anacreont. §. X et XI.

[8] Allg. Theor. d. schönen Künste. — Art. Anakreon.

[9] Lásd *Jul. C. Scaligeri* Poëtices Lib. 1. Cap. 44.

Anakreont kell fordítani, sem holmi hideg és durva érzéseket az Anakreon mértékére srófolni:[10] hanem az ő tőle kedvelt édes tárgyakról, az ő tulajdon könnyűségével, vidám humorával és kellemetes előadásával, rövid és csínos dalokat szerezni. Sajnálom, hogy a midőn ezeket írom, *Degennek*[11] Anakreonra tett halhatatlan gondolatait a könyvnek nem léte miatt jó ízlésű olvasóimmal nem közölhetem. Én azt a fáradságomat nem kíméltem volna: de collegiumunknak könyves házában Degennek sem kiadását, sem értekezését fel nem találhattam, a mely könyvtárnak egyébaránt a görög és deák literatúrára nézve, mely nálunk oly nagy becsben vagyon, magyar hazánkban párját nem láttam. Még egy felette hasznos német gyűjteményben[12] igen szépen és derekasan le van írva az anakreoni daloknak valóságos természetek; de azzal sem élhettem. *Schneider* is[13] sok szép jegyzéseket tesz az Anakreon poesisáról, az ő követőiről s ezeknek elmebéli erejekről. Minden pallérozott nemzetekből vagynak már, a kik anakreontismusokat, vagy Anakreon lelke szerint írott apró dalokat csináltak; de egy sem vitte a poesisnak ezt a nemét olyan tökéletességre, mint a németeknél *Gleim*,[14] a kit azután (a szokás szerint) egész sereg nyomorúlt hímezők követtek, és boszontottak.

Nálunk ebben a pályában tett próbát Édes Gergely,[15]

[10] Így járt, az egyébiránt tudós *Casp. Barthius* vagy költött nevén *Tarreus Hebius*, a kiről azt mondja az éles *Morhof*, Polyh. Literar. Tom. I. Lib. VII. Cap. 3. §. 12. pag. 1068, hogy «eius Anacreontes lignei plane, imo stercorei sunt.»

[11] Über die Philosophie des Anakreon, ein Versuch von *M. Joh. Fr. Degen*. Erl. 1776. 8. Anacreon, herausgegeben von *J. F. Degen*, Erl. 1781. 8.

[12] Fragmente über die neuere deutsche Literatur. (I. Th. S. 338. f.)

[13] Anmerkungen über den Anakreon von Prof. *Schneider*. Leipzig 1770. 8.

[14] *Gleims* Versuch in scherzhaften Liedern. Berlin, 1749. 8. — Ebend. Lieder nach dem Anakreon. Berlin. 1766. 8.

[15] Édes Gergely régolta fordítgatja Anakreon daljait görögből, régolta is dolgozik anakreontismusokat, ez utolsókban szerencsésebb volt mint amazokban, és talán, a mint rájok emlékezem, a legjobbakat vesztette el 1798-diki útjában. Most mind a kétféle próbáit kiadá e czím alatt: A Teoszi Anákreon Versei, kétféle fordításban. Egyenesen görögből stb., *Édes Gergely* által. Váczon, 1803. 8. — A fordítást ez a magyar verselőnk kétképen

Földi János, és Dayka Gábor.[16] Fordították pedig némely darabjait Földi, Rajnis, Kazinczy, Ráday, Édes.[17] Az olaszoknál és francziáknál már több fordította 12 poetánál; az anglusoknál 6 fordítása van; németűl és spanyolúl[18] pedig az eredeti metrumon is próbálták fordítani.

A Degen kiadása német fordítással együtt, tudtomra, leghasznavehetőbb. A prosodiára és philologiára legjobb a Barnesé. Pompás kiadások Rómában a Spalettié,[19] és a két pármai.[20] De legszebb, legjobb, legbővebb, és mind külső, mind belső érdemére nézve legfejedelmibb a párisi,[21] a

tette meg, a mint maga is a könyv homlokán említi, az egyik van az Anakreon mértéke szerint, a másik pedig a kadencziás apró sorú versekben. Ilyen formába öntötte anakreontismusait is, kit kadencziával, kit csak a nélkűl. Baráti és jóakarói sürgették, hogy kiadja, a mint az előbeszédben írja. — *Zechenter Antal* is kiadá az Anakreon verseit magyarul 6 syllabájú 3 soros kadencziás versekben fordítva. Prága 1785. 8. De a 3 soros vers! a prágai fordítás! a Geklen Adelajda! és az ilyen magyarság! — Inkább hallgatom a német virtuózok *magyar* verbunknótáit, mint az efféléket. A magyarnak charaktere az, hogy charaktere legyen . . .

[16] Dr. Földi János, a ki Anakreonnak sok daljait fordította, próbát tett az anakreontismusokban is, melyek több versezetjeivel együtt még kézirásban hevernek. — Ujhelyi *Dayka* Gábor egynehány szerencsés anakreontismust csinált: az ő próbái is még kézirásban vagynak egyéb poetai darabjaival. Egy az Orpheusban kiadódott: a többi is Kazinczy úr öszveszedése és barátsági hív gondoskodása után rövidnap világra kerűl.

[17] Lásd a Magyar Museumot. Kassán és Pesten 1788—1789. II. Kötet. 8. Orpheust, Kassán 1790. II. Kötet 8. és Helikoni Virágokat *Kazinczy Ferencz* gyüjteményéből. Pozsonyban 1789. 8.

[18] Német lábakon próbálta *Meinecke* (Leipz. 1776. 8.). Spanyol nyelven pedig Estevan Man. *Villegas* (az ő erotikáinak I-ső részében. Najera 1617. 4.).

[19] 1781. fol.

[20] Az egyik nagy betükkel, c. Commentario, et Bibliotheca Anacreontica, et var. lection. 1785. 4. ex typ. reg.; a másik apróbb betűkkel, a híres *Bodoni* typogr. olasz fordítással, in 4. maximo.

[21] Odes d'Anacréon, traduites en Français, avec le texte grec, la version latine et notes critiques, par le Citoyen *Gail,* avec estampes, odes grecques, en musique par Gossée, Mehul, le Sueur et Cherubini, et un discours sur la musique grecque. Edition plus complète que toutes celles qui ont paru jusqu'à ce jour, Paris l'an 7. gr. 4.

melyben nem csak a görög textus legcorrigáltabb, a deák fordítás mind versben, mind folyóbeszédben legderekabb; hanem a daloknak száma is több ujonnan feltalált darabokkal van szaporítva, az iró képzeletei pedig Párisnak mái hires pictorai és metszői által táblákra vagynak tétetve, s a mi több, az odavaló legnagyobb muzsikusok által a görög textus muzsikai compositióra van véve. — Vajha én hazánknak olyan componistájára találhatnék, a ki egy magyar anakreontismust muzsikára vévén, vélem, és magyarimmal közelebbről tudná s kivánná éreztetni a görög szabású rythmusoknak mennyei harmóniáját! Rousseau,[22] a ki maga is mester volt a muzsikában, próbát tett e részről nevezetesen a Pindarus ódáira: nálunk *Seyfried*[23] is ugy készített egy muzsikai szerzeményt a Virág Benedek jambusos énekére. Így lehetne a görög mértékű verseknek a nép előtt becset és kedvességet szerezni!

111. old. (Ajánlás.) Valamint gyermeki elmémnek a gondolkodásra, képzelődésre és érzésre való első kifejtődését, különösen pedig a poéták olvasására és megízlelésére, s magára a poesisre való hajlandóságomnak jókori vezérlését tiszt. t. *Kovács József* körösi prédikátor úrnak mint közönséges tanítómnak és nagynevezetű tudós *Budai Ézsaiás* eloquent. professor úrnak, mint magános oktatómnak, köszönhetem: úgy ifjúi tehetségemnek s addig szerzett olvasásomnak az oskolai korlátok közűl való kivezérléséért, a régi jó ízlésnek az újabbakkal való egybekötéséért tek. *Kazinczy Ferencz* úrnak s néhai tudós *Dr. Földi Janos* úrnak tartozom. Poétai lételem felől úgy játszhatom, mint Nagy Sándor, midőn Filepről, az atyjáról, és Aristotelesről, a maga tanítójáról, azt mondotta, hogy ille quidem esse, hic autem bene esse dedit: amazok nélkül poeta nem lettem volna, ezek nélkül pedig tűrhető poeta; amazok szűltek fel a Parnassusra, ezek pedig neveltek rajta s megmutatták annak csinos útait, a szép lelkeket kalaúzúl keresték ki mellém, hogy meg ne üssem lábamat a kőbe. — Mely nagy szerencse, midőn egy nevendék elmét ily *nem*

[22] Lásd az ő Dictionarium Musicumát, s a hozzá ragasztott kótákat.

[23] Esméretes az ő Csehihez irott dalja, mely így kezdődik: Tőlem barátom messze vagy stb. Ebben a dalban, a mint tudjuk, nincs az úgynevezett kadenczia; még is jól megy rá a muzsika, s ő is a muzsikára.

Orbiliusok bárdolnak, és köz pályájának kezdetekor ilyen jóindúlatú és egyenes *Aristarchusok* vezetnek! Adnák az egek és tennék meg a kedvező Musák, hogy én e közönségesen tisztelt négy névre a magyar világnak egén homályt ne borítanék és midőn az én ő erántok viseltetett magános háládatosságomat most ily *aprólék munkámnak* a sarkán közönségesítem, azt mondanák polgártársaim, tudós hazámfiai, s az utánunk születendők:

In tenui labor; at tenuis non gloria, si quem
Numina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo.[24]

111. old. (A Magyarokhoz.) Sajnálható dolog a nyelvre nézve is, de kivált a poesisra nézve, hogy a mi világszerte kedves es becses tokaji borunknak oly insonorus és nyomorék s hosszú neve van: *asszuszőlőbor!* — Hogy én a hazai termést még is nemzeti szóval ejtsem ki: kénytelen voltam a *máslás* nevet venni fel, noha ez szegényebb neme a hegyaljai nectárnak.

112. old. (A hévség.) Kókkadni mondják a debreczeniek az olyan füveket és virágokat, a melyek a nap hévsége, a féreg rágása, vagy más belső nyavalyájok miatt, hervadni, konyúlni, sárgúlni és halni kezdenek.

112. old. (A hévség.) Hogy sok jó magyar szavaink némely jó magyarok előtt s esméretlenek: annak oka az, hogy az olyan szó a több vármegyékben feledékenységben menvén, mai napon, mikor nyelvünkre jobban kezdünk ügyelni, csak néhol és talám a legegyűgyűbb magyarok közt maradt meg. Más részről, azt is sajnálva kell tapasztalni a vizsgálódó s mindent megolvasni kivánó magyarnak, hogy régi törzsökszavaink a szokásból kimentek, és vagy csupán csak ivadékjaikban élnek, vagy egész familiástól együtt magvok szakadt: a minek legfőbb okai azok a gyarló fordítók, kik a (kivált hajdan nyomorék) deák és egyéb eredeti munkák körül, nem az idegen nyelvet a mienkre, hanem a mienket akarták amannak a kaptájára szorítani. Magyarjaim! literátorok! ne csak a külföldi írókat olvassátok, hanem keressétek fel a rabotázó együgyű magyart az ő erdeiben és az ő scytha pusztáiban, hányjátok fel a gyarló énekeskönyveket, a veszekedő prédikáczió-

[24] Virgil. Georg. Lib. IV. v. 6. 7.

kat, a szűr bibliopoliumon kiterített szennyes románcokat; halgassátok figyelemmel a danoló falusi leányt, és a jámbor puttonost; akkor találtok rá az Árpád szerencsi táborára; akkor lelitek fel a nemzetnek ama mohos, de annál tiszteletesebb maradványit, a melyeket az olvasott és útazott uracskáknak társaságában haszontalan keresnétek. Hónaljig érő nadrág, lapos hosszú kalap, pipaszárnak való pálcza és láb az, a mit ott találnátok, a nyelv is selyp és erőtelen, a min azok az elpallérozott kis asiáták persziflászkodnak. — *Molnár* Albert, az a minden tekintetben nagylelkű és hasznos hazafi, a kinek érdemeire nékünk maradékoknak csak azért is szemesebben kellene ügyelnünk, hogy eleink háladatlanságát valamennyire jóvá tennők[25] — Molnár Albert sok gyökérszókat megtartott számunkra, a melyeknek vesztesége pedig mindenkor a leggazdagabb forrásait dugja bé a nyelvbővítésnek. De sok emberek sipítnak az ismeretlen szók ellen, a kik *Adelungot* pengetik szájokon, s az Albert hamvai eránt érzéketlenek. Minden magyar író, a ki a külföldi, vagy (a mi még jobb) a természeti szépségeket nyelvünkön akarja érezhető móddal előadni; sajnálja, hogy a zöld ágot egy meghatározott törzökszóval ki nem teheti. Az ág lehet leveles is, leveletlen száraz is, nyers is, vékony is, gerenda vastagságú is: a *gajj* szint ily közönséges jelentésű. Hogy teszszük ki hát ezt hogy *Frons?* Kiteszi Molnár Albert ezzel hogy *Lomb.* Innen ezeket származtatja: Frondosus *Lombos,* frondare *lombozni,* frondator *lombozó.* A lombot pedig, és a lombost egészen megkülönbözteti a lomptól és a lompostól. — Hozzuk vissza, barátaim, ezt a szép eredeti rövid szót, s nyerni fog véle az irásunk.

112. old. (A leánykához.) Idalia vagy Idalium egy város és erdő Cyprus szigetében, a hol Venus különösen tiszteltetett.

115. old. (A boldogság.) A jázmin egy csemete vagy bokor szabású növevény, mely Európába napkeletről származott, és ma már amannak déli tartományiban vadonnat is találtatik. A mi kertjeinkben virága kedvéért szaporíttatik, a mely fejér és sár-

[25] Szivreható, a mit Pápai *Páriz* Ferencz ír az ő dictionariumának előbeszédjében a szegény Molnár Albert felől, és a mit ott bizonyítnak a *Bisterfeld* versei. Lásd életét és munkáit a *Bod* Péter Magyar Athenásában, a 181—184. lap. és a gróf *Ráday* tudósitását az Orpheus II. kötetj. 97. lap.

gás, és kimondhatatlan kellemetes és hathatós illatú. A kertészeknél mintegy 20 fajtája van ; de a Linné systémája szerint három nevezetes faja van a többek közül : a *patikai jázmin* (Jasminum officinale L.), ez a közönséges jázmin, melyből az olaszok még ma is igen jó szagú olajat készítenek. 2. a *nagyvirágú jázmin* (Jasminum grandiflorum L.), ez még illatosabb amannál ; 3. a *legillatosabb jázmin*, (J. odoratissimum L.), ennek törzsöke majd két ölnyi magasságú, és sokszor egy kis élőfa formára nő, levele télen is megmarad, virága világos sárga, és oly nagy ugyan, mint az előbbié, hanem minden fajánál legkedvesebb illatú, és az ág hegyén bokréta módjára áll. — Csudá.kozom rajta, Debreczennek jóízlésű fejérszemélyei ! ti kik a külső módinak czifra hivságait oly nemesen megvetni, s a természet szelid pompáit oly nyájasan dajkálni tudjátok, hogy holott a virágokat nem ujságokért, vagy czifra nevekért és hazájokért, hanem belső valóságos kellemjekért szeretitek, és e részben az egész hazában magatokat leginkább megkülönböztettétek, mégis a jázmint, ezt a legszelidebb, leggyönyörübb és legillatosabb virágos csemetét kertjeitekbe bé nem hoztátok ! A ti magánosan dalló Anakreontok kényszerít titeket a természet gyönyörüségire, s tulajdon jó gusztusotokra, hogy Flórának ezt a kedvesét pártfogástok alá vegyétek. Jól kiállja ő a mi Scythiánknak hidegét, s könnyen szaporodik jövésiről, és leduggatott ágairól, bújtással is tenyészik, és suhasztással. Csak verőfényes, és egy kevéssé nedves földbe ültessétek, illatjával hálálja ő meg néktek, az ő testvéreinek, dajkálkodástokat. Vajha ez az én kis ajánlásom, a jázminnak becsét, néktek pedig általa egygyel több ártatlan gyönyörűséget okozna : akkor megelégedve merném gondosságom jutalmául a kezetek közt először kinyitott jázmin bokrétát kalapomra megkérni ; és talán ti sem lennétek igazságtalanok.

116. old. (A szamócza.) Melius vagy Horhi Juhász Péter,[26]

[26] Ez a nagy és tudós ember született Horhi nevű falujában Somogy vármegyének (ez a falu többé nincsen ; hihető, 200 eszt. alatt elpusztúlt ; de megvan ez a szó Horhos, mely a hegyek között levő szoros útakat és vízmosásokat jelenti). Igaz neve volt Juhász, de a mit az akkorbéli szokás szerint görögül Meliusnak csinált. Volt ő debreceni pap és püspök. Nagy embert játszott a reformátio idején. A hires Duditiussal sok illetlen viszálkodást

a maga *magyar herbariumában*, a bellist rukercnek nevezi: jó lesz tehát a magyar botanikusnak így írni Linné szerint. 962. Bellis perennis, százszorszép *rukercz*. Bellis Annua egy évi vagy kékellő *rukercz*. — Itt ebben az én versemben az a kellemetes piros kis gömbölyű virág értetődik, melyet kerteinkben állandó gyökerekről szaporitunk, és százszorszépnek nevezünk.

csináltak. Megholt 1572. eszt. Kár, hogy herbáriuma, a midőn ezeket irom, kezemhez nem kerülhet!

ÓDÁK

Két könyvben

1794—1804

ELSŐ KÖNYV.

I. SERKENTÉS A MUSÁHOZ.

Jer! magunknak fűzzünk szárnyakat,
  Hogy ama bérczes kőszálakat
  Megtetézhessük azokkal,
  Láthassuk várát az ízlésnek,
  Hol a Musák a sok elmésnek
  Fejét fűzik babérokkal.

A halhatatlanság felette
  Öröm templomát építette,
  Amelyben meghalt a halál.
  Itt, ki szerette a Musákat,
  Nevével kérkedő táblákat
  Merő gyémántokból talál.

A dicsőségnek trombitája
  Érdemét harsogva fúkálja
  Mindenütt a nemzeteknek;
  Ezt a hír felvévén szárnyára,
  Viszi a világ négy sarkára,
  S fülébe zengi ezeknek.

Századjai az elmúlásnak
  Átaladják őtet egymásnak,
  És megőrizik hűséggel;
  És mikor sírjára mutatnak,
  Örömnek könnyeit hullatnak,
  Koronázván dicsőséggel.

Népei a fagyos éjszaknak,
S kik a forró nap alatt laknak,
Hirdetik, ki volt Homerus!
Örömmel tapsolnak őnéki
A Gangesnek gazdag környéki,
Visszaechózik Iberus. —

Vajha énreám tekintene
Nyájas szemekkel Melpomene
Éneklője lehetnék!
Úgy mind halált, mind más veszélyt s kárt,
Mely a legnagyobbaknak is árt,
Bátor lélekkel nevetnék.

II. Dr. FÖLDI SÍRHALMA FELETT.

Megkönnyezetlen kell hamuhodni hát
Ákászod alján, Földi! tenéked is?
Oh néked is, kit dűlt hazádért
Sustorogó tüzed onta egybe!

Természet édes gyermeke! s a világ
Tág templomának béavatott fia!
Hát a mikor törvényit írod,
S pitvaraid kinyitod minékünk,

Akkor szorít-é jussa alá korán? —
Korán! az élet leggyönyörűbb korán!
Oh tán irígy ő? s azt akarja,
Hogy bekötött szem alatt imádjuk?

Hát már Apollo, aki fejed körűl
Kettős borostyánt vont vala, kedvesem!
Hát már Apollo a halálnak
Bűne között hidegen danolgat?

Nem is danolgat! — Lantjai, füvei,
Pindus vidékén dísztelen állanak:
Bús a poéta- s orvos-isten,
Jaj! Erato s Hygiene sorvad.

És én, ki hozzád oly lekötött valék,
Én a barátod légyek-e szótalan?
Ah! megmeredjen szívem inkább,
És veled egy por alatt fedezzen

E boldog ákász: mintsem egész hazám
Közös telében én se legyek meleg:
Felvészem a lantot, s gyepedző
Sírod előtt keseregve ülök.

Te tiszta polgár, víg, egyenes barát,
Mély tudományú, tiszta eszű valál;
Hempelyge roppant lélek apró
Tested erébe', nemes barátom!

Még is becsetlen puszta bogács fedi
Hadház homokján szent tetemid helyét,
Még sincs, ki lantján a Dunához
Így keseregne: Kimúla Földi!

Nincsen! — De nyúgodj e ligetek megett,
Nyúgodj dicső test: én velem is csak így
Bánik hazám, bár drága vérem
Érte foly, érte fogy, érte hűl meg.

Lesz még az a kor, melybe felettem is
Egy hív magyarnak lantja zokogni fog,
S ezt mondja népünk: Oh miért nem
Éltek ez emberi századunkban?!

III. A FELÉLEDT PÁSZTOR.

Thyrsis.

Amott, hol a nyájas patak
Kövecscsin játszadoz,
Laurám a zöld fűzfák alatt
A völgybe' szunnyadoz,
Én addig e kopár kövön
Panaszlok, jajgatok,
S a déli nagy hévség alatt
Miatta bágyadok.
Én kértem untalan
Szívét; de hasztalan.
Te jőj most, gyenge szellet!
S lengvén hajfürtje mellett,
Súgd néki ezt hogy Thyrsise
Végsőt lehellett.

Laura.

Megállj, haldokló pásztorom,
Tartóztasd lelkedet!
Tartóztasd! oh mert lelkem is
Lelkedre éledett,
Altomba' épen, édesem,
Terólad álmodám,
Midőn Zephyr keservesen
Nyögvén fuvalla rám.
Ez a szintén megholt
Zephyrke lelked volt,
Amelyre Amor űle,
S melyembe bérepűle;
Addig csiholt, hogy szívem is
Reád hevűle.

IV. A SZERELEM TILALMA.

Minden érez gerjedelmet,
S én kerűljem a szerelmet?
És csak én legyek hideg?
Hát a szépet
S a faképet,
Nem különböztetni meg?
Mért adott ízlést a szemnek,
Kölcsönös bűbájt a nemnek,
E világnak bölcs ura?
Hogy szeressük,
S félre vessük? —
Éj, az ám a ha-ha-ha!

Még az ifjúság szememben
Csillog, és virgoncz eremben
Véremet jól érezem:
Hátha ennek
Lángba mennek
Zsúrolási, vétkezem?

V. EGY KESERGŐ MAGYAR.

Minden vígasság tőlem eltávozott
Vége minden örömömnek;
Szívem reményében megcsalatkozott,
Nincsen nyugta bús fejemnek.
Víg napim! elvesztetek,
Nem múlatok véletek;
Az öröm s a víg élet
Keserű ürömmé lett.

Életemet sok ezer gond terheli,
Lelkem a búk között eped,
Bús szívem bánatokkal lévén teli
Már ezer ízekre reped.
Oh keserves bánatok!
Világra ti hoztatok;
A bú nevelt engemet,
Sírba is a bú temet.

VI. FELVIDULÁS.

Búk bánatok!
Távozzatok
Előlem messze;
Hogy szívemet,
Víg kedvemet
Semmi ne epeszsze.
Fejemet nem töröm,
Jobb annál az öröm.
Kár hiába,
Bolondjába
Gyötreni a szívemet;
A siralom,
Aggodalom,
Ekkép el nem temet
Idején engemet.

Hát vígadok,
Helyt nem adok
Már a bánatnak:
Hoppot mondok!
A búk s gondok
Nálam nem lakhatnak.
Örömmel múlatok,
Mikor múlathatok.
Ha hallik a
Vig muzsika,
Én is majd eljárom:
A vigságtól,
Múlatságtól,
Magam el nem zárom;
Kicsiny az én károm!...

VII. PHYLLISHEZ.

A semmiség örök tavába
Ifjúkorod javát hiába,
Szép húgom! oh ne hányd;
Ugy éld virágit a tavasznak,
Hogy majd ha melyeden megasznak,
Elveszteket ne bánd.

Ne higyj a nyájasan mosolygó,
A Gratiák kertébe' bolygó
Lepkéknek, oh ne higyj!
Ezek csak új rózsákra futnak,
És hirtelen vénségre jutnak;
Ne hidd, nem tart ez így.

Én is neveltem egy virágot,
Kit lopva egy hernyócska rágott,
Emésztvén édesen;
De végre lepke vált belőle,
S újabb virág után előle
Eltűnt negédesen.

Oh mennyi bút láttam miatta!
Már lelkem elcsüggedt alatta,
A szívem öszvetört;
Kedvet haszontalan kerestem
Másutt, mihelyt attól elestem
Ki édesen gyötört.

A szép napok hosszak valának,
Az éjtszakák nem nyugtatának
Hogy ő máshoz hajolt,
Szétnéztem, és sehol se láttam
Azt, a kit oly híven imádtam;
S egész föld puszta volt.

Most is, ha foly könyhullatásom,
Csupán ez egy vígasztalásom :
Hogy ő a hitszegő !
A tiszta szívet megvetette,
Ki őtet oly forrón szerette,
S reám méltatlan ő.

VIII. A BÚKKAL KÜSZKÖDŐ.

Életem mái
Komor órái,
Hány ezer bú s átok
Jöve rátok !
Fussatok ezekkel
A sok keservekkel,
Melyekkel az ég
Ostoroz még.
Jaj szabadítsatok,
Öldöklő bánatok !
Mert a kín engemet
Porba temet.

IX. A TAVASZHOZ.

Jer, kies tavasz ! bocsással
Éltető lehelletet,
Hogy kihalt mezőnkbe' lássál
Ujra vidám életet.
Száz Zephyr köszönti csókkal
Rózsaszínű lábadat,
A kiomlott narcziszokkal
Bársonyozván útadat.
Száz Dryas mond a hegyekben
Néked áldó éneket,
Hármas Echo zeng ezekben
Innepedre verseket.
Nyájasabb etésiákkal
Nyílik a nap reggele,
Tölti édes balzsamával
Szűz virágidat tele.
Zengedeznek énekelve
Pandion leányai,

Rajta víg örömbe telve
Zúgnak a fák gajjai.
Sok szerelmest kis nyilával
Vérez a Venus fia:
Érzi ezt hív Daphnisával
A mosolygó Lídia.

X. BACCHUSHOZ.

Kar.

Evoe!
Bacche, Evan, Evoe!
Evoe!
Bacche, töltsd lelkünket bé!

Itt van a zúzos deczember:
Bor van-é?
Bort igyon ma minden ember
Evoe!

Egyes.

Idvez légy
Bacche, áldott istenség!
Hol te mégy,
Vigad ott a föld s az ég.

Szívünk úgy felrajzik véled,
Mint a méh;
Életünk csak tőled éled:
Evoe!

Kar.

Evoe! stb. (mint elől volt.)

Egyes.

A mazúr
Általad gazdag lehet,
S mint az úr,
Szarvat és szemet vehet.

A bolond észt lél a borba',
S úgy lesz bölcs:
Tölcs tehát bort e csuporba,
Tölts, tölts, tölts!

Kar.

Evoe! stb.

Egyes.

Által ad
A barátság lelkesűl;
Által ad
Sok harag lecsendesűl.

Boldog, és azon nem űlhet
Semmi baj,
Aki véled egyesűlhet.
Hajh, hajh, hajh!

Kar.

Evoe! stb.

Egyes.

Csak te vagy
Szíveinknek mindene:
El ne hagyj
Oh örömnek istene!

Meghalunk; de semmi gond
Fére bú! [az,
Aki búsúl, mind bolond az,
Hú, hú, hú!

Kar.

Evoe!

Egyes.

Tőled ég
Ámor édes lángja is;
Tőled még
Felhevűl a lomha is.

Csak te tartod fris melegben
A gyomort:
Bort igyunk hát ily hidegben,
Bort, bort, bort!

Kar.

Evoe! stb.

Egyes.

Soknak kárt
Tészen a bor: szent igaz.
Soknak árt
A tivornya: semmi az.

Férre most az ethicával:
Nincs itt pap.
Tánczra víg kompániával
Hap, hap, hap!

Kar.

Evoe!
Bacche, Evan, Evoe!
Evoe!
Bacche, töltsd lelkünket bé!

Itt van a zúzos deczember:
Bor van-é?
Bort igyon ma minden ember:
Evoe!

XI. VIG ÉLET A PARNASSUSON.

A tiszta nyájasság hol örűl
Jobban, mint a Parnassus körűl,
Hol az ártatlan múlatságnak
Közepette a búk nem rágnak?
Zöld ligetek! tibennetek öröm lenni,
A laurusok és myrthusok árnyékában pihenni.

Itt a Musák magok vezetnek,
Nectárjaikból részeltetnek;
Apollo maga énekelget:
Az Echo rá visszafelelget;
Ott hallik a víg muzsika, ott zengedez,
Hol a szagos bokrok között Aganippe csergedez.

A hegyek itt mindég zöldellők,
Ujítják kellemetes szellők;
A legszebb tavasz mindég lakja,
Mezeit virágokkal rakja.
Itt egymással, víg hangzással tánczolgatnak
Az örömök s öszvekapcsolt karral vígan mulatnak.

Lármás városok! távozzatok,
Hol laknak a gondok s bánatok;
Nagy udvarok! csak maradjatok:
Én e kies helyen múlatok.
Boldog Maro! élted már oh! csak te éled,
A Musáknak, poetáknak ölében szíved éled.

XII. A NAP INNEPE.

«Idvez légy, áldás forrása,
Világosság tengere,
Munkás halandók lámpása,
Életünk rúgó ere!

«Te mutatod meg minékünk,
Mi fejér, mi fekete?
Teáltalad bús vidékünk
Örömkertté tétete.

«Halmainkat, völgyeinket
Örömbe öltözteted,
És sorvadó beteginket
Erőddel élesztgeted.

«Süss atyáink templomába,
Süss szent sugáriddal bé,
S a setét telet honjába
Kergesd tőlünk más felé.

«Ím az innep szűzecskéi
Elődbe kiszállanak,
S jótéted első zsengéi
Kaskáikban látszanak.

«Fogadd el ez apróságot
Hozzánk-jöttöd innepén
Oh te, ki fényt s gazdagságot
Hintesz el Peru gyepén!

Az inkák így éneklének,
Így a nap leányai,
Így a kuszkó szent helyének
Minden béavattjai,

Midőn hozzájok megtére
A rokon nap fényivel,
És hazájok édenjére
Fényt és termést szóra el. —

Hát mi miként innepeljünk
Néked, oh keszthelyi nap,

Kitől éden lesz lakhelyünk,
Kitől népünk fényre kap?

Oh tiszteld minden haboddal,
Balatonnak Thetise!
Mert ki tesz jól tájékoddal? –
Festetics, vagy senki se.

XIII. EGY TULIPÁNTHOZ.

A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt:
Te vagy orvosa sebemnek,
Gyönyörű kis tulipánt!

Szemeid szép ragyogása
Lobogó hajnali tűz;
Ajakid harmatozása
Sok ezer gondot elűz.

Teljesítsd angyali szókkal
Szeretőd a mire kért:
Ezer ambrosia csókkal
Fizetek csókjaidért.

XIV. PARASZTDAL.

Ama fejér nyárfák alatt,
A part felé,
Sűrű rekettye közt vezet
Egy róna bé.
Oh! mert ez a hely énnekem
Irtóztató;
Ott egy vityilló, abba' nyög
A szép Kató.

Hiszen no csendes este van,
Nincs semmi szél:
Még is hogyan, hogyan rezeg
A nyárlevél.

Oh szép Katóm! nem reszket úgy
A nyárlevél.
Mint én teérted reszketek;
Hová levél.

Katóm! Katóm! ki sem jöhetsz
Te tán soha,
Ugy bécsukott az a guta
Vén mostoha,
Miolta szép orczáidat,
Szép violám,
Ottben az ajtósark megett
Megcsókolám.

T'od azt hazudtam volt neki:
Csak a pipát . . .
Hogy a manó el nem vivé
A vén szipát!
El sem hivé, rá sem hagyá
Egy szómat is;
Kikergetett, s lelúgozá
Subámat is.

Azolta erre jönni is
Nem mertem én;
Tudod, pemetén jár az a
Puruttya vén.
Csak itt nyögök hozzád, Katóm!
E fák alatt;
Tudom te is nyögsz a setét
Kémény alatt.

Füstöl, galambom! füstöl a
Kéményetek!
Mert tán bizony nagyon alá
Tüzeltetek.
Héj, héj, az én szívembe' is
Nagy tűz vagyon;

Héj, héj azért sóhajtok én
Ilyen nagyon.

De még az isten módot ád —
Tudom hogy ád
Kimentlek én, vagy meggebed
A vén anyád.
Ha más különben nem lehet,
Felégetem
Azt a vityillót, s őtet is
Belé vetem.

A szívem is majd meghasad,
Kedves Katóm!
Hogy képedet még csak nem is
Csókolhatom.
Szegény legény vagyok; de csak
Egy csókot adj:
Ihon van a szűröm, nesze,
Gatyába hagyj.

De már reám setétedett
Az éjjel is:
Még is csak itt kesergek én
Potomra is.
Bús sorsomat kesergem én,
S a szép Katát.
Rózsám, aludj helyettem is. —
Jó éjtszakát!

XV. VERSSZÉPITŐ.

Ha most nem édes énekem,
S nem ég poeta-tűzzel:
Ne bántsd! — legyen borom nekem
Egy szív-szerette szűzzel:

Gyúl nékem tüzem, hevem,
Poeta lesz az én nevem,
S myrtust fejemre fonnak
Miként Anakreonnak.

XVI. SZERELEMDAL.

A CSIKÓBŐRÖS KULACSHOZ.

Drága kincsem, galambocskám,
Csikóbőrös kulacsocskám!
Érted halok, érted élek,
Száz leányért nem cseréllek.

Megvídító orczácskádat,
Csókra termett kerek szádat,
Ha a számhoz szoríthatom,
Zsuzsiét nem csókolgatom.

Oh hogy kótog a kebeled,
Melyben szívemet viseled!
Oh milyen szép az ajakad,
S arany lánczra méltó nyakad!

Karcsú derekadon a váll
Halhéj nélkül is szépen áll;
Nem úgy ám, mint a Manczié,
Vagy a majd megmondám kié.

Szép a hajad szép szála is,
Ha kis csikó hordozta is,
Nem akasztott ember haja,
Mint a Trézi rőt vuklia.

Édes a te danolásod,
Jércze forma kotyogásod:
Kittykottyod innepi ének
Bús szívemnek, szegénykének.

Ha bánatim közlöm véled,
Egy szódra lelkem megéled;
Ha jó kedvem csucsorodik,
Általad megszaporodik.

Mikor hideg szelek vagynak,
Elveszed mérgét a fagynak;
És mikor a hév nyár lankaszt,
Nékem te megfrissíted azt.

Oh ha téged nem láthatlak,
Beg óhajtlak be' siratlak!
S ha képed kezembe akad,
Szememből örömkönny fakad.

Téged hordozlak útamban,
Téged ölellek ágyamban;
És valahányszor felkelek,
Szerelmedről énekelek.

Együtt be sokszor feküdtünk,
Bár soha meg nem esküdtünk!
Az éjjel is, csak megintsem,
Együtt hálunk úgy-é kincsem?

Oh ha szívünk szerelmének
Kis zálogi születnének,
S ott űlnének hosszú sorral
A kuczkóban tele borral! —

Bár csak a feleségemmel
Téged cserélhetnélek fel,
Hogy fiakat, leányokat
Szűlnél, apró kulacsokat:

Zsanám meg kulacscsá válna,
Borral mindég színig állna.

Az ő bőre úgy is csikó,
Belé férne négy-öt akó. —

De jaj, engem ide tova
Elvisz a Szent Mihály lova,
Szerelmed megemészt végre,
És te maradsz özvegységre.

Keserves sors! adjatok bort!
Lakjuk el előre a tort;
A mi menne más kutyába,
Jobb megy a magunk torkába.

Akadtam még egy bankóra,
Kit szántam szemborítóra:
De vakságtól ki már nem fél,
Minek annak a szemfedél?

Kincsem, violám, rubintom!
Itt az utolsó forintom:
Érted adom ezt is, tubám!
Csak szádhoz érhessen a szám.

Oh csókollak, oh ölellek!
Míg moczczanok, míg lehellek:
Tested tegyék holttestemhez,
És ezt az írást fejemhez:

«Útas, köszönj rám egy pint bort:
«Itt látsz nyogodni egy jámbort
«Kedves élete-párjával,
«Csikóbőrös kulacscsával!»

XVII. RÓZSIM SÍRJA FELETT.

Forró sóhajtások, lelkemnek
Elszaggatott darabjai!
Itt lengjetek, hol kedvesemnek
Nyúgosznak áldott hamvai.
Vagy szálljatok fel a mennyekbe,
Hol ő van, s a több angyalok,
És lelkem e dicső helyekbe'
Várjátok meg, mert meghalok.

XVIII. JÖVENDÖLÉS AZ ELSŐ OSKOLÁRÓL A SOMOGYBAN.

Hát Músáknak szentelt
Kies tartomány!
Ily számkivetve volt
Nálad minden tudomány?
Hát csak sertést nevelt-é
Itt a makk s haraszt?
Hát csak kanásznak termett
A somogysági paraszt?
Istenem!
Senki sem
Vette észbe.
Hogy e részbe
Arva még Somogy!

Hány jó ész lett vaddá,
Hogy nem mívelték?
Hány polgár bunyikká?
Hogy jóba nem nevelték!
Dudva lenne a dudvák
Közt az ananász:
Kanász marad a kinek
A nevelője kanász.

Hát már, hogy
A Somogy
Ily tudatlan,
Formálatlan,
Kié a hiba?

Debreczen és Patak
Messze estenek
Ide, hol a Musák
Nem is esmértettenek.
A mi kevés pénz bejött,
Két-három póra,
Nagyobb dologra ment el—
Borra avagy disznóra.
A szegény
Pórlegény
Vagy bodnárnak,
Vagy betyárnak,
Vagy zsiványnak állt.

Oh szomorú sorsa
Egy szép megyének!

Hol a magyar lelkek
Megvetve heverének,
Oh nem fáj-é a szíve
Minden magyarnak,
Hogy a magyar fiakkal
Gondolni nem akarnak?

De tán jő
Oly idő,
Melyben nékünk
A vidékünk
Új Helicon lesz.

XIX. MIÉRT NE INNÁNK.

Igyunk barátim! a komor
Bú lángja nem csatázik,
Ha mádi borral a gyomor,
A kis pokol, megázik.
Igyál! ne, e szőlőgerezd
Levével öblödet fereszd.
Vígadj, öcsém: maholnap
Zsákjába dughat a pap.

Mi gondod a továbbira,
S világodat hogy éled?
Tekints csak e jó mádira,
Szíved tudom megéled.
Más hadd gyötörje a fejét,
Töltvén bolond esztendejét;
Éljünk rövid napunkkal
Múlatva víg Igyunkkal.

A Bacchus úr pinczéibe
Magam leszek vezértek,
Nunc est bibendum! ennyibe
Horácczal egyet értek.
Igyunk! eb a ki nem barát,
Tegyünk le minden maskarát.
Most rajta! poculatim
Igyunk, vidor barátim!

XX. EGY KÉTSÉGBEESETT MAGAGYILKOSA.

Jaj egek! mely szörnyű képzeletek,
Melyeket elmémben hempelygetek.
Oh látom Tartarus mély üregét,
A feljött árnyékok fergetegét!
Már lelkemig ér a
Pokloknak hóhéra,
Dárdákkal,
Fáklyákkal
Veri Megaera!
Jaj! hová kell lennem,
Nem lehet pihenem;
Mely vesztő
Ijesztő
Csata van bennem!
A szép napfényt eltűnt;
Az ég, a föld megszűnt;
Csak nékem kell még látnom ezt a nagy bűnt.
Oh, jóltevő halál!
Ki borzasztóm valál,
Jer, karom emelem!
Itt a megszentelt kés, —
Tégy jól, jaj, jaj, ne késs,
Oh, Furia! velem.
Idvez légy, oh Pluto!
Fogadj el; s nyugtató
Szent kezed ölelem. — —

XXI. DAPHNIS HAJNALKOR.

Szép Hajnal! emeld fel földünk felett
Az egek alatt tündöklő szent fáklyádat;
Bársonyban idvezli majd napkelet
Az aranyozott felhők közt szűz orczádat.

A madarak concertjei tisztelnek már,
Sok fatetőn éneklő fülemüle rád vár.
Jer, vedd el fényeddel
A még iszonyú égnek gyászruháját,
Hogy messze széleszsze
A mord éj fekete homályát! —

Felkél a rózsákból, s illatozva
Emeli Zephyr nectárral tölt szárnyait,
Harmatos csókokkal játszadozva
Csipegeti fel még alvó kis társait.
Már susog a fáknak tetején kerengvén,
Majd piperés rétünknek kebelibe lengvén.
Szárnyra kél a víznél
A több Zephyrek nyájas kisded raja,
A nedves völgy kedves
Szaggal tölt líliomit nyalja.

Rajta, kis szellőcskék! szedegessetek
Violaszagot szárnyatok bársonyára:
Míg Chloém fel nem kél, siessetek
Vele pihegő mellére s szácskájára.
Míg aluszik, játszodjatok édesemmel,
Majd ereit csiklándozzá... tok — fel;
Akkor súgjátok meg,
Hogy hajnal előtt Daphnis már pihegett,
Sóhajtván szép nevét
Itt e kis patak ere megett!

XXII. CHLOE DAPHNISHOZ.

Menjetek, kis szellők! menjetek,
Lelkem is Daphnishoz megy veletek,
Mondjátok: hogy Chloe már hevűl,
A Daphnis tüzétől ég, merevűl.
A szerelem szívem rejtekibe dong,
A keserű-édes mézbe zsibong,

Melyet szád rózsáiról szedett:
Ah! kár! hogy fúlánkkal mérgesedett!
Tele már szerelemrajjal melyem,
Sok ezer fiait, hogy neveljem?
De hogy elaltassam sok fiát,
Jer, Daphnis! hints rájok ambrosiát:
Csókjaid harmatján mind elűl,
Lassan zsibongó álomba merűl. —
Így emelem vígan fel karomat;
Így ölelem kedves Daphnisomat;
Így lelkedbe ontom lelkemet,
Életedbe öntöm életemet;
Hadd nyíljon ága száz új bimbókkal,
Pirúljon muskatály ízű csókkal:
Majd közte az öszvenőtt ágaknak
Fészket a szerelmek madarai raknak.

XXIII. DÓRISHOZ.

Pillants reám leányka!
Pillants reám, de titkon;
Hogy vén anyád, ki pénzét
Olvassa, meg ne sejtse.

Pillants reám s azonnal,
Szép Dóris, én elértem,
Hogy érzed, a mit érzek.

XXIV. HIVÁSA A MUSÁNAK.

Jer, kit mérges gondok rágnak.
Jer a zöld Tempére,
Ez ártatlan mulatságnak
Ébresztő helyére.
Itt örvendhetsz a víg Echóval,
Játszadozván muzsikaszóval,
Az örömök táborában,
A Gratiák sátorában
Vígadozván Nasóval.

MÁSODIK KÖNYV.

I. A MUSÁHOZ.

Musám, ne csüggedj! bár vak irígyeid
Kancsal szemekkel rád hunyorítanak,
  Musám, zsinatjokban az ország
    S a tudományok eránt ne csüggedj!

Látd! a magános berki homály alól
Míg a babérszál halkkal emelkedik;
  A nyári gyanták durrogási
    Szent tetején magosabbra rázzák;

A téli szélvész mérgei közt örök
Zölddel virítván, fája tövesbedik;
  Te is kevély megnyúgovással
    Bírd magadat, ha sikolt az aljnép.

Látd! integetnek tiszta barátaid;
Nevednek oltárt a maradék emel:
  Megpukkad annál a kajánság,
    És a halál elalél előtte.

II. A SZÉLHEZ.

Mit hízelkedel, oh lengeteg, oh csalárd
Elmék ingadozó bélyege, esti szél?
  Hát füstfogta hazámnak
    Nem borzasztnak üszögjei?

Víg hangot hazudó posta! mit unszolod
Pernyében heverő lantomat? A kaczaj
  Bosszantó gyönyörűség
    A boldogtalanok között.

Zengj a kis Balaton partja körűl, hol a
Természetnek örök szűze s az emberi
Mesterség, ez a heros,
Egy tűkörbe kacsonganak.

Csattogjál aranyos szárnynyal enyészeten,
S hagyj engem szabadon Dacia pallagán
Elnémulva zokognom
A nád-lepte fedél alatt.

Hát a nyár elején nem te valál, ki a
Szikrából eredett lángokat egy szegény
Özvegynek fedeléről
Szórád vad hahoták között?

Látám a lakosok jajjait a setét
Füstnek gombolyagin mennybe tolongani,
A mindent-tehetőnek
Zsámolyszékihez, a kinek

Kor-kémélte falán bús diadalmadat
Tapsoltad. Szomorú dűledezési közt
Most a gyász s a halálos
Csendesség fia zsibbadoz.

Szent tömjénit eloltá az imádkozás,
S a zsoltárok erős seraphi zengzete
Megnémult. Igaz írét
Vallásába se lelheti

Mostan a nyomorúlt; csak zokog és maga
Házának hamuját hinti fejére már.
Oh, oh még is örömre
Ingerlesz, te kaczérozó!

Hogy? Hogy tudjon ezüst hangokat s innepi
Víg dalt adni nekem Calliope, mikor

Vulcan a Heliconnak
Szent berkét tövig égeté?

Nem látd, hogy kesereg, nyögve hogy öntözi
Elsirt csillaginak könnyivel a babért?
Nem látd sárba keverve
Pernyés köntösinek havát?

Hát én a ki (miként a Capitolium
Tőszomszédja, Ovid) hasztalan éltetém
Itt a mennyeieknek
Környékén bizodalmamat,

Felvídúlhatok-é? Lám oda Tíburom,
Hol víg gondolatim szárnyra repűltenek,
És a rózsalugasnak
A melyben philomela s én

Egymást váltva ütének pindusi dallokat,
Nincs árnyéka tovább. Hagyj nekem, esti szél!
Hagyj békét, s piczi lantom
Törd ízekre . . . De mit, de mit

Hallok még is amott? innepi lármaszót
És Széchényi nevet hallok a Hesperus
Bíbor pitvara mellől —
Hajh, mégis csak örűlni kell!

Még is kell örömöt tudni! nem állhatok
Ellent szívem erős duzzadozásinak:
Lantot, pieri lantot!
Száz víg hang veri nyúgotot.

Mennyekzőt mutató innepe lárma-e?
Vagy más boldog öröm zengedezése az?
Jertek, gangesi szellők,
Melyek Vesta ölének ért

Almáit gyönyörűen lengetitek puha
Szárnyakkal, vigyetek, jertek, emeljetek
Túl a fellegeken túl —
Már, már szárnyra emelkedem.

Látom tornyosodó szent hegyedet, Buda!
Hol Corvin ragyogott s hajdani nemzetem,
Látom már Nizidernek
Csendes tűkribe képemet.

Itt minden halait Czenkre sietteti
Thetis, túl az öreg Pan teli tulkait
A kastélyba behajtja,
És Ceres maga tölti meg

A bőség szaruját. Sopronyi halmain
Tombol Liber atyánk, s víg adományival
Kínálgatja az Ikvát:
Ikvának szeme ég ragyog.

Ím, ím a koszorús pásztorok, és velek
A szomszéd ligetek hölgyei (oh kegyes
Látás!) dalra fakadnak:
Hajh! hogy zeng az egész vidék.

«Jóltévő Osiris! életadó atyánk!
«Isis nyájas anyánk! éljetek! éljetek!
«És a boldog aranykort
«Oh kezdjétek elől megint!»

Így éneklenek ők. — Venus Uránia,
A boldog szeretet kellemes asszonya,
Szennyetlen viseletben
Hoz két égi szövétneket.

S ím a földmivelő keszthelyi Indigesz
Húgával jön az én Calliopém kegyes

Dísze s gyámola ; szívén
Hogy csillognak az érdemek !

«Hószinű szeretők! már huszonöt tavasz
«Rózsáját kötözém rátok. Az égi tűz,
«A vídám, a hibátlan,
«Lángolt bennetek, édesim!

«Fél századra fogom nyújtani lánczotok,
«Hív lelkek, nemesek : majd unokáitok
«Fogják ősz korotokban
«Számosbítni ez innepet.»

Ezt mondá az egek tiszta lakója, s im
Szép testvére, ama rózsatekintetű
A szellős Amathusról
Hattyúin ide jön, s felel:

«Így fénylјék ezután a ti Lajostokon,
«S Batthyánin Amathus rózsakötése majd ;
«És néktek liliomszál
«Légyen béretek, és babér.»

Így áldottanak ők ; mennyei hangjokat
Vígan viszonozák istenek, emberek.
És én — pallagi dallos —
Bort és kedvet ivám velek.

III. A MAGÁNOSSÁGHOZ.

Áldott magánosság, jövel! ragadj el
Álmodba most is engemet ;
Ha mások elhagyának is, ne hagyj el,
Ringasd öledbe lelkemet.
Öröm nekem, hogy lakhelyedbe szálltam,
Hogy itt Kisasszondon reád találtam,
E helybe' andalogni jó,
E hely poetának való.

Itt a magános völgybe' és cserében
  Megfrisselő árnyék fedez,
  A csonka gyertyánok mohos tövében
  A tiszta forrás csergedez.
  Két hegy között a tónak és pataknak
  Nympái kákasátorokba laknak;
  S csak akkor úsznak ők elő,
  Ha erre bölcs, s poeta jő.

A lenge hold halkkal világosítja
  A szőke bikkfák oldalát,
  Estvéli hűs álommal elborítja
  A csendes éjnek angyalát.
  Szelid magánosság! az ily helyekbe'
  Gyönyörködöl s mulatsz te; ah ezekbe
  Gyakran vezess be engemet,
  Nyugtatni lankadt lelkemet.

Te a királyok udvarát kerűlöd,
  Kerűlöd a kastélyokat;
  S ha bévetődsz is, zsibbadozva szűlöd
  Ott a fogyasztó gondokat.
  A félelem s a bú vad únalommal
  Csatáznak ott a tiszta nyúgalommal.
  A nagy világ jótétedet
  Nem tudja, s útál tégedet.

Óhajtoz a fösvény, de gyötrelemmel
  Goromba lelkét bünteted;
  A nagyravágyót kérkedő hiszemmel
  A lárma közzé kergeted.
  Futsz a csatázó trombíták szavától,
  Futsz a zsibongó városok falától:
  Honnyod csupán az érező
  Szív, és szelíd falu s mező.

Mentsvára a magán szomorkodónak
  Csak a te szent erődbe' van,

Hol biztatásit égi szónak
Hallhatja a boldogtalan.
Te azt, ki megvetette a világot,
Vagy a kinek már ez nyakára hágott,
Kiséred és ápolgatod;
Magát magával biztatod.

Te szülöd a virtust, csupán te tetted
Nagygyá az olyan bölcseket,
Kiknek határtalanra terjegetted
Testekbe kisded lelkeket.
Tebenned úgy csap a poeta széljel,
Mint a sebes villám sötétes éjjel;
Midőn teremt új dolgokat
S a semmiből világokat.

Oh kedves istenasszony! én is érted
Gyakorta mint sohajtozom,
Mert szívemet baráti módra érted
Midőn veled gondolkozom.
Ártatlanúl kecsegtetel magadba,
Nincs tettetés sem csalfaság szavadba,
Hív vagy, nem úgy mint a mai
Színes világ barátai.

Lám mely zavart lármák között forognak
A büszke lelkek napjai,
Kőről kövekre görgenek, zajognak,
Mint Rajna bukkanásai —
De ránk mikor szent fátyolid vonúlnak:
Mint éji harmat, napjaink lehúllnak,
Tisztán, magába, csendesen:
Élünk, kimúlunk édesen.

Sőt akkor is, mikor szemem világán
Vak kárpitot sző a halál;
Ott a magánosság setét világán
Behullt szemem reád talál.

Síromba csak te fogsz alá követni,
A nemtudás kietlenén vezetni;
Te lészel ah! a sírhalom
Völgyén is őrzőangyalom.

Áldott magánosság! öledbe ejtem
Ottan utolsó könnyemet,
Végetlen álmaidba elfelejtem
Világi szenvedésemet,
Áldott magánosság! tegy légy barátom.
Mikor csak a sír lesz örök sajátom.
De ez napom mikor jön el? —
Áldott magánosság, jővel!

IV. KIFAKADÁS.

Biz én nem törődöm már,
Akárki mit beszéljen.
Gyakran rúgást ejt a szamár
Becsűletes személyen,
És jámbor is jár ott, a hol
Egy két irígy kuvasz csahol.

Akárki mit felőlem mond,
Mind szél után bocsátom.
Volt mindenkor, s lesz is bolond;
De volt s lesz is barátom.
Béhunyom hát fülem, szemem,
Érzem tulajdom érdemem.

De másra mért is hallgatok?
Szándékomból ki zár ki?
A mint vagyok, maradhatok
Oly ember, mint akárki;
Ebnél különb sok czímeres;
Akár setét, akár veres.

Ha kell, kedvem szerént eszem,
Kottyfittyre nem szorúlok.
Helyén van még az én eszem;
Olytól nem is tanúlok,
Kinek kobakja korpavár,
S a czinke is tart tőle már.

Érzem saját jó szívemet,
Más embernek nem vétek.
Még is, ti czenkek! engemet
Szitokra felvevétek.
Ha néha én botlottam is:
De a ti lelketek hamis.

Más az hibában torkig űl,
Mégis darál felőlem;
Bár engem a jámbor becsűl,
Csijést teszen belőlem.
Kurvanyja! hadd fecsegjen ő,
Holdtöltre tán eszére jő.

V. VIRÁG BENEDEK ÚRHOZ.

Nékem zöld olajág s rózsalevél fedi
Békés homlokomat, s páphusi lantomon
A myrthusligetek lanyha Zephyrjei
Félszunnyadva enyelgenek.

Míg Lillán zokogok, s csonka panaszszaim
A lágy alkonyodást sírni siettetik:
Szép kínzóm azalatt kedvese karjain
A Cythere lugassa közt

Próbálgatja nevem messze felejteni;
Én sírok, te pedig, zengedező Virág!
A zöld Pannoniát s Dacia szűzeit
Új hangokra tanítgatod.

Hallom tárogatód tábori hangzatit,
Hallom Pest fala közt és Buda szirtjain ;
Már a Karpatokat verdesik, s a Tisza
Sikján messze terűlnek el.

Hallá Elysium berkeiben Horác
Szent árnyéka hazám bardusa énekét,
És réz pyramisán, melyet emelt maga,
Néked fő helyet engede.

Látom lábad alatt a letiport halált,
Ni, mint küzdik az éj rettenetes fia!
Mint tajtékzik aczél ínye s eszén kivül
Mint ordítja kivert fogát!

Látá ezt az örök hír; s felemelkedő
Két szárnyára vevé nagy nevedet, Virág!
S túl a csillagokon Melphomene fiát
Istenlé diadalmi hang.

Megvan! Győzedelem! Rajta, nemes magyar,
Fűzz számodra babért s tégy örök oszlopot;
És sasszárnyaidon engem is, édesem,
A szent Pimpla felé segíts! —

A nap ködbe borúl, elfogy az Oczeán,
A szirtok s a hegyek fellegi bérczei
Elmállott hamuvá válnak; az ősz idő
Mindent fékje után ragad:

Eldűlnek Babylon tornyai, s nem lelik
Gyémánt jármokat a büszke tyrannusok,
A nagy várakat és kis birodalmakat
Vastag rozsda emészti meg —

Látjátok? vagy erős rémzetem áltat el?
Látjátok ki van ott a düledékeken?

Ő az — Melphomene; a befaló Chaos
Mellén áll s az ezer veszély

Porja s füstje között a zavaron belől
Csendes fénybe ragyog mennyei homloka,
Megtartó szemeket vét Helicon felé;
S élnek lantosi, él Virág.

Élnek mindazok is, kik neki templomot
Szenteltek, s kiket a lantosok áldanak;
Él a keszthelyi gróf, és az örök napok
Jussán nagy neve tündököl.

Jer hát, végy te babért, én olajágakat
Fűzök fel; te vitéz tárogatód szavát
Buzdítsd, én meg ezüst lantomat izgatom:
Zengjük Feszteticset, jere!

VI. AZ ECHOHOZ.

Panaszimat óhajtással
Kettőztetem, oh!
Jer az eget jajgatással
Kérni, bús Echo!
Te vad havasok kősziklája,
Te szomorú Echo hazája,
Jajgass vissza reája!
Panaszimat óhajtással
Kettőztetem oh!
Jer az eget jajgatással
Kérni, bús Echo!

VII. A N. MÉLT. SZÉCHÉNYI FERENCZ Ő EXJA NEMZETI KÖNYVTÁRJÁRA,

MELY HOZZÁM KULTSÁR ÚR ÁLTAL ÉRKEZETT.

Hol jártok, oh félistenek, oh nemes
Árnyékok, itten? Ki s mi hozott ugyan
E Hortobágy pusztái mellé
E magyar Arcadiába, kérlek?

Ti új világot szórtok az én setét
Honnyomba, s új fényt: érezem isteni
Íhlésteket; s lantot ragadván
Hódolok ellen-állhatatlan

Sugáritoknak. Volt az arany világ,
Melyben az égnek sorsosi a szelíd
Emberhez is bészálltak. - Így lett
A Philemon kalyibája templom.

Ti, halhatatlan lelkek! az érdemet
Megsokszorozván drága hazátokon,
Buzgányra termett markotokba
Pindusi tollat egyengetétek.

S most már az ázur menny palotáiban,
A mennyköveknek hámorain felyűl
Megistenített ajakokkal
Vészitek a diadalmi nectárt.

Még is magános nyugta helyén ihol
Egy elfelejtett kis danolót, s magyart
Meglátogattok: mint köszönjem
Isteni táborotok malasztját?

Kultsárom! itt vagy? tán te valál dicső
Félisteninknek jó kalauzza, szólj?
Hogy hű barátságod fogadjam,
S isteneinkre töményt bocsássak.

«Ne nékem intézd a köszönést, magyar!
Ne nékem intézz tárogatót, töményt;
A czenki oltárokra tartsad
Innepi tárogatód, töményed.

«Tudod, hogy ott áll temploma a szelíd
Musáknak, ott van pitvara a fejér

Jótételeknek! ott adott helyt
Calliopédnak ama nagy ember,

«Ki nemzetünknek lantosit és feles
Íróit a közfényre kiálltatá.
Gőzburkok ülték szent neveknek
Érdemit a buta Lethe partján,

«Széchényi csendes virtusa bétöré
Az ólom éjnek százszeres ajtait,
És nemzetünk kertébe rakta
A siket Elysium babérit.

«Most látogatják régi tudósaink,
Vagy elfogadják, hív unokáikat.
Hozzád is elkisértem őket
A kegyes életadó szavára.»

Oh gyáva lantom húrja, miért rebegsz?
Oh miért nem onthatsz oly teli hangokat,
A millyeken az égi sphaerák
Harmoniáznak az isten-áldó

Mindennek öblén? Maeoni trombiták,
Lesbószi lantok dörgik az emberek
Meggyilkolóit, s homlokoknak
Tiszteletére babért kötöznek.

Egy, tartományok pestise, milliom
Élőket öl meg: s imhol az ő neve
Heros: Ugyan néked mit adjunk,
Oh te, ki annyi halottat ismét

Életre hoztál? oh te, ki annyi sok
Élőknek édes gyámola, dísze vagy.
Nagy gróf! az élők s holtak együtt
Zengedezik kezeid csudáját.

Ní! a jövendők, ní! az utóvilág
Képes-piaczát látom az éj alól
Felnyúlni s a Széchényi névvel
Hallom az aeonokat susogni:

Gyémánt kopácscsal, nézd uram a komoly
Történeteknek termetes angyalát —
Nézd, nézd, neved roppant betűkkel
Vágja be a Krapak oldalába.

VIII. AZ ELSZÁNT SZERETŐ.

Semmivé kell lennem!
A nemlétel hív.
Gémberedj meg bennem,
Roncsolt szív!
Jobb, hogy a dögférgek
Szétmarczongjanak,
Mint e belső mérgek
Rágjanak.
Oh miért születtem!
Vagy miért szerettem!
Vagy mért élek!
Jaj fuss a szépektől,
Mint a tigrisektől,
Jámbor lélek!
Én is egyszer képzésemnek
Meghódoltam,
Két hitető szemnek
Rabja voltam.

Válj bennem epévé,
Hajdan édes hang!
Gyúlj pokol tüzévé,
Kedvelt lang.
S a kiért így élem
Bús világom még,
Vágd ki együtt vélem,
Bosszús ég!
Mért kivánjak élni?
Élni s nem remélni? —
Hogy búm nőjjön? —
Nem; — s halni mégyek:
Hogy magam ne légyek,
Ő is jőjjön!
Hogy ott csalfa practicáját
Kitruczoljam,
És hitszegő száját —
Megcsókoljam.

IX. AZ EMBERISÉG S A SZERETET.

Felfogadtam száz-meg-százszor,
Nem fogok szeretni másszor;
Felfogadtam, semmi lyány.
Rabbilincsre már nem hány.

Azt mondám, bolond is voltam
Hogy szerelmekhez hajoltam!
Azt is mondám, mind bolond,
Aki rólok le nem mond.

Felfogadtam, hogy míg élek,
Egy asszonynyal sem beszélek,
S bár Helena volna is,
Mégsem kapnék rajta is.

Gyűlölöm minden nemével,
Bájoló tekintetével,
Gyűlölöm! — Mind csalfa kép,
S még talán csalfább, ha szép.

Felfogadtam mindenekre,
Rá se nézek őkemekre,
Mert mind vesztembe kerűl.
Meg is álltam emberűl.

Jaj de fojtó unalommal
Bánat szálla rám egy nyommal,
S a szerelmes kény helyett
Gyűlölség foglalt helyet.

A barátság s kedv megszűnék,
Tréfa, nyájasság eltűnék:
Csak sötétes gondolat
Vont körűltem gőzfalat.

Csak rettentő képzelések,
Csak kegyetlen érzések
Ostromolták lelkemet,
Úgy gyötörtek engemet.

Semmi virtust nem kerestem;
Embergyűlölésbe estem,

S már egészen ellepe
Lelkestől a sárepe.

Már az elmém is tompúla:
És csak — csak kevéske múla
Hogy fejembe nem lövék. —
Mégis elmémhez jövék.

Légyen hálá! észrevettem,
Hogy bolond gombákat ettem,
S felkiálték: «Gratia!
Megbocsáss szép Cypria!»

Jertek, oh angyal személyek,
Hogy megint, mint ember éljek!
Elvetettem pisztolyom. —
Szép orczátok csókolom.

Véletek hát szívet váltok,
Szép embernék, s így kiáltok:
«Mind bolond ki nem szeret,
Vágasson magán eret.»

X. AZ EMBER, A POESIS ELSŐ TÁRGYA.

Oh mely örömben folytak el ekkorig
Zsengére nyíló napjaim! oh miként
Érzem, hogy élni, s Thaliának
Rózsanyakán enyelegni, édes!

Víg borzadással jártam el a görög
Szépségek és a római nagy világ
Pompás maradványit; s ezeknek
Sírja felett az olasz negédes

Kertjébe szedtem drága narancsokat;
A francz mezőket láttam; az Albion

Barlangiban s a német erdők
Bérczeiben örömöt találtam.

Olykor hevítvén lelkemet is belől,
Uj képzelések s büszke vetélkedés,
Lantot ragadtam, s a lapályos
Dacia térmezején danolván,

A földnek aljáról felemelkedém;
A felleg elnyelt, mennyei képzetim,
Mint az habok felfogtak, s úsztam
Gondolatim csuda tengerében.

«Mérész halandó! lelkesedett iszap!»
Így zenge hozzám egy levegői hang,
«Szentségtelen létedre nem félsz
«Angyali pitvarokat tapodni?

«Ki vagy, miért vagy, hol lakol? és kinek
«Szavára mozgasz? s végre mivé leszel?
«Míg ezt ki nem vizsgálod, addig
«Por vagy, az is leszel.» E szavára,

Mint lenge párák éjjeli csillaga,
A tágas æther mennyezetén alól,
Sebes bukással földre hullván
Csak csupa por, hamu lett belőlem.

XI. MÉLT. GRÓF FESTETICS GYÖRGY Ő NGÁRA

A HADI OSKOLÁRÓL.

Szárnyalj le mennyből Calliope! s segítsd
A még szokatlan tárogatón kezem.
Im Thaliának gyenge lantját,
Bár szeretik koszorús leányink,

E rozmaringok zöldje alá teszem;
A fenyveseknek görbe gerinczeit
Megmászom, s onnan messze nézvén,
Kalpagosink örömét kifúvom. —

Ki az, ki kertté téteti a mezőt
S termő mezővé a sivatag kopárt?
Kit Tritonok kürtje s Tihanynak
Ríjadozó hajadonja hirdet?

Nem látod őt — a keszthelyi indigeszt?
Az ő nevének temploma fénylik ott.
Nézd mint teríti bé hazánknak
Boldog egét ragyogó világa.

Bellona markos bátyja pihenteti
György görbe kardját húsz adamás szegen,
Zöld pálmaágakkal takarván
A hüvelyére tapadt aludt vért.

A tarka bőség csüngeti jobb felől
Horgas türökjét; és sok ezer becses
Áldási nem férvén beléje
Hervadozó mezeinkre ontja.

Pomona rak rá ritka gyümölcsöket;
Ceres kötést fon sárga kalásziból,
Melyet piros pipacsvirágok
S kék cyanák gyönyörűn vegyítnek.

Idvezli Györgyöt szőke gulyái közt
Pán, a furuglyás; s szittya szokás szerint
Bacchussa a boldog szigetnek
Tölt poharát neki hajtogatja. —

Mély tisztelettel borzadok! a magas
Mennynek leányit látom az aoni

Keszthelybe — oh boldog halandó
Aki az égbe lakók barátja!

Mely édes érzés játszik az ő komoly
Orczáikon, s mint zengik az indigeszt,
Tágas mezőt s védőt találván
Szárnya alatt... De mi képtelenség

Mars könyvet olvas! Húga szilált haját
Felsímogatván, né! hogy okoskodik,
És czirkalommal mérsekéli
A tüzes ütközetek piaczczát.

Ott kardra termett ujjait egy huszár
A messzelátó csőhöz egyengeti;
Itt egy erős hajdú az ország
Rajzolatin figyelemmel andalg.

Mit szóltok erről hétmogorok? ti kik
Tátur havassán tábori abroszok
S nézőcsövek nélkül jövétek
E Kanaán mezejére győzni?

Azon igyekszik Festeticsünk, hogy e
Kartács világban hív unokáitok
Észszel s okossággal tanúlják
Őrzeni érdemitek jutalmát,

Mely érte hullott véreitek miatt
Zsengés. — Ma már a táborokat befűlt
Szobákba intézik csatának;
S penna után viszik ütközetre,

Kiknek nyeregből szabta ki rendjeket
Az üstökös Kund, a bajuszos Gyula.
Most líneán lövik rakásra,
Kit buzogánynyal ütétek agyba.

Híába vinnéd, rettenetes Botond!
Mennykőcsapású bárdodat a mai
Bysantium várához, annak
Rézbe borúlt kapuját bevágni:

Egy messzelátó cső kitekintené
Szándékod, egy más cső az egész kaput,
A bárdot, a vitéz Botondot
Egyszeri perczbe darabra törné.

Mindég «vitézek nemzete» volt nevünk;
E két örökség jegyzi ki még ma is:
«Rettenthetetlen szív s serénység»
Nagyravaló fiait Lehelnek.

De ez kevés még egy bizonyos veszélyt
S halált okádó bombi előtt; ma már
Száz dentmagyart is porba dűjtne
Holmi suhancz gyerek egy kanóczczal.

Izmos leventák! hogy ha reánk maradt
Kemény erőtök: megnemesíti György,
A szittya testet brittus észszel;
S gyermekeink Vayak lehetnek.

Ő, a ki földünk Pontusa habjait
Törvényre húzá, száz lehetetlenen
Tett, s tesz csudát: ő mér fuvallni
Lélekerőt az inas magyarba.

Ő új Minervát ugrat elő Zeus
Szent homlokából, és maga nyújt dsidát
S halálszemű ægist kezébe. —
Rhédey van vele, és segíti,

Zengj harsogóbban, énekem! e becses
Két névre, mely, mint a Duna, élni fog,

S mint a világosság, kiterjed,
És bekerűl az egész világon.

Hanem ki lészen, bárdusaink közűl,
Ki a sok elmés Hunnia hadnagyit
A Lethe zsibbasztó vizétől
Trombitaszón az egekre hordja?

Méltatlan éjcsend sürgeti sok vitéz
Árpádjainkat. — Félre haszontalan
Kétségek! — ím általragyogván
Czenki napunk a homály csoportján,

A múlt s jövendő pólusit is süti.
Tud már ezentúl tenni is, írni is
Nagy dolgokat földünk vitéze
S lantosa: Calliopém! elég ez. —

Elég! — Reked már tárogatóm szava,
Lankadnak ingó ujjam ennyi nagy
Dicséreteknek hirdetésén,
Melyek elállt ereim tetézik.

Mátyás dicsőült lelke! tekints alá,
Esmérd egedből lábbadozó hazád,
A Keszthely és Czenk istenűlő
Grófjaiban magadat találd fel;

S érezd hogy a menny kedve is egy igaz
Herosi szívben megszaporodhatik,
Ha nemzetét s emberbarátját
Virtusiban öröködni látja.

XII. EGY HÁLÁDATLANHOZ.

Távozz tőlem, háládatlan!
Távozz, ha vélem így tettél!
Gondold meg jól, hogy szerettél,

De már annak vége lett.
Gondold meg, hogy elárúltál,
És hogy állhatatlan voltál,
Egy hív szívtől elpártoltál,
Mely mind végig szeretett ;

Hogy lánczaink elbomolván,
Amor nyila és dárdája
Szívem többé nem rongálja,
S érted nem sohajtozom :
Hogy, mivel engem elhagytál,
Több hűségem hozzád nincsen,
Lábom nem csörög bilincsen,
S rólad nem gondolkozom.

A hajós is dallásától
Fut a szerelmes Syrennek ;
Mert tudja, hogy mérges ennek
Dalja, sőt halálos is :
Így fordítom el orczámat
Én is bájoló képedtől,
Mert csábító beszédedtől
Jéggé fagy a szívem is.

Meghűl minden vérem bennem,
Mihelyt kegyetlen voltodról
És nem várt árulásodról
Emlékezem, hitszegő!
Irígyemet vígasztald meg,
Örvendj, hogy űlhetsz ölébe ;
Pedig tán egyszer cserébe
Megvet, és elárúl ő.

Megvallom, bár szégyenemre,
Szíved oly heven szerettem,
Hogy midőn azt megvetettem,
Véltem, a halál jön rám :
És ha ezután némelykor

Távolról megszemlélek,
Mindjárt kiszakad a lélek
Belőlem, azt gondolám.

Szép virág vagy, azt megvallom:
Mert a rózsa bíborához,
És a liliom havához
Színed hasonlóvá tész.
Rózsa vagy, de tüsketermő;
Liliom, de illatatlan;
Mert hűségednek tartatlan
Hószíne mindjárt elvész.

Távozz tőlem, háládatlan!
Távozz, szerethetsz miattam.
Én mi voltam, az maradtam,
S az maradok örökké.
Ha az én arányos szívem
Változna a szerelembe';
Akkor mondd osztán szemembe
Hogy: hazudtál hallod-é!

XIII. RÖVID NAP S HOSSZÚ ÉJ.

A nap megint leszálla
Elvégezé futását,
Sátort az éj csinála,
Fonván setét lakását;
Így múlik életünk el,
Mely most ragyog körűlűnk
És végre mindenünkkel
Gyász éjtszakába dűlünk.

Az éj komor homálya
Ismét ki tud derűlni,
Mihelyt az ég királya
Keletre fog kerűlni:
De óh, ha a mi fényünk
Már egyszer éjjelen jár,
Nincsen tovább reményünk
Felvirradás felől már.

Míg hát az ég kinyitja
Örömre hajnalunkat,
S az éj be nem borítja
Örökre víg napunkat:

Éljünk, barátim, e szép
Kies világ ölébe',
Mert majd az éjjel itt lép,
S borít setét ködébe.

XIV. SZEGÉNY ZSUZSI, A TÁBOROZÁSKOR.

Estve jött a parancsolat
Violaszín pecsét alatt.
Egy szép tavaszi éjtszakán
Zörgettek Jancsim ablakán.

Épen akkor vált el tőlem,
Vígan álmodott felőlem,
Kedvére pihent ágyában,
Engem ölelvén álmában:

Mikor bús trombitaszóra
Ülni kellett mindjárt lóra.
Elindúlván a törökre;
Jaj! talán elvált örökre!

Sírva mentem kártélyáig,
S onnan a kertek aljáig.
Indúlt nyelvem bús nótára
Sírva gerlicze módjára.

Csákóját könyvvel öntöztem,
Gyász pántlikám rá kötöztem;
Tíz rózsát hinték lovára,
Száz annyi csókot magára.

A lelkem is sírt belőlem
Mikor búcsút veve tőlem:
«Isten hozzád!» többet nem szólt,
Nyakamba borúlt, s megcsókolt.

XV. EGY VÉN FÁNAK ÁRNYÉKÁBAN RÉGEN SZENVEDŐ RÓZSAFA.

Gyenge rózsabokor kesereg búvában
Egy podvas vén fának hideg árnyékában.
Könycseppek hullanak kinyílt bíbor száján,
Melyek leperegnek egy pár bimbócskáján.
Egek! még elején a kies tavasznak
Fakadó leveli szomorúan asznak:
A fa rá terítvén mohos vén gajjait,
Nem eresztvén hozzá a nap súgárait.
Egek! ily szép rózsát ide ki ültetett,
Mely a kertekben is díszt érdemelhetett?
Ott a több mosolyogó virágoknak során
Nem epedt volna el szegény ilyen korán:
De itten a bánat sűrű tövissei
Lettek szépségének furdaló ívei.
Súgár mogyorófák körűlte hevernek,
De azok feléje fordúlni sem mernek;
Reá lágy tavaszi szellő sem lengedez,
Mert a vén fa tőle minden rést elfedez.
Így fonnyad magános keserűségibe' —
Ah! e rózsaszálat ki ne szánná, ki ne?
Magok az erdei fiatal istenek
Kínjait fájlalják; de mit segítenek!
Gyakran vígasztalják szegénykét a nymphák,
Szánakoznak sorsán az érzékeny hím fák.
Maga a szép rózsa csüggesztvén ágait,
Így ereszti égre bokros panaszszait:
«Mért nem emészt már el vagy hévség vagy hideg?
«Ilyen vadon helyen mit sínlek, mint rideg?
«Vajha forgószelet támasztna valaki,
«Hogy tégedet vén fa tőből facsarna ki!»

XVI. A FARSANG BUCSUSZAVAI.

Űzik már a farsangot,
Bor, muzsika, táncz, múlatság,
Kedves törődés, fáradság,
Kik hajdan itt múlattatok,
A közhelyről oszoljatok!
Kongatják a harangot!
Űzik már a farsangot!

Fussatok hát, jó napok!
Tíz hete már, hogy vígsággal
Játszodtatok a világgal;
De itt lepnek a papok:
Fussatok hát, víg napok!

Piszt minden tánczpaloták!
Ürűljön boros asztalom,
Némúljon meg a czimbalom,
Szűnjetek meg, hahoták!
Piszt! minden tánczpaloták!

Könyvhöz, dáma, gavallér!
Elég volt a sok ördögnek,
Kik belőletek köhögnek.
Itt van, itt a szent pallér:
Könyvhöz, dáma, s gavallér!

Itt a böjt: koplaljatok!
Itt van: s ízetlen olajja
A csókokat majd felnyalja,
Szent etelt is szopjatok:
Itt a bőjt: koplaljatok!

Vége már a nőszésnek,
Kiknek nem jutott házaspár:
Úton-útfélen elég jár.

Csont azoknak, kik késnek;
Vége már a nőszésnek!

Élni kell a bőjtbe is.
Azért ki szép párt lele
Ha zsíros is élhet vele.
Jó a jó, innepbe is;
Élni kell a bőjtbe' is!

Most nyúgodjunk: adiő!
Pislog a dáma s gavallér;
Beteg, s oda a sok tallér. —
Majd megjön tán egészsége,
Hervadó kedve s szépsége;
A költség is tán kijő:
Most nyúgodjunk: adiő!

XVII. FŐHADNAGY FAZEKAS URHOZ.

Kerek hajnal! súgároddal
Küllőzd meg a fél eget,
S múlólagszín sáfrányoddal
Szegd bé a kék felleget.
Én, ki téged napszálltával
Legtöbbször áldottalak,
Most a kelet harmatjával
Mely nagyon ohajtalak.
Menj s fogj szürke paripádhoz
Fél-ébredt Zephyreket,
Tégy kakast a hintócskádhoz,
S kettőzd a lépéseket.
Süss druszámnak, barátomnak,
Két szemére édesen,
S babonázd le az álomnak
Mákját rólok csendesen.
Vagy ha már ő, mint kedvellőd,
Ebren szívja lelkedet;

Mondd meg néki, hogy egy szellőd
Melyemből kerekedett;
Melyemből, melynek tartatlan
Ereje csak akkor nagy,
Mikor érzése ártatlan,
Tiszta s vídám; mint te vagy.
Mondd meg néki, hogy kertjébe
Régóta kívánkozom,
Hol a természet ölébe
S az övébe nyúgoszom.
Mondd meg néki, hogy pattantom
Húromat már őfelé,
Ah, mert — ah! magányos lantom
Drágább névvel zenghet-é?
Mondd meg — de már — már jól látom
Már itt van — már látom őt, —
Hajh! az én nemes barátom
Hogy használja az időt!
Ő a kinek Bellonától
Magasztalva van neve,
A gőgösség hagymázától
Irtózván kertész leve.
Ő a tomboló vígságnak
Futja unszolásait,
S egy félig fejlett virágnak
Lesi bíztatásait.
Ő a fösvények sorában
A dögkincsekkel felhágy,
S húgának társaságában
Gyöngyvirág gyöngyökre vágy.
Számlálgatja víg orczával
Az ezüst jáczintokat,
S az ibolyák aranyával,
A szagos gyémántokat.
Most a bölcseknek álmára
Hol ébred, hol szunnyadoz,
S majd a képzelt Heloára
Érez, újúl, bágyadoz.

Majd a rendtartó méheknél
Kedve-telve ácsorog,
S érzi hogy az embereknél
Az ország nem így forog.
Már meglátott: gereblyéjét
És kapáját elteszi,
S félig harmatos Linnéjét
Pipája mellé veszi.
Jer, barátom! lépegessünk
Kis kertednek útain,
S dohogás nélkül nevessünk
Mások bolondságain.
Jer, s érezzük, hogy nagy telket
Többször fának ád az ég,
S kis jószágot és nagy lelket
Bírni boldogabb sors még.
Jer e répánál térdeljünk,
Jer, kacsint e tulipánt,
Jer, e töknél süvegeljünk:
Mind használ ez, s egy se bánt.

XVIII. TÜDŐGYULADÁSOMRÓL.

Fenn lengő hold! nézd mind kínlódom,
Mondd meg nekem, hol fekszem én?
Ágy-é, amelyben hánykolódom,
Vagy a koporsó az szintén? —
Nem! — Csónak ez, mely jaj a kétes
Remény és biztos félelem,
S az élet és halál setétes
Hullámjain lebeg velem.

Fojtó siroccóknak hevétől
Asznak tüdőhólyagjaim,
S a kriptáknak fagyos szelétől
Borsódznak minden tagjaim.

Szívem megett egy láthatatlan
Kéznek nyila bélőve áll,
S melyem csontboltján irgalmatlan
Sarkával rúgdos két halál.

Hová ütődöm az habokba?
Hajh! mely szörnyű hányattatás!
Most a cupressusos partokba
Hol rémlet űl s jéghallgatás!
Majd a túlsó part lejtőjébe,
Honnan barátság szózatit
Hallok a platanok berkébe,
S örömszerszámok hangzatit.

Innen savanyú ázótjokkal
Pusztás barlangok fojtanak;
Amonnan kerti balzsamokkal
Hígabb szellők újítanak.
Fúlok, lehellek; fázom, gyúlok,
Vagy egy kivégez már, vagy más,
Ájúlok, érzek, és ocsúlok:
Haj! mely szörnyű hányattatás! . . .

Ki vagy te, ki hószín leplekbe
Felém mosolyogva közelítsz,
S a partról e szagos berekbe
Áldott jobbodon felsegítsz?
Te, földi biztossa az égnek:
Arany gyógyúlás! Te a nagy
És bölcs teremtő tehetségnek
Halandó leánya! te vagy.

Te illetéd rózsás újjoddal
Melyemnek rokkant boltjait
S elindítád pillantásoddal
Az élet dobbanásait.
Már lelkem új phoenix módjára
A lángok közzűl éledez;

S gyengült újjom pattanására
Kis lantom újra zengedez.

De te repülsz? — mind tűnnek — mennek —
Minő derülés ez, nagy ég?
Sándorffym ül ágyamnál . . . s ennek
Köszönhetem hogy élek még?
Zendülj, echózz, esti csendesség!
A hálá engem dalra ránt.
Telj bé, kettős szent kötelesség
Az orvos és barát eránt!

DOROTTYA

VAGYIS

A DÁMÁK DIADALMA A FÁRSÁNGON

Furcsa vitézi versezet négy könyvben

1799

Vos etenim, iuvenes, animos geritis muliebres:
Illa *virago viri*.

Ennius.

ELŐLJÁRÓ BESZÉDJE AZ ELŐ-BESZÉDNEK.

Közönséges dolog az authoroknál előljáró beszédet írni, de még közönségesebb az olvasóknál, azt soha el nem olvasni.

Mind a kettőnek szintúgy okának kell lenni, mint annak, hogy a poeták ajánlólevelet írnak, a Mæcenások pedig nem is válaszolnak rá. Lássuk tehát mind a kettőnek az okát.

A könyvíró előbeszédet csinál, többnyire ezen két okból: 1. vagy sokat akar magáról az olvasóval ehitetni, hogy ő ezt a mundáját ennyi s ennyi esztendők alatt, éjjeli, nappali munkával, szorgos hivatala mellett is, ennyi s ennyi hiteles írókból, szakadatlan elmélkedéssel, stb. dolgozta ki; ez Németországon charlatánságból, másutt igen csak kevélységből esik meg; 2. vagy alázza munkáját, csekélységét emlegeti, bocsánatot kunyorál, s még is a végén haláruló kofa módra húzalkodik a rongyos lelkű Zoilussal; ez még nagyobb kevélység az elsőnél, de talán gyakorlottabb is. — A mi engemet illet, Nihil mihi arrogo, quamquam nec derogo quidquam; nem is hánytatom magamat, mert az hiúság! de nem is alázom ám, mert az meg alacsonyság!

Az olvasó elfordítja az előbeszédet, mert: 1. vagy megúnta már az említett két hibával rakva lévő præfatiókat; 2. vagy szükségtelennek tartja az udvaron való bémenetelt, mikor az ember a kert alatt is elkerülhet, s az ablakon is bészólhat. — Még a ki ráveti is fejét az előbeszéd elolvasására, belé unatkozik; minthogy az többnyire mind tanítói, atyai vagy audenciás tónuson vagyon írva, s többnyire mind egy a foglalatja.

Ezen az okon én minden előbeszédemben kettőt csináltam: 1. valamely interesszáló materiáról értekezést iktattam belé; 2. nevetséges, csípős, és eleven beszédbe öltöztettem; hogy amaz az értelmet, ez pedig az érző elmét mulattassa, s az olvasó ne állhassa meg, hogy előbeszédemen végig ne menjen; a midőn osztán mind énrám, mind ő rá az a jó háromlik, hogy munkámat abból a szempontból fogja nézni, a miből én óhajtom. Ez a kültornácz, melyben annyit végeztünk, hogy hosszas és néhol satirai előbeszédjeimen, többé, jámbor magyarom! meg nem ütközöl. Most menj bé az előházba; ott bővebb discursusra várattatol. — Múlasd ki ott magadat; rakd le ott a criticus pálczádat, philosophus köpenyegedet, theologus süvegedet, és akkor szivesen lát, magában a szálában, Dorottya és az egész fársángi kompánia. Magamat ajánlom!

ELŐBESZÉD.

Minden mondanivalók között legelsőnek tartom, hogy ennek a versezetnek, mely a maga nemében magyar nyelvünkön első próba, eredetét, okát és alkalmatosságát előadjam.

Somogy vármegyében lakám 1799-ben, és szerencsém vala sok vídám házaknál esmeretségben lenni. Előhozódtunk együtt-másutt az időjárásról, a télről, a fehér vagy fekete karácsonról, s több efélékről, a mik a mindennapi beszélgetésnek vagy kezdete, vagy pótolói szoktak lenni. Ilyen intermezzo ritkán esett meg, kivált ha vegyes volt a társaság, hogy elő ne jött volna a fársáng. Látám, hogy erről kivált a szépnembéliek nem épen részvétel nélkül tudnak szólani: látám, hogy nagy részént sajnálkoztak, hogy oly rövid időt szabott kalendáriomjok az országos bohóskodásra: láték modelleket a Dorottyára, de a mely modellek itt is csak olyanok valának, mint mind azokban a tartományokban, a melyekre szólott a régi lőcsei kalendáriom. Azonnal

feltevém magamban, hogy a mit egy vagy más személyben nem csak akkor, hanem életemnek megrendült napjaiban, nem csak Somogyban, hanem akárhol is valaha láttam horátiusi sóra valót, azt egy (a maga nemében gondoltatva) tökéletes ideálban költőképen előadom. — Így kerekedett Dorottya.

Ennek a képzelt személynek munkálkodást is (actio, Handlung) kivántam adni, hogy az interesszéjét a versezetnek azzal is neveljem. Erre a czélomra azt költöttem, hogy az én Dorottyám nem csak szívében, hanem személyesen is kikél a fársáng ellen, a kit szinte úgy felvettem ideális személynek. És ez a Carneval.

De mi lett volna belőle, ha az én két ideálom egymás ellen feltámadván, egy kurta duellumra ment volna ki köztök a dolog? Nem lett volna az egész mesézetnek kifejtődése (evolutio fabulae) igen együgyű? vagy Dorottya kisaszszony kikarmolta volna Carnevál úrnak mind a két szemét, vagy ez az úr ölön kapta volna a tisztes Mamzelt, s úgy vágta volna a hófúvásba, hogy —. Kellett hát tennem mellékszemélyeket, mellékképeket s episodákat. Így a mesézet is tarkább, a csomó is többszeres, a kibontása is tartóztatóbb lett. Belé keveredtek a dologba majd minden dámák a Dorottya részire, s majd minden gavallérok a Carneváléra: sőt hogy az Epopoeában annyira kedvellett machinák is, az álmélkodásnak nagyobbítására, mely a vitézi versezetnek fő czélja és vége, — ki ne maradjanak, részt vettek a történetben Eris, Fama, Venus stb. Ilyen móddal formálódott osztán egy magános gondolatból egész költemény, melynek továbbá egyéb híja nem volt, hanem hogy képekkel, festésekkel, beszédekkel, s több efféleékkel színt és erőt nyervén magának, versekbe öntettetessék.

Nem história hát ez; annyival inkább nem pasquillus, mely élő vagy megholt individiumokat sértegetne; sőt nem satira, noha ez utolsónak tulajdoniból, valamint minden comicum poema a világon, egy kis lelket kölcsönöz magának. — Semmi magános történet (az

egy fársángról való discursuson kívül, a mit az elébb már említék) nem adott erre alkalmatosságot vagy materiát. Még annyi valóság sem vetett ennek a költeménynek csak akkora talpot is, mint a mennyin fundálódott akár a Tassoni Elragadtatott Vedre, akár a Boileau Pulpitusa, akár a Pope Ellopott Vuklija.

Három dolgot találhatnak az olvasók egész versezetemben olyat, a miből a valósággal megtörtént históriára gyanut csinálhatnának. Az első ez, hogy az idő, a mikor a fársángi állapotok estek, a poema meneteléből nyilván kijön. De, azt én nem is tagadom, hogy 1799-ben írtam, s a dolgokat is arra a télre költöttem. Akkor idén volt a fársáng — oh szomorú folyása az esztendőnek! — olyan kurta, mint a viganó leányinak a derekok. De azon a télen esett-é afféle bál vagy efféle historia, a mit nékem csupán csak versekbe kellett volna minden költői tehetség nélkül foglalnom? arról szóljanak az egész tánczoló publicumnak mind a két renden lévő érdemes tagjai.

Második az, hogy a tartomány, a helység, sőt a ház is præcise ki van téve, a hol a dorottyai intrigék estek. — «Somogyban! Kaposvárott! a herczeg kastélyában! — Mégis csak kellett ebben valaminek annak lenni. Hamisak a poeták! — Miért itt? és præcise itt? s nem másutt, egyébütt, akárhol? hanem itt, és præcise itt? ...?» Kérem alázatosan; a hold ugyan elég tágas lett volna, és ott az együgyűk állítása szerint Dávid hegedülvén, nem lett volna szükség a toponári zsidókat is Pegasus szárnyain felforspontoltatni: de én földi, s különösen nemzeti dolgokat kivántam irni, hogy némely nemzeti visszaéléseket inkább megróhassak. A földön kellett hát játékomnak nézőhelyét felütnöm, és általán fogva nemzetemnek lakó-földén valahol.

Ha csupán az üres álmélkodás lett volna a fő czélom; jutalmamat pedig abban helyhettem volna, hogy Szabadvölgyi úr ezt mondja költeményemre: «Ejnye no, az ilyen amolyannak be gyöngy esze van! Ugyan no, hogy tud már ilyen átkozott portékákat kigondolni?

Mi ördög —» vagy hogy Háromlovy uram úgy elandalodjon rá, hogy egy pipa dohánya tízszer is elaludjék az olvasás közben, az asszonyság pedig a sok csuda képekkel majd minden éjjel véle álmodjék: már úgy bezzeg jöttek volna ám drágalátos scénák, s a drágalátos scénákban gyönyörűnél is gyönyörűbb peripetiák.— Csak vegye az emberi lélek méltó képzelőre! Egy kies réz erdő, túl az óperenczián — egy kerek erdő, melyben ezüst madarak szólanak — ez már valami: de abban osztán egy arany vár, mely kokassarkantyún forog — már megmeg valamibb: hanem a tündér királykisasszony, a kinek minden pillantatjára orientálisi gyöngyök peregnek — — hahó, ez már nem lári fári! Hát még a szép királyfi, a gyémánt buzgánynyal, a tátos lóval? s több ilyen álmélkodásra méltó jelenések szinte az akastyányi hegyig, mely 50 mértföldről, az egy erős griffmadáron kívül, mindent magához szippant? — — — Már ilyen istóriákat talám nyolczlovas debreczeni szekérrel is lehete a pesti vásárra vitetni, mint a lipsiaira a sok Feengeschichtéket mit einem saubern Titelkupfer. Már az efféle költemény nyalatná magát, mint a méz; de a satira vajmi nyögve nyelő orvosság! —

Akárhogy légyen: énnékem hazámban kellett helyheztetnem a költeményt. Hogy pedig annak egész situátióját Somogy vármegyében választottam, az nem azért esett, hogy a sokszor említésbe jött abususokat ott találtam volna fel legjobban; épen nem! Abban a nemes megyében, melyre én mindenkor idylliumos elmerüléssel emlékezem, a barbarismusnak sincs helye, de a luxusnak vétkesebb neme sem verhetett még fészket. Nemesek annak nemesei, mint mindenha valának, s teljesek a nemzeti buzgósággal. Egy Széchényi provinciájában mit találhatna az ember satirára valót? —

«Node kérem, hát csak kellett mégis valami okának lenni a Somogy választásában — ok nélkül csak a poeta sem csinál valamit.»

Sem több, sem kevesebb okom nem volt, mint az, hogy akkor ott laktam. — Azomba, ha mindjárt Zágor

vármegyét, vagy Berzencze és Bodrog vármegyék közűl akármelyiket választottam volna is scénául; csak fenn marad volna az előbbi kérdés, hogy mit vétett Berzencze vármegye? stb. Csak olyan kérdés az, hogy mulató személyim közé miért vittem muzsikálni in specie a toponári zsidókat, és nem a keszthelyieket vagy nagykahiróiakat?

Harmadik, a mi valamely igazságra való czélzásomat gondoltathatja, ez, hogy mind a gavallérok, mind a dámák közt olyan charakterek, beszédek s környűlállások találtatnak, melyek igen nagy præcisióra mutatnak. — Örülök, hogy úgy van; sőt ha ezt sokaktól, s kivált nagy bélátású olvasóktól hallom, el találom bízni magamat.

Minden szép tudományoknak és mesterségeknek, jelesben a poesisnak is, fő végek az ámulás (Täuschung); ha t. i. eleven és természeti előadásunkkal az olvasó, szemlélő vagy hallgató képzelődését annyira elámíthatjuk, hogy azt a mi költött scénánkba vagy indúlatunkba, mint valamely új világba, a maga reális situátiójából által varázsolhatjuk. Aki tehát azt hiszi, hogy az én poemámban leírott személyek lehetetlen hogy valóságos és élő személyek ne volnának, s hogy a tőlem előadott történeteknek nem másoknak, hanem igazság után írottaknak kell lenniek; az, minden becsülettel (engedelmet kérek a technicus terminusról) — elámult; és én minden bizonynyal, legalább őrá nézve — poeta vagyok.

Mert az egész nemes vármegyében, mind azokat valakiket esmérni s tőlök esmértetni szerencsém volt, tanúbizonyságúl hívom, hogy az egész tartományban, a Balaton és a Dráva partjai közt egyetlen egy személyt sem találhatni, aki az én leírásommal és mesémmel megegyezne: tanúbizonyságul hívom a Musákat, kicsinytől fogva nagyig, Cliótól fogva Uraniáig mind a kilenczet — pedig kilencz dáma közt csak nehéz titkot tartani — hogy az egész poemát mind magok dictálták, kit Csökölben, kit Hedrahelyen, a mely két

faluban pedig, hogy mentségemre ezt is felhozzam, egy dámát sem találtam, a kit ideálnak felvehettem volna; sőt a dáma név is oly idegen az ottvalóknál, hogy én egyiknek sem merném ezzel a névvel tisztelkedni. — Más az, hogy én Kaposváron mindössze is csak egyszer voltam, akkor is betegen és kúra kedvéért; a herczeg kastélyában pedig sohasem voltam, és még annyit sem tudok róla, mint az első consulnak st. cloudi palotájáról.

«Hogy tudom hát mégis leírni?»

A Mátyás király palotájáról Fűsűsné is tud beszélni valamit, ha járt valaha benne. — De poetának lenni épen azt teszi egyiket, hogy költeni és képzelni tudjon az ember.

Legpræcisébb látszik leírva lenni a Carneval Kaposba való bémenetele, vagy az Einzug. — Ezt azután szúrtam belé, mikor már az egész poema el volt készűlve. Fényt és pompát akartam véle adni a történetnek, vévén az ideát a nmélt. főispán ő excjának béiktatásakor tett solennitásból, mely az előtt való nyáron esett. De ha valaki az én fársángi colonnejaimnak vezérit az akkori vezér urakból akarná kiókumlálni; nem tudom, hogy találná fel a marczali osztályban madame Cserházynét? — Értenek engemet, a kiknek illik. — —

Egyébiránt nem szükség apologizálnom: négy esztendő olta esmérik sok uri rendű urak és asszonyságok ezt az én tréfa versemet; elégnek olvastam fel magam is némely víg kompániákban, elégnek meg van kézírásban is. Mindenütt jó kedvvel fogadták, benne senki meg nem ütközött. Legnagyobb jutalmam egy két kaczaj volt; legnagyobb büntetésem pedig egy két legyező-leggyentés. Ez egyik sem dűjti el a tornyot: valamint maga sem az egész «Dorottya, vagy a dámák diadalma a fársángon»; ha mindjárt még tízszer volna is írva IV könyvben.

Még is képzelem, hogy találkozni fognak olyan nénék, a kik vagy itt, vagy amott megbotránkoznak, vagy

ebbe, vagy amabba: szja lelkem! a hajlott időnek tulajdona a botorkázás, és bajos dolog a tárgyakat tisztán és a magok formájában látni pápaszemen, vagy hogy a genus ellen ne hibázzak — mámaszemen —! Képzelem más oldalról azt is, hogy sok húgak mint fognak tetszeni magoknak, mikor a szép szemek, orczák, kezek, a szerelem diadalma, s több effélék fordúlnak elő, hogy dagad győzni vágyó szívek, hogy futnak majd a tűkörhöz, majd a toiletthez — s mit látnak? amaz elsápadva kuncsorog emennek líliomiért s rózsáiért. Te szegény tűkör! és te könyörülő toilette! — Semmi: ez mindennapi dolog, az ilyen a boldog culturához tartozik, és a világ magától megy. Ájúlnak a stucczerek truppjai egy nympha előtt, kire születtekor sem a bába, sem édes mámikája nem nevetett; és a nympha maga is kezdi hinni, hogy az ájúlásig kifájinúlt nemes látogatók nem csapodárkodhatnak, s a jó tűkör csak reggel hazudik. A Florától kiczifrázott Parcák nyújtják vagy elmetszik a megbutúlt érzésűeknek életek fonalát; és a salátának-önteni-való nyűttes románokból lepáriált levelek szinte ontják a temjénfüstöt a carmin istenasszonynak...

De elég a satirából. Folyóbeszédben hamarább megneheztelnek azért, mint a versekben. — Azt mondám az-elébb, hogy ez a poema nem satira, most is azt mondom, hogy nem satira ez a poema.

«Mi hát?»

Epopoea comica.

«Mi?»

Poema heroico-comicum.

«Micsoda?»

Már ez francziául is, olaszúl is, csak ilyen formán hangzik: tehát németül magyarázom — komisches Heldengedicht. Magyarúl nem merem addig a nevét emlegetni, míg részenként okát nem adom. Hátul kezdem fejtegetni.

Versezet. Már ez régen meg van téve annak, a mire ő jó: hadd tégyen hát nálam is carment, mint poema

költeményt; bárhogy kiáltsanak is, a kiknek vagyon szájok, kedvek, idejek a kiáltásra. Superintendens Szilágyi olyan régen vette fel ezt a szót, s azolta olyan régen élünk vele minden ellenmondás nélkül, hogy ez a szó már præscribált.

Vitézi. Ezt jobban szeretem a bajnokinál a heroicum kitételére; noha nem ragaszkodom belé makacsul. Sem a vitéz, sem a bajnok nem teszi ki eléggé a herost: míg nem akarjuk. Egyezzünk meg valamelyikben, s mindjárt heros lesz akár a bajnok, akár a vitéz, — és csak azon a becsületes úton, a min a németek Heldje. — Mi a valóságos heros, és mi a heroicus cselekedet, s miben áll a heroicum poemának természete? az nem fársángi discursusba való. Írtam erről az Árpád név alatt irandó epopoeámnak rövid rajzolatjában és kritikájában, mely remélem, nem sokára kijöhet. Addig a tudni kívánó olvasótól egy kevés várakozást kérek.

Furcsa. Ez nékem annyit tesz, mint comicum. Az Árpádra írott kritikámban ennek az elnevezésnek is okát adom, s kérem, hogy a kik benne megtalálnak ütközni, függeszszék fel addig recensiójokat, míg az említett kritika köz kézre kerülhet. — Ott az epopoeának tudományát bővebben előadom: most csak arról szólok egy keveset, milyen móddal kivántam légyen ezt a Dorottya nevű furcsa epopoeát annak formájához alkalmaztatni.

Magában a vitézi epopoeában már sok próbát tett hadi dolgokban gyönyörködő nemzetünk, melyek között a belső érdemre nézve legderekabb gróf Zrinyi Miklósnak, ama szerencsétlen vadásznak «Adriai tenger Sirénája,» melyet vitéz nagyatyjának, a Szigetvárban elesett gr. Zrinyi Miklósnak tetteiről szerzett és a melyen én, minthogy csak kevés és nem kapható régi rongyos exemplárban lappang a nagyobb könyvtárakban, szándékozom Árpád kidolgozása előtt históriai és æstheticus commentáriussal kiadni, ha az isten egészségemnek és csendes életemnek kedvezend.

A középp, vagy bajnoki epopoeában már nem csak

próbákat, hanem valósággal szerencsés csinálmányokat is mutathatunk anyai nyelvünkön.

A furcsa epopoea még az, a melyben egy-két fordítást ugyan magyarul is olvashatunk; de eredeti próbát még nem tettünk.

Ez az a Dorottya, melylyel én poetai literatúránknak ezt a hízakját betölteni igyekeztem. — Ebben az actió, vagy munkálkodás, melyet én a deák fabula után mesézetnek nevezek, egészen költött, a mint már oda feljebb előadám; költöttek a személyek is, charakterestől együtt. Mivel pedig a költésnek fő törvénye a verisimilitudo (Wahrscheinlichkeit), azaz hogy a dologban semmi képtelenség ne légyen, s az olvasó képzelhesse, hogy az megtörténhetett: ezt a törvényt én is szemem előtt kivántam tartani. Hanem mivel a comicumnak természete megenged egy kis nagyítást (Uebertreibung), a mely tisztességes fillentés a comicus poetának czélját, s az ő munkájának bényomását hathatósabban segíti: én is néha ebből az okból a személyeknek egyes vonásait s a különös történeteket szaporítottam, halmoztam, nagyitottam; hogy így a festés elevenebb és béhatóbb légyen; de képtelenségre még se fajúljon el.

Epopoeámnak meg kivántam adni az æsthetica egységet is, hogy a benne lévő egy és simplex actiót az olvasó elméje egyszerre könnyen felvehesse és végig láthassa, mely actio, vagyis végbevitt cselekedet röviden ebben áll: *Dorottya a maga leánytársaival, a rövid fársáng és a kevés menyegző miatt, Carneval és az ifjak ellen hadat indít, és mikor már őket szinte meggyőzte, Venus a dámáknak minden kivánságokat megigérvén, emezek eránt megbékélteti.*

Ezen fő actió mellé episodákat is tettem, vagyis olyan mellék történeteket, a melyek a fő történetnek természetével megegyeznek, és származásokot mintegy amattól kölcsönözik; s annak interesszéjét, béhatását és egész fényét nevelik, segítik. Ilyen episodium a többek között a kaposvári ebéd, a táncz, a lokájok és

szobaleányok közt esett külső csata, mely utolsóval, mint valamely umbrával akartam a galant csatának fényét felemelni. Ha pedig olvasóm alacsony történeteket, s egy Gergő hajdú szájába illő szókat talál ebben az episodiumban: jusson eszébe, hogy a dramatikában is vagyon Niedercomisch, Possenspiel, Opera Buffa, s holmi Monodrama, Duodrama stb. Lesz a ki ezekben több kedvet talál, mint a Cythere pompás megjelenésében és orátiójában: lesz, a kinek jól esik ez utolsót olvasni, nyomban mindjárt egy cselédházi scéna után.

Az én szerzeményemnek interesszéje áll a nemzeti luxusnak és elkorcsosodásnak kigúnyolásában, s ifjainknak és leányinknak csintalan, sőt sokszor pajzán mulatságaiknak megbűntetésében. — Mert a ki azt gondolja, hogy a comica poesisnak czélja (már az akár epicus, akár drámai, akár más kisebb darab légyen is) csak az olvasó mulattatására s nevettetésére irányoz: az, itéletem szerint, hibázik. Bizonyára valamint az egész poesisnak, úgy ennek is fő czélja az emberi szív jó vagy rossz, nemes vagy erőtlen, okos vagy bohó voltának előadása, mely által amazt lelkesítni, ezt pedig helyre hozni iparkodik. Ezt a nemes czélt pedig (kivált a sokaság eránt) nem holmi sikeretlen sententiák, sem nem az oskolai száraz declamátiók éretik el az íróval; hanem a nézésre kitett példáknak, s a munkálkodásba hozott érzéseknek és indúlatoknak van az a béhatóbb erejek, mely által a Musák boldogítóivá lesznek az emberi nemzetségnek.

Hogy pedig az említett fő czélra jobban eljuthasson az epica poesis, és szebb formában bájolhassa bé magát az olvasó phantasiáján keresztül annak szivébe; több eszközöket is vett fel; melyekkel én is igyekeztem élni. — Ilyenek a leírások, a képek, melyeknek a festés és jó elrendelés által nagy æsthesisi erejek vagyon; ilyenek a hasonlítások (similék), melyek a történet előadásának elevenséget, gyönyörködtető tarkaságot és néha világosítást is szereznek.

Nálam a comicumnak kútfeje az, hogy a történetet,

mely magában nevetséges, úgy adom elő, mint nagy és fontos dolgot, hogy a fontosság, és az olvasónak interesszáltatása még nagyobb légyen, munkálkodó személyimnek sok gáncsot és akadályt szerzek czéljaiknak elérésében: de az akadályokat utoljára egy váratlan eszköz által, sőt isteni közbenjárással hárítom el, hogy az addig várakozó, s kételkedésbe tétetett olvasót a csomónak feloldása egyszerre lepje és nyugtassa meg. Ez neveli a csudálatosságot is, mely az epopoeának tulajdona, és a mely az én epicus versemben már a történetben magában is megvan, a machinák által pedig szaporíttatik. — Azt mondhatná valaki, hogy jobb lett volna a csomónak kifejtését magából a dologból, s magok a munkálkodó személyek által tétetni meg: de egy az, hogy a dámáknak annyi prætensiójáról tenni emberi erőn felül vagyon, és csak a hatalmas cyprusi istenasszonynál van az a bőségszarva, melyből mindnyáját ki lehessen elégítni; más az, hogy a visszavonást is Eris csinálta, a megbékélést is istenasszonynak volt illő véghez vinni.

Stilusomat szándékoztam czélomhoz, a dologhoz és a személyekhez alkalmaztatni: és hogy epopoeám néha-néha drámai formát is végyen magának, s annálfogva még tarkább légyen, a scénák pedig jelenvalóbbá és érdeklőbbé légyenek: imitt-amott magokat beszéltetem a személyeket, mely az olvasónak unalmát is ébreszti. Vesse öszve a figyelmetes ember Bordácsnak, Dorottyának, Rebekának, Opornak, Gergőnek és Venusnak beszédjeit: reménylem, nem fogja azokat czél ellen valóknak, vagy unalmas pótlékoknak tartani.

Egy szóval óhajtottam az epopoeának egész formáját, természetét és alkotását, a legjobb mustrák után, ebben a kis munkámban is követni. A mely czélból még a külső szokott módra is vigyáztam. Így p. o. a poemának elején, mindjárt kitészem a materiát rövideden és világosan: hogy pedig az egy kevéssé sokat igérő, magahányi és olyan scriptor cyclicushoz illő, az a comicumban elmehet, külömben a valódi epopoeában

szenvedhetetlen volna. Ilyen comicum a felkiáltás is, vagy a segítségül való hívás, a butelliához: más heroico-comicus poéták más-más felkiáltásokat gondoltak; az én fársángi poemámhoz s annak foglalatjához ez nem éppen alkalmatlan. Munkámat IV könyvekre osztottam; mely felosztás a történetnek és a poemának természetéből foly; nem is lehet az, akármely költeményben is oknélkül való. A mi utóljára a versemet illeti: ha vitézi epopoeát írtam volna, a hexameterre esett volna választásom; egy ilyen popularis és csupán múlattató eposzhoz jobbnak tartottam a szokott kettős strófákat.

Akárhogy itéljen ezen első igyekezetem felől kedves nemzetem: én azzal nyugtatom meg magamat, hogy jobban szeretek középszerű original lenni, mint első rangú fordító. — Adják az egek, hogy egész nyaláb remekek homályosítsák meg minél előbb ezt az én csekély próbatételemet!

Irám Debreczenben. Febr. 6-dik n. 1803.

Cs. V. M.

ELSŐ KÖNYV.

EBÉDIG.

Summaya. Miképpen az *Carneval* nagi pompával Kapos Várott be menvén, holoth is ebédöl vala és az Matricullat foll nittatja vala; kin az Dorotthia kis Azzonnac löön nagi bussulása.

Éneklem a fársáng napjait s Dorottyát,
Ki látván a Dámák bajos állapotját,
Carneval [1] s az ifjak ellen feltámada,
S diadalmat is nyert pártára únt hada.
Oly lármát, zendülést, viadalt beszélek,
A milyet nem láttam miolta csak élek,
A milyet nem említ semmi istória,
Meg nem merne tenni maga a franczia:
Miként insurgála amazon módjára
Egy nagy dáma-tábor Carneval hadára.
Vajha méltóképen le tudnám rajzolni,
Milyen vitézséggel tudtak ők harczolni,
S miket vittek véghez felforrott mérgekbe' —
Hát férhet ily harag angyali szívekbe [2]?
Igazán, hogy minden századnak a végén
Nagy dolgok esnek meg a föld kerekségén!

Fársángi jó borral habzó butellia!
Melytől a Musákban gyúl a phantasia,
Te tölts bé engemet élő spiritussal,
Hadd danoljak harczot én is Enniussal.
És te, Nanét! tőlem szivességgel vedd el,
Ha munkámnak becset szerzek szép neveddel:

Legalább, ha könyvem végig nem olvasod,
Megpróbálhat'd rajta frizérozó-vasod [3].

Az örvendő Fársáng kiindúlt Budáról,
Tudósitást venni a magyar hazáról,
S lajistromba szedni az új menyecskéket,
Öszvejárt sorjába minden vármegyéket.
Fejérvár és Veszprém csinos két vidéki
Teljes örömére szolgáltak ő néki.
Majd Szalának keskeny, de kies csúcsánál
Általjött a jégen Tihany hegyfokánál;
S kiszállván Balaton szántódi révére,
Az áldott országba Somogyba béére.
Löllén egy státiót csinálván magának,
Igyekszett a Lengyel urak Tótijának: [4]
Tótiból mint teljes kész lakadalomba,
Béhajtatott vígan a víg Nagy-Bajomba [4*]
És ott ama magyar jószívű uraknál,
Kik közt holtfélben is vídám szívvel laknál,
Kipihenvén magát, más nap késő reggel
Megindúlt Kaposba parádés sereggel.
Kapos, fő-városa Somogy határának,
S herczeg Eszterházy dominiumának,
Mely az elmúlt nyáron felette örvendett,
Keblébe fogadván annyi úri rendet,
Kik a nagy Széchényi fő-ispánságának
Hallatlan pompával s fénynyel udvarlának,
Kapos, hol másként is igazságot tenni,
A megye tisztjei öszve szoktak menni,
Kapos volt a vídám Fársángnak is czélja;
Hol szállásává lett a herczeg kastélya.

Itt nyúgodott ő meg. De bezzeg előre
Nem tudta, mi szélvész támad jövendőre.
Sokszor hol örömre készűlget az elme,
Ott lepi meg nem várt baja s veszedelme.
Sokszor torrá válik a víg lakadalom,
S a muzsikát ketté vágja a siralom.

Igy járt a Fársáng is. — De míg még a' lenne,
Hogy e zűrzavarra Musám reá menne:
Előbb kell kezdenem elbeszélésemet. —
Fársángi víg humor! csíklándj fel engemet.

Dob- s trombitaszóval elhagyá már Mérőt [5]
A Fársáng, vivén sok vezetőt, kisérőt.
Ki szánon, ki lovon, ki csak gyalogjába'
Örömkurjantással siettek nyomába.
Kiki elővette legczifrább köntösét,
Hogy fitogtathassa magát, pénzét, ősét.
Villog az ezüst kard s az arany paszomány,
Virágzani látszik tőlök a tartomány.
A szépség angyali magyar szűz formába
Leszálltak az égből a földi szánkába.
Gyenge szivecskéik előre repesnek,
Hogy még ma tőrt fognak vetni egy kegyesnek.
Azért rendbe szedvén szemek' s orczájokon,
Ami csak bájoló s béható azokon,
Köntöseikből is azt vették magokra,
Ami jobban illik egy ily angyalokra.
Szív-halászó hajok drága köve s tője
Hószín nyakok s fülök aranyos függője,
Rezgő billegéssel a midőn lengenek,
Minden érző szívben reszketést szerzenek.
A szép kantusoktól kirózsádzott szának
Pompásabban diszlő tavaszt nem kivánnak.
A sok slepp, az à la Bonapart s viganó
A rakonczák között suhognak piano. —
«Álljatok meg! kedves angyalkák! álljatok,
«Imé egy poeta siet utánatok,
«Szánkáitok nyomát lantolva késéri,
«Hogy társaságtokba vegyétek, azt kéri,
«Öröm-innepteket danolni kivánja:
«Aki rá nem hallgat, dűljön fel a szánja!»
Igy szólék hozzájok. De rám nem hallgattak,
S helyet valamelyik szánkában nem adtak.
Én hát csak utánok ballagék fáradtan,

S ímé a Pegasus elömbe lepattan.
Felugrám e szárnyas paripa hátára,
Felettek repkedtem Mongolfír[6] módjára.
A levegőégnek felsőbb országából
Mindent pontról pontra láttam a szánkából.
Oh miket láttam én! oh miket csudáltam;
Kivált a trompőzbe[7] ha lekukucsáltam.

Mint mikor a külső princzek múlattára
Udvari szánkázást csapat Pétervára[8]
És északnak minden szépsége pompáson
Láttatik egynéhány szánkában summáson;
Szibéria minden nyuszttal, hermelinnel
A czár udvarából kijön vegyes színnel;
Az európai követek indúlnak,
Arctos dicsőségén csudálva bámúlnak:
Ilyen pompa volt itt; ennek látására
Ily csudálkozással bámult Kaposvára.
Én pedig felettek az aether útjain
Úgy lebegék vala Pegasus szárnyain;
Mint midőn Blanchard úr úszkált az aerben.
S egész Bécs bámulva nézte a Praterben.

A lovak és szának öt osztályt tevének,
Öt járása szerint Somogy vármegyének[9]
Vezette mindenik osztályt egy oly nemes,
Ki gavallér s ilyen fő rangra érdemes.
Bongorfi, egy dísze a magyar hazának,
Lovaglott előtte Kapos zászlójának.
Közép idejű ő, de a virgoncz termet
És friss elme [illegible]enne vígasságra termett.
Külömben is Bécsben s más külső országban
Eleget forgódott ő a nagy-világban.
Vidám a nézése, módos a ruhája,
Czifra, s czifrán lépked büszke paripája.
Marczali osztályát Cserházy vezette,
Ki e szép hívatalt meg is érdemlette,

Ha nézzük ruháját és deli termetét,
Régi őseivel tündöklő nemzetét. —
Fiatal ő, van egy szép kis felesége,
Ebben van őneki fő gyönyörűsége ;
Kinek czafrangozott hintó-szánja megett
Pompásan vezérli a lovas sereget.
Az igali népnek vezére volt Ecse,
Kinek sokra nézve lehetett ily becse.
Ő a francz és német könyveket forgatta,
A szép assemblékat [10] gyakran látogatta :
S ezzel oly tudományt szerzett ő magának,
Mely díszére lehet egy világfiának.
Még a lóhátról is játszik a dámákkal,
Mulattatván őket sok elmés tréfákkal.
A katonaságot viselt Bordács Sziget
Lobogója előtt katonásan iget.
Torzonborz bajussza eléggé mutatja,
Hogy Bordács inkább Mars, mint Venus magzatja.
De különben tudjuk, Venus Marst kedveli :
Bordács is ezt sok nyers dámáknál felleli.
Tanult lova hortyog s ugrándoz alatta,
Ura száján pereg ilyen olyan adta.
Szemővel, egy módos ifjú gavallérral,
Babócsa érkezett gyönyörű manérral.
Szelíd vezetője ennek a colonnak
Csak most adott kezet egy szép kis-asszonynak.
Mátkája portréját a melyén viseli,
Szája mosolygással, szeme tűzzel teli,
Kardja brilliántos, stikkolt a ruhája,
Kellemes lejtőt jár kisded paripája.

Öt fővezetői hát ezek valának
A somogyi sereg öt fő osztályának.
Mindenik magával szép népet vezetett,
Mely zászlója alatt lóháton léptetett.
A meglett idejű urak a dámákkal
Körültök s utánok csúszkáltak szánkákkal,

Melyekben mint annyi égnek szülöttei
Jöttek a Somogynak mosolygó szépei.
Kik közt a szép Laura, Szemőnek mátkája
Olyan mint Etelka, a világ csudája:
Képén olvashatni azt a boldogságot,
A melyért kedveli Szemő a világot.
Másik szánban madám Cserházyné vagyon,
Szép kis ifjaszonyság, még fiatal nagyon.
A nagy-világ őtet galantúl nevelte,
Melylyel természeti kellemét emelte.
Igéz mikor játszik, bájol mihelyt tánczol,
Ha discurrál, minden szivet hozzálánczol.
Muzsika, hímvarrás, könyvek olvasása,
A finomabb érzés és erkölcs forrása,
Édes versengésre ébresztették nemét,
Díszeltetvén benne a szépség érdemét. —
Úgy fénylett egy másik szánon Amália,
Mint a majoránnán szendergő Gratia,
Azok a szépségek kik véle valának,
Megannyi próbái voltak a hibának;
Őtet úgy nézhetni, mint egy tökéletest,
Kinek minden ízén Venus egy Venust fest.
Mint midőn az éjnek sztétes kárpitja
Bakacsin-szőnyegét kétfelé kinyitja,
A hajnal pirosló orczája kiderűl,
Atlacz-felhőkből szőtt kantusa szétterűl:
Úgy leng két-felőlről haja, mely fekete,
Úgy fénylik körűle rózsás tekintete,
Szeme két csillaga úgy derűlt ki erre,
Mint ha két Phoshporus [11] ragyogna egyszerre.
Mosolygó ajkai fejlő rózsabimbók,
Melyeken czukorrá változik minden csók:
Hószín nyakán örv van, mint a gerliczének,
Gyengébb a harmatnál bőre szép kezének:
Pihegcsélő melye kerekded két halma
Az emberi nemet nevelő szép alma.
De mit festem én azt, amit az isteni
Kéz is csak remekként akart teremteni?

Elég, hogy ő olyan, mint az a rózsaszál,
Mely a Cypris [12] melyén hasadó félben áll. —

Istenek! istennék! ugyan milyen zsinat,
Mely ennyire borzaszt minden érző-inat?
Mi harmóniátlan lárma jön fülembe,
Mintha nyolcz kutyafi zúgna egy verembe',
Vagy mintha az elfőtt kása poffangana? —
Ahá!... itt jön egy szán, s benne két vén zsana.
Beszélnek magok közt, az ördög tudja mit,
Tán a szentgelléri borsot [13] vagy valamit.
Dorottya az egyik, egy öreg kis-asszon',
Ki méltó, hogy reá örök párta aszszon;
Mert úgy is már akkor viselt agg-koszorút,
Hogy a burkus kezdte a másik háborút.
Még sem olthatta meg annyi sok esztendő,
Bár már hatvanötöd fűre lesz menendő,
Most is a legényért mindjárt kardra kelne,
Csak vén oldalához dörgölő fát lelne.
Pedig már felszántott tisztes orczájának
A bőrén lúdgégét [14] könnyen csinálnának.
Úgy pislog béhullott szeme két tájéka,
Mint a kocsonyába fagyott varasbéka.
A vénség béverte púderrel hajait,
Kitördelte kettőn kivül a fogait:
Úgy hogy, ha bélottyant ajakit kifejti,
A hamut *mamu*-nak, a szöszt *pösz*-nek ejti.
Akár nézz elaszott bőr és csont karjára,
Akár két, irhával bévont rakonczára.
Lohadt melyén csomó ruhák tekeregnek,
Melyek közt elhervadt csecsei fityegnek:
Mint két darab vaczkor a sürű levélben,
A mely alatt fonnyadt egész őszszel s télben;
Vagy mint midőn az ért uborkát leveszik,
S a napon magaszván, a kócz közzé teszik.
Egy szóval nincsen már benne semmi épség,
Már elfelejtette nevét is a szépség:

Mégis lám, a kinek kén litániázni,
Itt mér a fársánglók között botorkázni. —
Mellette a ki ül, az öreg Orsolya,
Biz az is csak olyan elcsiszolt korcsolya;
S csak annyival különb mamzel Dorottyánál,
Hogy asszony, s ötször volt Hymen oltáránál;
De abban ő rajta sem vág ki Dorottya,
Hogy néki is tetszik Ádám állapotja.
Igazán, hogy vén lányt s vén asszonyt a manó
Oly helyre is viszen, hová nem volna jó.
Mit keresnek ezek fársáng innepében,
Kik úgy látszatnak a szépek seregében,
Mint mikor a rétnek virági kinyilva
Mosolyognak, s köztük áll két rothadt gilva
De ám légyen! úgy is fársáng van most épen,
Maskarára nem lesz szükségünk ekképen.

Az egész tábornak Opor fővezére
Mind az öt osztálynak volt teljes díszére.
Mert nemes nemzete régen fényeskedik,
S vitézséggel híres ősökkel kérkedik.
Maga is az élet legszebb tavaszában
Nagy magyar gavallért mutat formájában.
Fekete bajussza fedi vídám száját,
Árnyékozza barnán piros1ó orczáját.
Bátorsággal teljes két szeme forgása,
Természeti vitézt mutat mozdúlása.
Válla, melye, czombja, s minden tetemei
Fővezérhez illők, s az ég fő mívei,
Nyusztos kalpagjának kócsag-bokrétája
Gyengén leng, ha fuvall a szellő reája.
Prémzett zöld mentéje fekete báránynyal
Szépen öszveillik a skárlát dolmánynyal.
Rojt s paszamánt veres nadrágát drágítja,
Magyaros derekát arany öv szorítja.
Almás paripáján czafrangok függenek,
A melyek szittyai módra készűltenek.

Lova kevélykedvén a rajta ülővel,
Hortyog, tánczol, kapál, nyerít délczeg fővel.
Gőgösen megy elől mint fővezér lova:
A truppok kisérik, és a szának tova. — —

Ekkép ezer öröm és kiáltás között
A múlató sereg Kaposba költözött.
Carneval a herczeg kastélyába szálla,
Hol már elkészítve vala a bál-szála.
Lovokról az urak mindjárt leugrálnak,
Avvagy szánjaikról módosan kiszállnak,
S főhajtva köszöntvén a szép angyalokat,
Lesegítik fogott karokkal azokat. —
Így szedik a vídám népek, mikor megért,
A pirosló bakart, és a fejér gohért;
Mint itt a lyánykákat, külömb öltözetben,
A víg gavallérok e dáma-szüretben.

Megtele vendéggel már a szála szépen,
S a dél órája is elérkeze épen.
Az urak múlatnak egyetmás beszéddel,
Míg elkészülnének mások az ebéddel.
Egyik azt vitatja, hogy Bonapárt megholt,
Másik, miket csinált, mikor insurgens volt.
Egyik arról beszél, melyik szebb paripa,
Más, hogy az övénél nincs jobb tajték-pipa.
Némelyik dicsekszik futós agarával,
Vagy ennyi lépésre járó puskájával. —
A dámák előtt is forr sok materia:
Az a szép gavallér kinek az úrfia?
Az a jeles köntös ugyan hol készűle?
Az a fülönfüggő mennyibe kerűle?
Mért van ennek s ennek most oly ritkasága?
A kávé, a czukor mért oly méreg-drága?

Míg ekképen űzik a terhes unalmot,
Várván az ebédet, hegedűt, czimbalmot:
Im a toponári zsidók [16] békerűlnek,

És muzsikájokkal helyekre leűlnek.
Hajdú, lokaj által elkészűl az asztal,
Mely már sok elvásott hasakat vigasztal,
Megfrissitő levest nyújtván a gyomorba,
Mely paczallá vált a tegnapi mámorba. —
Egy kicsiny csendesség volt az ebéd felett;
De az étel, ital hevítvén a belet,
S éledvén az által a szív verő-ere,
A vendégek kedve új életet nyere. —
Úgy is szokott lenni, hogy a leves alatt
Elzárja a beszéd útját minden falat;
De már a hús után a discurs kezdődik,
Csakhogy még országos dolgokról vivődik;
Majd a becsináltak hozzák a tréfákat,
A vicczet, a bon-mot [17] az anekdotákat;
A sűlt megvettetve nézi az asztalon,
Mint törik a kaczajt mind a két oldalon;
S mikor a csemegét kezdik hordogatni,
Bezzeg auditort is ír-magúl kaphatni.
E történt meg itt is. Már az ebéd végén
Liber atyánk s Comus [18] országlott a gégén,
Már a nyájasság is pillangó-szárnyakkal
Repkedvén enyelgett s játszott az urakkal.
Víg öröm és tréfa űlt minden homlokon,
Gratiák cziczáztak dámák pillájokon.
Már a galant lelkek nem győztek nevetni,
Sok szemek kezdenek együtt beszélgetni.
Barátság s szerelem köztök múlatozik,
A vígság zászlója alatt alkudozik.
Míg a toponári Azsáfok szép számmal
Múlatják az asztalt muzsika-szerszámmal,
Édes áriákat Amphion módjára,
Vagy fürge tust húzván az ivók számára.

Végre a vendégek hogy megelégűltek,
S már minden poszpásztok asztalra kerűltek;
Parancsol Carneval, töltsenek borokat,
S a köz egészségért igyák meg azokat.

Maga egy nagy pohárt, mely arany egészen,
És drága kövekkel csillagzik sok részen,
S a mint mutatják a jelek oldalában,
A Kupa herczegé [19] vala hajdanában —
Egy nagy pohárt megtölt zákányi jó borral [20]
S fejet hajtván minden vendéginek sorral,
«Adja isten, így szól, többször is, másszor is,
«Hogy így megvíduljon köztünk a komor is;
«Más egészségéért, a magunk hasznára,
«Ereszszük ezt a bort a többek útjára:
«Adjon isten sok pénzt, bort, buzát, pecsenyét,
«Éltesse vármegyénk új vejét és menyét;
«Éljen a barátság köztünk s a szerelem;
«Aki engem szeret, igyék egyet velem!»
A vendégek erre éljent kiáltanak,
A muzsikák pedig örömtust rántanak;
Tajtékzó poharát Carneval kiiszsza,
S az urak prositot kiáltanak viszsza.

Mind elcsendesednek az egész szálába,
S Carneval felállván bársony trónusába,
Az egész népséget körül megtekinti,
S felvont szemöldökkel figyelemre inti.
Hyment, egy kellemes termetű fiatalt,
Ki visel general-násznagyi hivatalt,
Felszólítván űlő székéből mellőle,
A nagy matriculát előkéri tőle.
Hymen a székéből elfordúlván balra,
Egy potrohos könyvet feltesz az asztalra.
Még a Calepinus tíz-nyelvű grapsája [21]
Vagy a vén Coccejus minden typicája
Hozzá képest tetszik finger-kalendernek,
Vagy etuisbe [22] illő dirib-darab szernek.
E nagy könyvben fel van jegyezve sorjába
Minden dámák neve pro-memoriába,
A kik már tizenkét esztendőt elhagytak,
Hanem hatvannégyet még nem haladtak:

Mert ez a két határ amaz epochában,
Melyben már, s melyben még van tűz a dámában.
A ki az időnek e két pontja közt él,
Az a férfi-képtől hold világon sem fél.
Legyen kicsiny, vagy nagy; szelíd, vad, vén, vagy hűlt;
Mégis elvágja az, hidd, ameddig megsűlt. —
Mindezeknek nevek hát lajistromképen
Fel vagynak ama nagy könyvbe írva szépen,
És a kik el vagynak véve, vagy jegyezve,
Egy veres kereszttel vannak megjegyezve:
De, ah! benne, amint oda kandikáltam,
Igen kevés veres keresztet találtam. —
Elég, hogy a dámák hatvannégytől fogva
Esztendő-szám szerént voltak itt kiosztva;
A kik pedig örök pártában maradtak,
Nevek mellé aszú fügécskék irattak.

Carneval a jegyzőkönyvet kinyittatja,
S előbb curiose keresztűl forgatja,
Osztán kikeresvén Somogy rubricáját,
Hymennek kezébe adja a pennáját.
Hymen hát a pennát dugja a füléhez,
S Carneval is így kezd beszélni népéhez:
«Urak! asszonyságok! tudjátok tisztemet,
«A mely most közzétek vezérlett engemet.
«Ím én azért jöttem ide mostanában,
«Hogy tudjam, ki van még, s ki nincs már pártában.
«Hogy megköszönthessem az új asszonyokat,
«S más fársánggal férjhez adhassak másokat.
«Igaz, hogy a mennykő vén Dubranovszkija [23]
«Már elkomorítván a hypochondria,
«S irígyelvén a más gyönyörűségeit,
«Kurtára szabta ki a fársáng ideit:
«De mégis, azt tartom, elég idő annak
«Hat hét is, a kiben virgoncz erek vannak.
«Sőt öt hét alatt is férjhez lehet menni,
«A kit a legények el akarnak venni:
«Egy hét leány-nézés, második szeretés,

«Harmadik, negyedik, ötödik hirdetés. —
«Most nincs egyéb hátra, hanem hogy tudhassam
«A férjhez-menteket, s őket felirassam:
«Irja nótáros 'ram!» — Hymen hát szép szerrel
Megtöltvén pennáját veres czinóberrel,
A mint a társaság maga jelentette,
A férjhez-menteknek nevét feljegyzette. —
Carneval elbámúlt, mely kevés a számok,
A kiknek készűlnek a venusi hámok,
Látta, milyen sokak itt a subjectumok,
De sem cupolájok, sem praedicatumok,
Látta, mely szomoru képpel búsonganak,
A kiken különben rózsák virítanak;
S mint rideg[24] violák a puszta homokon,
Magánosan sírnak únt árvaságokon.
Látta hogy Dorottya, s a kik már vénecskék,
Dohognak magokban, hogy ők nem menyecskék;
Egy két fogacskájok csikorog szájokba',
A vénség ránczait szedik több ránczokba;
S mint a világa-únt, és megszáradt avar,[25]
Melyet a homályos déli szél felkavar,
Mindenik úgy susog és morog magában
El-élt idejének kelletlen voltában.

Ezt jól eszébe vevén Carneval, ezennel
Helyére téteti a könyvet Hymennel.
S hogy a kedvetlenség több erőt ne végyen.
S ne tán az örömben nagyobb csorbát tégyen,
Látván, hogy poszog már sok aszú pöfeteg,
S az ifjaknak lábát bántja a viszketeg;
Mond: «Hozzanak elő máslás-butelliát,
«Készítsék a zsidók a kanafóriát,
«Jőjjön az asztalra auszprug[26] és piskóta,
«Azután perdűljön mindjárt egy fris nóta!»
Meglett. — Aszúszőlőt az urak ivának,
A dámák feketén egyet kávézának.
S asztaltól felkelvén prosit-kivánással
Udvaroltak orcza- és kéz-csókolással.

MÁSODIK KÖNYV.

ESTVÉLIG.

Summaya: Mikippen roppant Tancz tartatic vala és le ülénec vala hogi yacczodnánac, és az Dorotthiával és mind az több Kisazzonokval chuffolcodnac vala, és mikippen Isten Azzon Eeris álmilkodásra miltó galibácat töön vala; az Dorotthia penigh züében gonozt forral vala, mikint az iffjacat hadval megh kerülné.

Megpendül egyszerre Izsák száraz fája,
Zengő szerszámokkal kiséri bandája,
Kellemes hangzások a szálát bétöltik,
Az ifjú szíveket örömre felköltik.
Mindenütt a vendég kezd már örvendeni,
S viszketeges lábát tánczra késziteni:
Az únalom s bánat iromba szárnyakon
Kirepül lekókkadt fővel az ablakon. —
Hogy az urak csendes tánczot tehessenek,
Izsákék szép lejtő minétet kezdenek;
Mert hamar megromlik a gyomor főzése,
Hahogy étel után nagy a test rengése. —
Carneval felkiált: «Urak, egyet szólok!
«Itt sok új mátka van: gondolkodjunk rólok.
«Ugy is az útam is ő érettük tettem,
«Az urakkal együtt köztök ebédlettem.
«Engedjük meg nékik (hisz az úgy sem szégyen),
«Hogy az első rend táncz most az övék légyen,
«S ekként kézfogójok ittlétemben essék,
«Hogy megemlegessék.» Mind rá mondják: Tessék!

De Dorottya, s mások, kik pártába sűlve
A széken, kanapén maradának ülve,
Magukban zúgódtak, mivel szégyenlették,
Hogy köztök e csúfos külömbséget tették.
Rendes is volt látni, miként sok vén dada
Többektől kiválva, a széken kushada.
S miként néhány csalfa ifjú sok agg-lantot,
Újjal mutogatván nagyokat kucczantott.

Kezdődik a minét. — Három gavallérral
Három deli dáma kiáll szép manérral;
Frencziás tánczokat kezdik főhajolva,
Folytatják páronként viszontag másolva,
Sétáló lábokkal Z betűt ejtenek,
Egymásnak oldalvást suhanva lejtenek.
Mint midőn szerelmes gór-jérczéje megett
A dagályos kakas érezvén meleget,
Enyelegve játszik, taréját berzeszti,
Oldalt forog, tipeg, s szárnyát leereszti:
Így tesz a gavallér itten a dámának
Kényes tempójára a franczok tánczának.

Sem kedvem, sem erőm nincsen arra nekem,
Hogy minden sor tánczot leírjon énekem.
Az első társaság mihelyt elvégzette,
A rendet a többi uj házas követte:
S hogy minden mátka-pár egy-egy tánczolást tett,
A szála s muzsika mindennek szabad lett.
Ismét megzendülvén a húron a minét,
Ecse kézen fogja madám Cserházynét,
Cserházy helyreáll a szép Belindával,
Opor is Rózsival, a legszebb lyánykával:
Negédes módira léptetik lábokat,
S dupla főhajtással végezik tánczokat.

De miként a május mosolygó havában,
A természet csendes lévén ő magában,

Tisztán fénylik a nap, vídám a mezőség,
Lassú andalgásban hallgat az erdőség,
Nincs semmi zaj, csupán a madárkák zengnek,
Vagy a virágok közt etésiák[27] lengnek;
De felkeveredvén a vídi pusztáról,
Vagy a Szentgellérnek bors-termő szirtjáról
Zablás sárkányán a garabonczás deák;[28]
Már a forgó-széltől csikorognak a fák,
Ropog a pásztornak kunyhója fedele,
Kavarog a vetés, a víz habbal tele,
Egyébütt csendesség látszik völgyön, hegyen,
Csak ott van fergeteg, ahol ő átmegyen,
Toll, kóró, falevél, ringyrongy, egyetmással,
Zúg a poroszlopban forgó karingással,
A megrémült banya teheneket fejet,
Háza oltalmáért késziti a tejet:
Ily zavart forgószél tódult a szobának.
Hogy a hebehurgya langauszhoz fogának.

Opor kilencz anglus kontratánczot jára:
Mégsem szállt lankadtság vagy görcs az inára,
Olyan derék stuczer nincs is tán Londonban,
A ki ennyit tudna győzni egy húzomban.

Bongorfi egynéhány személyt öszveszede,
És alla polacca a táncznak erede.
Maga volt a vezér, a többek követték,
Kik a lengyel tempót emberül megtették.
Ilyen menést tészen a springer a sakkban,[29]
Mikor harmadfelet ugrik a likakban;
Vagy miként a darvak, midőn kikeletre,
Sereggel elmennek a rétre, ligetre;
Előre hányt lábbal és billegő nyakkal
Sétál az első pár a többi darvakkal.

Végezvén a lengyelt, stájeren forognak,
A szála közepén tipegnek, tapognak.

Igy lépked, így kereng Békés vármegyében,
Az alföldi magyar gazdag szűrűjében
Hét-nyolcz nyomtató ló, midőn patkós lába
Tapos a világnak legszebb búzájába'.

Jártak galoppátát, straszburgert, hanákot,
Valczerest, mazúrkát, szabácsot, kozákot.
E módi bolondság többre is megy vala,
De a vitéz Bordács végre felszólala:
«Uraim! az urak magyarnak tartanák
Magokat: de ki tót, ki német, ki hanák.
«Mért nem tánczol magyart az anglus, franczia?
«Csak a magyarnak kell más nemzet módia?
«Így vesztjük hazánkat a magunk kárával,
«Külső tánczczal, nyelvvel, szokással, ruhával.
«Mi? hát az uraknak nem jut már eszébe,
«Mikor főispánunk[30] béülvén székébe,
«A legelső tánczot magyaron kezdette,
«S minden hazafi szív becsülte érette? —
«Nemzeti tánczunknak légyen első jussa:
«Magyart! ilyen adta vén Jebuzéussa!»
Rá rándítja Izsák pengő muzsikáját,
S a palatinusnak elkezdi nótáját.
Minden magyar szívek azonnal buzdúlnak,
Ősi természetes lángjaiktól gyúlnak.
Felséges állásba tészik termeteket,
Valódiba szedik férfiú képeket;
Benne a rátartós gőgje Ázsiának
Díszt ád Európa csinos módiának.

Csak a magyar tánczaz,[31] mely soha sem jára
A jó egészségnek semmi ártalmára,
Mivel mérsékelve mozgatván bennünket,
Frisíti elménket, testünket, vérünket.
Csak a magyar táncz az, mely díszesbbé teszi
Az embert, és soha hívságra nem veszi,
Mert ha csak vitézi módra nem öltözött,
S ha nincs sarkantyúja, csúf a többi között.

Csak a magyar táncz az, mely bír oly érdemmel,
Hogy legjobban egyez a szűz szeméremmel,
Mikor sok külföldi tánczban a módosság,
S a legúribb fogás, legnagyobb pajkosság. —
Nemes magyar tánczom! ki ősi nyelvünkkel
S ruhánkkal jöttél ki dicső nemzetünkkel,
Ki európai finnyás lakhelyeden
Máig sem szenvedtél mocskot szépségeden,
Ázsiai színben fénylik nemességed,
S még a módi nem tett alacsonynyá téged:
Ím a külső népek bámúlják díszedet,
S tulajdon nemzeted nem becsűl tégedet! —

Azomban míg ezek ekképen folyának,
Tréfából kezet nyújt Bordács Dorottyának,
Egy pár ugrós tánczczal őtet megkinálja,
S hogy e szerencséje lehessen, instálja.
Nem kellett hosszason hívni ám őkemét;
Felszedi a székről elpetyhűdt tetemét,
Ürög forog, tipeg, lóbálja a kóczot,
Melyből görcs farának csinált vala póczot.
Bordács s az egész nép a fejét lesüti,
Nevettében majd a guta meg nem üti.
Így tánczol a tátos banyák paszitjába [32]
Varázsló pemetjén a vas-orrú-bába.

Már épen elüte nyolczat a toron'ban,
Estve volt, s elég lett a táncz egy házomban;
Szakadt az izzadság mind egyik vendégről,
Kiki panaszkodni kezdett az éhségről,
A hajdúk, lokajok asztalt készítenek,
Ezüst kések, villák, kanalak pengenek.
«Míg, úgymond Belinda, asztal fog készűlni,
«Avagy nem jó lesz-e egy játékhoz űlni?
«Míg feljő a leves, eleget játszhatunk,
«Tán egy sor zálogot addig kiválthatunk.»
Egy tágas sarokban Belinda szavára
Leűlnek a dámák s az urak jobbára.

Mindjárt különféle játékokhoz fognak;
Vígadnak, divatja vagyon a zálognak. —
Midőn «A! Kit Szeretsz?» ez a játék jára,
Reá megy a kérdés egyszer Dorottyára.
A! kit szeretsz? — Felel: akárkit szeretek.
Mit adsz enni? — Annyit, a mennyit vehetek.
Hová viszed? — Ágyba. — Brávót kiáltanak.
S a nagy kaczaj miá majd hanyatt hullanak.
«Ágyba? (felszól Ecse egyik szugolyába)
«Koporsóba! úgy is ott áll a fél lába.
«Megvette a hideg már benne az ikrát,
«Vén üszög a madám, nem vethet már szikrát.
«Csak lássák az urak! a jó lélek mit vár,
«Ha a banya-posz[33] is virítni akar már?»
A vén Adelgunda hallván e szavakat,
Dorottya fülébe feccsenté azokat;
Kézről kézre adák egymásnak a vének,
S kotyogós szívekben megkeseredének.
Galiba lett volna a kompániába',
De a levest épen hozták a szobába. —
«Imádkozzunk! együnk! csitt! hallgass! ne nevess!
«Együnk! (felszólalnak) majd elhűl a leves.»
Asztalhoz űlének, evéshez fogának,
Édes tréfák között együtt múlatának.

De Eris,[34] egy mérget keverő, babonás,
A kitől származik minden visszavonás,
Ki a jó szíveket öszveháborítja,
A férjt, feleséget egymásra buzdítja,
Ki az édes mézbe vegyíti a mérget,
A legszebb virágba, gyümölcsbe rejt férget,
Ki a csendes lelket bújtja háborúval,
Nyugvó bizodalmát zavarván gyanúval,
Ki jajgat a szelíd békesség láttára,
S ha pert, lármát sajdít, fakad hahotára, —
Eris kaján szemmel nézvén a vígságot,
A mely mulattatta e szép társaságot;

«Hát az én hatalmam? (így szól bús kedvében,
Hol orrát, hol farát vakarván mérgében)
«Hát az én hatalmam, a melyet mindenek
«Az egész világon eddig esmértenek
«Így csonkíttasson meg? így nézzem húnyt szemmel,
«Mit tesz a barátság a víg szerelemmel?
«Ezek örvendjenek? én csak epedjek-é?
«Oh nem! — a triumphus nem lesz ám ezeké.
«Hóh barátim, ahol legtöbb kedvet vártok,
«Ahol nyerekedni készültök, ott ártok.
«Hálá istenimnek, hogy társaságtokba'
«Vén banyák is vannak; búvok majd azokba.
«Ordas epesárral torkig töltöm őket,
«Összeháborítom az örvendezőket. —
«Rajta! per! irígység! bosszúállás! szégyen!
«Vénlyányharag! kudarcz! kofaság! — így légyen!»

Ezek hát, s többek is, véle felkészűlnek,
Denevérszárnyakon utána repűlnek.
Maga beléűle egy nagy katulyába,
Rongyos pudermantelt vetvén a nyakába.
A szélnek ereszti öszvecsapzott haját;
Két kis pudli húzza lebegő hintaját,
Melyben a szellőkön magát felemelé,
S az éj homályában tart Kaposvár felé.

Valahol végig ment, borzadtak az egek,
Küszködtek a holddal borongós fellegek.
A baglyok czivódtak a több madarakkal,
A zúzos fák egymást verdesték gallyokkal.
Kapos udvarára mihelyt beléptete,
Mindent megigézett mérges lehellete.
Az udvari kopók s agarak morogtak,
Benn az istálóban a lovak hortyogtak.
Üstökbe ment Jancsi csatlós a kocsissal,
Pörölt a kis Náni az öreg Marissal.
Mihelyt a konyhába a fejét bedugta,
Főbe verte egymást fazékkal a kukta,

Fridrik szakács perbe szállván a dajkával,
Leöntötte nyakát egy zsajtár csávával.
Onnan a szálába bésuhanván Eris,
Zúgni kezd a dáma és a gavallér is.
Serteperthy uram azon kezd pörleni,
Hogy ő az asztalnál megúnt vesztegleni;
Koppóházy feddi, hogy az gorombaság,
Holott még múlatni akar a társaság.
A dámák között is néhány szúrós szóba'
Egy kis csata forma esik hébe-hóba.
Ízetlenségre kezd a barátság válni:
De okát senki sem tudja feltalálni,
Erist ők nem látták; ki tündér orczával
Bolygatta már őket mérges párájával.

A volt legfőbb gondja, hogy egyet válaszszon,
Kire leghathatósb dögséget áraszszon:
De ki lett volna az egyéb Dorottyánál? —
Eris is hát ennek áll meg a hátánál.
Azon töprenkedik, miként verhetné be
Pestisét legjobban az öreg nénébe.

A szegény Dorottya, nem lévén már foga,
Csak holmi lágyacskább csemegén nyámmoga.
Néhány kráfli [35] álla tányérján előtte,
Melylyel görcsös gyomrát apránként töltötte,
Eris hát tündéres erejét felvevé,
S magát egy gömbölyű kis formába tevé;
S midőn a fortélyba jó módot talála,
Dorottya tányérján egy kráflivá vála. —
Ah! vigyázz kis-asszony, most vigyázz ám nagyon,
Ím a tányérodon méreg s veszély vagyon.
Ne higyj minden színnek s kráflinak; mert veled
Ezer bajt szereztet, meglásd, ha lenyeled.
Ah, kérlek kis-asszony! kérlek ősz hajadra,
Úgy sem vagy már gyermek: jól vigyázz magadra.
Mit tészek! — Ím ímé a kráflit felveszi
A gondatlan öreg s nagyon mohón eszi.

Megeszi — megette! — megvan! — már hiába!
Eris kivánt czélra jutott szándékába.
Már látom reszketeg fogja el tetemét,
Már vasvilla-módra hányja a két szemét.
Morgásra áll szája, forog benn a nyelve,
Keserű aggsággal van melye megtelve.
Bús melancholia gőzölög a fején,
A harag rozsférge bántja ülő helyén,
Eris öszvejárja belől minden tagját,
Szívére, májára kiönti maszlagját.
Minden belsőrészre útat fúr magának,
Kivált hol fészke van a histericának.

Most a mértékletlen öröm erőlteti,
Hívságra, kaczajra, dévajságra veti;
Majd egyszerre csügged feje komor bútól,
Haragtól fojtódik és irígy gyanútól;
Egy indúlat erőt vesz más indúlaton,
Mint mikor hullámmal zajog a Balaton.
Végre a fekete sárepe elteli,
S minden más érzésit egyszerre elnyeli.
Felpattan a székről, s Erist a gyomrába
Béviszi magával egy oldal-szobába,
Hol egyedül lévén, pályát nyit magának,
Szabad gyeplőt ereszt minden haragjának,
Szűz ránczait hideg könnyekkel áztatja,
S aszú kökörcsinjét ekképen siratja:

Egek! már én tehát csak azért születtem,
«Hogy férfi soha se feküdjék mellettem?
«Miért juttattatok hatvan esztendőre,
«Ha szert nem tehetek egy rossz főkötőre?
«Vártam, sokat vártam, azt nem mondhatjátok;
«Várásom bérét hát mért meg nem adjátok?
«Mindég jó hiszemben ültem az adventet,
«Hogy tán tesz egy kérő nálam complimentet;
«A fársángot mindég töltöttem vígsággal,
«Hogy tán nem gyötörtök többé a lyánysággal:

«Mit ért? nem is véltem s már itt volt húshagyó –
«Húshagyó! húshagyó! engem itthon hagyó!
«Mivel érdemlettem? egek! ugyan mivel?
«Lám lett volna mivel, csak lett volna kivel.
«Sem pénzét, sem eszét én nem néztem volna,
«Sem nemét, sem képét; csak férfi lett volna.
«Mondtam, hogy akárki légyen, hozzá megyek,
«Kezet csapok vele, csak leány ne legyek.
«Boldogabb férfiú nem lett volna, mint ő:
«Urrá tette volna őtet egy főkötő.
«Hordtam volna mindég saját tenyeremen,
«Csak könyörűlt volna pártát únt fejemen.
«De hiába! mégis egy sem jött eszére:
«Be bolond volt, aki engem meg nem kére!
«Akárkinek tárva volt szívem birtoka;
«Az ég, a föld tudja, én nem vagyok oka. –
«Sokszor végig néztem ezt a világot már:
«A legény előttem úton-útfélen jár,
«A férfi megannyi, mint az asszony, látom:
«Mért nem jut hát köztök nékem egy sajátom?
«Mért kell nékem ilyen bőségben szűkülni,
«S szomjan a kád-vízben Tantalusként űlni?
«Mért alkotott az ég asszonynak engemet?
«Vagy hát mért teremtett férfiúi nemet?
«Ha asszony nem volnék, vagy férfi nem volna,
«Édes boldogságom ürmöt nem kóstolna. —
«De imé aggságban emésztem napjaim,
«Az idővel együtt terjednek kínjaim,
«Komor magánosság fonnyasztja éltemet;
«S még hajadon fővel eltemet engemet.
«Hogy nyújtóztatnak ki, hogy megyek pártába',
«Oh, majd a szenteknek Paradicsomába?
«Oh, szégyenletemben meg kell halnom ott is,
«Mikor vén lyánynak mond egy hitvány halott is.
«Holott imé most is e kis társaságba'
«Annyiszor keverik az embert csúfságba.
«A nélkül nem esett egy tánez vagy egy játék,
«Hogy illetlen dolgot, vagy mocskot ne látnék.

«Hát már, hát így kell-é nékem holtig élnem?
«Hogy szerelem helyett csúfot kell remélnem?
«Nem, nem! — Vagy azokon boszút fogok állni,
«A kik oly vastagon mertek volt tréfálni;
«Vagy azt megmutatom, hogy idős létemre,
«Erővel is ifjat kerítek kezemre,
«És így tán — ah, megállj! csendesedjél szegény
«Te csak egy leány vagy, de hány ott a legény?
«Mit gondolsz Dorottya? jobb, magad meghúzod,
«Vén vagy, a meghűlt bőrt már hiába nyúzod.
«Mit érne harczolnod? férjt azzal nem kapnál:
«De ám ha kapnál is, s véle kezet csapnál;
«Mit tenne e kurta kis gyönyürűséged,
«Midőn a halál is candidált már téged?
«Mit próbálsz? mit kezdesz? belőle mi hasznod?
«Úgy is leány fővel kell néked megasznod.
«Ám lássad. — Hát mégis? — nem lehet — fussatok!
«Fussatok elmémből gyáva gondolatok!
«Boszút kell állanom. Sokba megbántottak,
«Sokba csúfot tettek, azt az átkozottak.
«Nem csak rajtam, hanem több leányokon is,
«Mártán, Adelgundán, Rebekán, máson is.
«Az a zálogosdi játék sokat sérte,
«Hát a matricula? — s én ne szóljak érte?
«Ah, áh! — az nem lehet! bétörök, bérontok,
«Asztalt, kompániát, tánczot széljelbontok,
«Földig legázolom őket a nyelvemmel;
«Másszor ne játszanak a becsűletemmel,
«Kivált a Fársángot — mert másként is ennek
«Tulajdoníthatom az okát mindennek, —
«A Fársángot — azt, azt még lejebb gázolom,
«Haját széljeltépem, szemét kikarmolom. —
«De, hogy annál jobban megszégyenüljenek:
«Minden hajadon lyányt felbújtok ellenek.
«Orsolya, Rebeka, Magdaléna, Márta,
«Adelgunda; mind, mind, a kin csak van párta,
«Sőt ha párta nincs is, de férj nélkül maradt,
«Nem ád kérésemre tán üres kosarat.

«Nem ád; szemeikből olvastam előre,
«Miként borzadozott mindeniknek szőre.
«Őket veszem mellém, — várjatok, várjatok,
«Ti, kik a lyánkákkal oly csúfúl bántatok.
«Várj Fársáng!» — — E szókat alig rebegé ki:
Orrán, száján forrtak a méreg tajtéki,
És újabb lángoktól lobbantatván vére,
Az oldal-szobában egy commódhoz ére;
Ahol öszveszedvén minden indúlatját,
Így tette meg a vén lyányok áldozatját.

A frizér-serpenyőt egy zugban meglelé,
És azt a commódra köhögve emelé.
Fenekére rakott kéngyertyát, s e felett
Néhány bálbilétet s szerelmes levelet.
Három szűzkoszorút, három fürt hajával
A rakásra teve egy tuczet kártyával.
Ott volt Florentina s a Tündér Ilona,[36]
S va amennyi tőkét életében vona,[37]
Ezeket meggyújtá; s nem győzvén szellővel,
Gerjesztette tüzét az előkötővel.
Ekkor, mint meg-annyi áldozómarhákat,
Kiválaszt száz derék fekete balhákat;
Augspurgi lánczokkal[38] öszvepórászolja,
S áldozó tüzére mindnyáját feltolja.
Mint midőn a három-képű Hecaténak[39]
Innepén áldozni kell egy vén papnénak,
Az áldozat füstje gombolyog a lángon,
S a fekete bikát hozzák az istrángon:
Így áldozik itt is Dorottya. Végtére
Egy üveg tim-olajt önt a szenecskére,
S felemelvén szemét: «Oh édes szerelem!»
Így szól, «tégy már egyszer, tégy kegyelmet velem.
«Ha most is sóhajtok, szemem most is nedves,
«Ha ez áldozatom te előtted kedves:
«Ennyi férfi közzül juttass egyet nékem,
«Aki felépítse puszta düledékem.

«Vagy ha még hatalmas szódra sem hajolnak,
«Ha engem s társaim tovább is csúfolnak:
A bosszúállásra segéljed munkámat.
«Dupla áldozattal adom meg hálámat.»

Amor ezt hallgatta, nevette, és jelül
Egy kisded mennydörgést durranta bal felül.[40]
Melyre az ærbe magát felemelte
Eris, s az áldozat tüzét elpeselte.

HARMADIK KÖNYV.

ÉJFÉLIG.

Summaya : Mikipen az Dorotthia Kiss Azzon az tamétalan Züzckvel thábort yáratván és Carneval Vitézeivel zertelen nagi hada lén; mell Könivnec is alkalmatosságával ki s mit tött? avagi chinált? avagi niert és veztött ligien; zeep rendvel voltakippen megh írván látod.

Így lévén Dorottya, kiment a szálába,
Ahol a táncz vala legszebb divatjába.
Az urak, a dámák a kölcsön vígságban
Képzették magokat boldogabb világban.
Más pedig, akinek a jövő munkára
Szüksége volt teste lelke nyúgalmára,
Édesdeden pihent, még a tölt hold haladt,
A jóltévő álom superlátja alatt.
Csendesség volt; csupán a muzsikahangok
Mozgatták az üveg táblát s a firhangot,
S a dobogó lábak zörgettek tactusra
A fél szenderedett éji Zephyrusra.
A kastély echózott az öröm-lármával;
A cseléd, a vendég, az úr a dámával
Játszott, tréfált, tánczolt, vígadt az udvarban,
A nagy palotában, tornáczban, pitvarban.

Csupán Dorottyának kóvályogott a feje,
Kit megvesztegetett az Eris mételye;
A mord indulatok szívében, s a megett
Mind elterjesztették a bús fergeteget.

Nem lelvén már kedvét, dúlt-fúlt ő magában
S belé vágta magát egyik zugolyában
Egy bőr-kanapéra, hol némán vesztegelt,
És lelke a harag sovány mérgén legelt.
Most egyszer lehetett látni valahára,
Hogy ő piros színt is vehetett magára;
De az ő pirossa hamar elenyészett,
Pírja kékké, kékje hamar sárgává lett.
Láttatott szája is beszéd formán tenni,
De annak nehezebb volt értelmét venni,
Mint a mit a Delphis vén Pythiája mond,
Ha Phœbus meglepi, jövendöl, s félbolond.
Egyszerre felugrott az ágyszékről, készűlt,
Meg akart indúlni — s újra a székre dűlt.

Adelgunda hozzá méne — «Jókor jövél!»
Mond néki Dorottya: «lelkem újonnan él.
«Titkot közlök véled; szíved legyen helyén, —
«Gyere e szobába, — jöttél jó idején.
«Gyer hamar — ne késsünk — titok — jól esmérlek;
«De hídd bé magaddal Orsolyát is, kérlek.»
Orsolyát béhítta, s a muzsikaszónál
Eltűnt a három vén az oldalajtónál.
Így mennek a három fúriák morogva,
Csókoló kigyókkal, s egymást kézen fogva
Tulajdon anyjoknak örök homályába
A Styx mellékének egyik barlangjába,
Mikor a királynak s népnek eszét vesztik,
Rá a hadat, pestist és veszélyt terjesztik.
Így lépdegél együtt a három parca is,
Az öreg Atropos, Clotho és Lachesis,
Kiki a szerszámot vivén a markába,
Az élet és halál fonószobájába.

«Édesim! Dorottya nékik így beszéle:
«Sorsom keserűség, s tiétek köz véle.
«Az én fájdalmamból ti is részt vehettek
«S feltett szándékomban méltán segíthettek.

«Boszúállás tűze perzseli melyemet,
«A méltatlan szégyen elfogyaszt engemet,
«Halált s elégtételt szomjúznak csontjaim:
«Rajta! ne késsünk már szenvedő társaim!
«Duplázzuk meg azt a csúfot az ifjaknak,
«A mit már ennyiszer reánk raktak s raknak.
«Kevélységek szarva szinte az égig ér,
«Annyi esztendőktől fogva bennünket vér;
«Törjük le s nyerjük meg érdemlett becsünket —
«Csúfjoknak tárgyává tettek már bennünket!
«Éreztessük vélek, mely súlyos a harag,
«Melyet a megvetett asszonyi szív farag,
«S mely érzékeny boszú, melyet a megsértett
«S gyalázott szerelem önnön magáért tett. —
«Tudjátok hogy itt a Fársáng; jól láttátok;
«Mely vad és goromba volt hozzám s hozzátok;
«Láttátok, mely víg volt szomorúságunkra,
«Mely büszke és szúrós csufoltatásunkra,
«Ugyan lehetne-é néktek rá nem állni,
«Ha e tanácsomat merészlem ajálni,
«Hogy az ő örömét fordítsuk bánatra,
«S duzzadt hetykeségét méltó gyalázatra?
«S ha magam elkezdem ez intézetemet,
«Lehetne-é néktek elhagyni engemet?
«De ám legyen! tőlem mind — mind elálljatok:
«Magam is indúlok. Eljöttök? Szóljatok!»

Az Eris szikrái, a melyek titokban
Eddig a banyáknak szívekben, májokban,
Mintegy hamu alatt, még benn lappangának,
Egyszerre kiütvén, lángokká válának.
«Megyünk — menjünk!» a mit mondhattak, ez vala;
Indúltak, s mindenik már boszút forrala.

De Dorottya, ki már haragja tajtékát
Jobban kifőzte volt, így közlé szándékát:
«Nem, nem! gondolkozva kell bánni nagy fával,
«Sok kézzel kell néki menni, s sok baltával.

«Nagy munkába kezdünk, mely ha végbe mégyen,
«Vagy öröm lesz bére, vagy örökös szégyen.
«Nékünk is kárt tehet a hebehurgyaság.
«Jót, rosszat jobban tud tűrni egy társaság.
«Előbb is azokkal közöljük dolgunkat,
«Kik sorsokhoz fogják mérni a sorsunkat.
«Ha egyszer Rebeka s Márta meg nem veti
«Zászlónkat, a többi önként is követi.
«Mindent, a kit velünk a közügy egyesít,
«Majd a köz próba is egyaránt lelkesít.
«Ez tehát tanácsom: rajta! ne késsetek,
«Minden társainkba oly lelket öntsetek,
«Hogy köz gyalázatunk megtromfolására
«Kiki a köz munkát vállalja magára.
«Töltsétek bé őket belső háborúval,
«Carneval s az ifjak eránt új boszúval.
«Valakiket köztök hajlandóknak láttok,
«Magatokhoz vévén, hozzám béhozzátok.
«Én addig az egész dolgot megforralom,
«Kifőzöm, s egyszerre nékik kitálalom.»

Ezt mondván, ama két banyát elereszti,
S zajos szívét újabb habokba sülyeszti.
Hányja veti végét, elejét dolgának,
Kivált miként kezdjen néki a csatának.
A harag, boszúság gyakran kilankasztja,
S plánumának folytát közbe megakasztja,
De vídúl, hogy immár dolgai jól mennek,
Mivel néhány dámák nála megjelennek.
Kikkel már Orsolya és Adelgunda szólt,
S kiknek már a szívek a Dorottyáé volt.
Ezek után több-több gyűle zászlójához,
Ujabb truppok jövén a többek truppjához.
Ugy forrt már a leány s asszony a szobában,
Mint a szentelt szűzek Vesta templomában,
S mint a lefüstölt raj az új kasban belől,
Zúgtak, zsibongottak az ajtón két felől.

Könnyű volt Orsolya- és Adelgundának
Ugy nevelni számát szoknyás verbunkjának;
Mert az asszonyi szív s a leányi elme,
Kivált ha búja van, vagy pedig szerelme,
Az oly ámítónak könnyen lesz zsákmánya,
A ki a leseket csínos pontból hányja.

Eris sem henyéle a többi társával,
S minden rést és útat megrakott mínával.
Most pedig (ki tudná még meg is gondolni!)
Álommézzel kezdi Izráelt locsolni,
Izráelt a bőgőst, kit altató méze
Mindjárt a legmélyebb álomra igéze.
A bőgője mellől feldűle Izráel,
Helyét alattomban Eris foglalá el,
S olyan vén zsidóvá válék azon nyomban,
A milyen rabbi nincs lembergi templomban,
Felveszi a vonót, kapja a húrokat,
Széljel igazítja s tekeri azokat,
Rajtok száz discordánt hangzatokat csinál,
Melyek bérohanván a fül dobjainál,
A nyúgovó lelket úgy felháborítják,
Hogy gondolatjait egymásra zúdítják,
A szép harmónia, mely a holt húrokról
Az érző-inakba szállong, és azokról
A lélekbe felhat, s a szívbe bényomúl,
Hogy azt az erkölcsnek szentelje templomúl,
Egyszerre elhagyá a húrt, az inakat,
A lelket, a szívet, — s a jó rend megszakadt.
Jól tudta azt Eris, hogy a szív útjának
Birtokán hatalma van a muzsikának! —
Mint a zöld Hortobágy kövér mezejében
A csintalan betyár, ha a szél mentében
Süveg-mocskot éget a szalmán, vagy pipán,[41]
Maga meg odébb áll gyalog vagy paripán;
Hiába hangicsál a duda, furulya,
Összebőg a marha, megszalad a gulya,

Tehén, üsző egyre szalad a cserénynek,
Van baja, van mérge a szegény legénynek:
Így ama szédítő hangok bűbájára,
Az Eristől titkon húzott muzsikára
Tódúlt a dámáknak nagyjok és aprajok;
Zűrzavar lett, kiki bámúlta mi bajok?
Szintúgy törték, nyomták az ajtón magokat,
Ott hagyták a tánczot s a gavallérokat.

Dorottya már szintén ugrott örömében,
Tajtékba lábbogó szíve reményében;
S köröskörűl nézvén az amazon hadat,
Győzött már előre! nyúzta is a vadat.
A boszúállásnak, trucznak kivánsága
Benne a legfelsőbb garádicsra hága,
Carnevalt már saját lábánál képzette,
S mint csókolják kezét az ifjak mellette. – –
Gyenge kevély czipő! ugyan mit nem tennél,
Ha te a süvegnek főhelyére mennél?
Most is te szabsz törvényt ezer galántoknak:
A kik imádói a picziny láboknak:
Sok férfi ész saját capitoliomát
Elhagyja s csókolni leszáll lábad nyomát.

Mihelyt tanácskoztak együtt egy keveset,
A mely is sok szóval, kevés sóval esett,
És minden bibéjét gyarló szép nemeknek
Illették (de a mit a külső füleknek
Nem lehet most nékem előtrombitálni,
Szent titok! melyeket tilos profanálni): —
Dorottya kiválaszt egyet nagy felhanggal,
A ki a szálába menjen követ-ranggal,
S mondja meg az ottan lévő vendégeknek,
Mi a kivánsága a dáma-seregnek.
Rebeka vala ez, a tisztes Rebeka,
Kinek ősz a haja, görbe a dereka,
Ki hajdan magának, most pedig másoknak,
Sok próbán általment kerítője soknak.

Ékesen-szólóbb ő, mint akármely kofa,
Meg is van edződve orczáján a pofa.
Ezt választották ki Dorottya s a szépek,
Hogy az ifjak előtt legyen az ő képek.
Ki is állt nyúlbőrös szalupban a dada;
Melléje Dorottya még kilenczet ada.

Kongott már a szála: nem tudták odaki,
Hogy a szép nymphákat mi a kő hordta ki?
Bent egy-két ifjasszony csak úgy csilleng-filleng,
Mint a szedés után az elhagyott billeng,
S midőn épen immár azon töprenkedtek,
Hogy a sok dezentír szépek hová lettek?
S egy kurázsis ifjú szinte már értek ment;
Rebeka s az egész követség megjelent. –
Kaczagtak az urak, és brávót tapsoltak,
Mert ebből egy jeles maskarát gondoltak.
Carneval maga is (nem tudta) vígadott,
Hogy a dáma-sereg ily szép tempót adott.
De midőn azokat különös gálával
Látták vala lenni szeriőz minával,
Nem tudták a dolgot egybe mire vélni,
Míg nem missz Rebeka így kezde beszélni:
«Uracskáim! engem azok küldöttenek,
«A kiket az urak meg nem érdemlenek,
«Azok, kiket ide hozott ma a szánka,
«Az a sok ifjasszony s drága szép leányka,
«Kiknek, bár magokat oly nagyra nézik is,
«Lába kapczája sem lehetne egyik is,
«Mért vagynak oly nagyra a gavallér névvel,
«Ha úgy bémocskolják azt a szilvalévvel?
«Phi! arra a névre fel sem nyitnám számat,
«Vagy a zsibvásárba vetném a pundrámat. -
«Mit ér a fodroshaj? a mándsét? a tászli?
«A zsinóros nadrág, ha az ember bászli?[42]
«Pedig mely kényesen feszesen, begyesen
«Járnak az uracskák végig a Partesen?

«Az úr is Pozsonyban eleget fentergett;
«Mért nem producál hát itthon is Schlossberget[43]
«Azért mert nem szabad? azért mert nem illik?
«Azért mert az urak mind csak kákompillik!
«Magok elcsergetik másutt súgárjokat,
«S itthon még csúfolják a szegény lyányokat.
«Kereken kimondom; az urak s úrfiak
«Csak a hol nem kéne, ott csintalan fiak. —
«Ez a Locsperdi is, az ebágyról esett,
«Mit tesz? mért jött ide? nálunk mit keresett?
«Lé-hűtni jött ebbe a kompániába?
«Dictom, factom! veszszen pokol-kurvanyjába!
«Fársángnak hívatná ő is magát hogy már,
«Pedig pernahájder, gézengúz, koszlobár.
«Mégis ő mér hányni a dámáknak fittyet:
«De megtanítjuk ma ezt a kótyonfittyet.
«Meg! és minden leány fülébe pesel ma;
«Néked szól a leczke te gizgaz! te selma!
«De, hogy követségem hosszason ne essék:
«Ide-jöttöm okát meghallgatni tessék.
«Minden rangú dámák egyes akarattal
«Engemet küldöttek oly parancsolattal,
«Hogy kivánságokat adjam elő pontban
«Az uraknak; mely is áll e három pontban:
«Elsőben az urak szabad tetszésünkre
«Ezt a gaz Carnevalt adják ki kezünkre;
«Másodszor haladék nélkül felkeressék
«A nagy matriculát, hogy megégettessék;
«Harmadszor, valakik most is nőtelenek,
«Minket solenniter mind megkövessenek.
«Ha e kivánságot a szála felhagyja,
«S követő-levelét nékem ki nem adja,
«S a matriculával ezt a gaz spiczbubot:
«Ellenségnek tartsa az asszonyi klubot.»

«Ellenségnek tartjuk az asszonyi klubot;
«Magunk közt egyet sem ismerünk spiczpubot;

(Ilyen választ ada Bordács Rebekának)
«Szüksége van nálunk a matriculának;
«Eb, aki kenteket, néném! megköveti;
«Dictom! s az öreg fart visszaczepelheti.»

E szókra az urak mind kaczajt ütének,
De a lyány-követek felmérgesedének.
S mihelyest az egész követség-csoporttal
Rebeka visszatért a kerek réporttal:
Seregét Dorottya mindjárt összeszedte,
S egy rendes ármáda formájába vette.

Nyílj meg most, Helikon! nyílj meg; s ti magatok
Szép istenasszonyok előttem dalljatok.[44]
Ti elmondhatjátok, jut is eszetekbe,
Kik állottak belé a leány-seregbe,
Kik voltak vezéri az amazonoknak,
S örök egri nevet kik nyertek magoknak.

Egy erős négyszögű corpust formálának
A kik legaggottabb leányok valának.
A sereg derekát ez a népség tette:
Commandóba őket Adelgunda vette.
A két szárnyán álltak mintegy könnyebb trupban
A fiatal szűzek felkötött szalupban:
E gyönyörű népet vezérelte elől,
Magdaléna a bal, Márta a jobb felől.
Hátúl a vasasok nehezebb osztálya
Az özvegy-asszonyok seregét formálja.
Lassú, de kemény nép: reservaként vagynak;
Orsolyát tisztelik vezérlő hadnagynak.
Az avantgárdába, mely mindnyája között
A legkatonásabb formába öltözött,
Azok az eleven Freycorok valának,
Akik már férj nélkül szűlni is tudának.
Fris és gyönyörű nép! fortélyos, vakmerő;
Rebeka vezette, egy próbált hadverő.

Ezek a vezéri s osztályi valának
Ennek a rettentő dáma-ármadának
Melynek főkormányát Dorottya tartotta,
S mint general en chef[45] maga mozdította.
Nem választott ő ki egy helyt egyenesen,
Hogy a hol nagyobb baj esik, ott lehessen.
Tizenkét ősz s próbált banyát melléje vett,
S egy vén guvernantnét[46] adjutantjának tett.
Ekkor az ütközet módját így rendelé,
Hogy a front léptenként menjen eléfelé:
A szárnyi könnyű nép akként fordúlgasson,
Hogy minden sort s rendet zavarba hozhasson.
És a matriculát csalfán vagy merészen
(Mely a triumphusban legszebb préda lészen)
Kerítse kezéhez az ellenség elől,
Egyszóval vigyázzon minden oldal felől:
A hátulsó sereg még most szótól várjon,
Minden rést és útat keményen bézárjon:
Most pedig egyszerre az első dobhangra
Az egész avantgard[47] üssön a Farsangra,
S ha lehet Carnevalt hadi foglylyá tegye,
Vagy a matriculát kezéből kivegye;
De ha rabbá esik, kedvezzen Hymennek,
Láncz közt is tisztelni kell a rangját ennek.

Mikor a táborban mindent elrendele:
Üle egy divánra,[48] kit nyolcz szűz emele,
S onnan igazgatta a népet, a helyet;
És, mint egy feldmarsal perspectiva helyett,
Hogy rá-ügyelhessen a nagy ármadára,
Egy vén pápaszemet feltett az orrára.
Külön-külön minden vezért és hadnagyot
Serkentgetvén, nékik mindent jól meghagyott.
«Most már eljött a percz, így szóla nyájához:
«Hív barátináim! kezdjünk a munkához.
Csak bátran! velünk lesz a boszú s szerelem.
«Menjünk! már zsebemben van a győzedelem.»

E szókra Testilis felveszi kezébe
A sereg zászlóját, melynek a végébe
Lengő pántlikákkal körűl koszorúzva
Tintukkal bodrozott főkötő volt húzva.
Az apróbb zászlók is lobognak szép sorral,
Kiken Venus játszott, bölcsővel s Amorral.
Megindúl a sereg; a selymek suhognak,
A pádimentomon a czipők topognak:
Szikráznak a tüzek a dáma-szemekben,
Keblekben kurázs van, fegyver a kezekben;
Harnádel, strikknádel, ördög-pokol-nádel,
Melynek külön nemét ma sem számlálnád el,[49]
Alma-evő kis kés, etuis bicskia,
Szemnyilak, csókcsákány, mosolygás-fringia.[50]

Dorottya s a rúdon függő díván megett
Fő hadi-muzsika gyújtá a sereget.
Lizette, a szépen hárfázó Lizette
A lyányok fársángi marsát elkezdette
Mellette a nótán tíz hárfa hangozott,
Húsz tambura s doromb akkompanyírozott.
Mások vagy letörvén a butellák alját,
Azzal trombitálják a Lizette dalját,
Vagy holmi nagy smukkos katulyát tartának,
S két frizőr fűsűvel azon dobolának.
Az egész ármáda danolta a marsot,
S úgy tették hangjánál a truppok a marsot.
Eris pedig szíve teljes örömében
Felemelvén magát pudlis szekerében,
Titkos kaczajok közt lebegett felettek:
S denevér-nymphái körűlte repkedtek.

Mikor a nagy corpus a szálába kijött,
Már az avantgárda Carnevalra ütött,
A pajzán Freycorság őtet megtámadta,
Ki kezét, ki haját s köntösét rángatta.
Lármás csivogással mind rá kezdtek esni:
Maga volt, s oltalmat nem tudott keresni.

Így jár az a szegény bagolyfi is épen,
Ki elhagyja enyhős odvát délközépen,
Mihelyt a madarak látják, körűlveszik,
Akármerre fordul, meg nem menekeszik:
Míg a kányák űzik, a csókák csácsognak,
Cseveg a sok veréb, a varjak kárognak,
Csúfolja, csipkedi, rángatja mindnyája,
Tele a tollával mindeniknek szája.

Már a nagy sereg is a csata-piarczot
Magának foglalván, elkezdte a harczot,
A bal szárnyon álló könnyű nép sok szűzzel
A matriculára ütött kemény tűzzel.
Hymen felkiáltott: «Urak! ne hagyjátok!
«Most a matriculát mindjárt nem látjátok.»
Ezt a gavallérok hallván, oda mennek,
Hogy segítségére legyenek Hymennek.
De már akkor körbe fogta a lyánycsoport,
Verték a széljelhányt székek között a port.
S szörnyű a zaj s lárma. Ezek megragadják
Hyment és a könyvet, amazok nem hagyják:
Most ezek hányják el a széktől azokat;
Majd azok nyomják el onnan a lyányokat.
Phyllisnek már a könyv épen kezében volt;
Kiáltott a sereg, a győzőnek tapsolt:
De alig csípte meg Károly egy keveset,
Elejté a könyvet, s a lábára esett.
Oda ugrott Károly, a prédát már hozta:
De Rozinka őtet agyon csiklandozta.

Más-felől az ifjak e szép harcz neszére
Indúlni akartak Hymen védelmére:
De a könnyű sereg jobb szárnyával Márta
Kirukkkolt s elől ök az útat elzárta.
Keresztűl próbálnak az ifjak rontani:
De ennyi szép ellen ki tudna állani?
Egyedül maga volt oly gavallér Albert,
Hogy annyi amazon ellen indúlni mert.

Thrézi ellent állott: de egy pillantása
A szép szűz szivében halál-sebet ása.
Visszapillantott rá haldokló kedvese,
S a sebhedt bajnok is a földre leese.

Ez esetre a harcz nagyobb tüzet kapott,
Felzendült mind a két népség, s összecsapott,
Csatáztak a merész dámák az ifjakkal
Szerelem mérgébe mártott szemnyilakkal,
De a kéz-szorítás és sóhajtás heve
Sok szépek szivében nagy pusztítást teve.
Sok gavallér pénzt is adott a spionnak,
S kitudta bibéjét a szép kisasszonynak;
Melyért az amazon hullott is a harczon,
Koczczant a csákány is a keblen és arczon.

Már a gavallérság jóval is innen járt;
Hogy Dorottya oda veté az oculárt.
A legszebb szárny vesztét dívánja sánczáról
Meglátja s a közép sereg derekáról
Négy erős csoportot kiküld sietséggel,
Hogy a győzött félnek légyen segítséggel.
Kik is kiszegezett pagnéttal kiálltak,
S tűjökkel eleven sorompót[51] csináltak.
Azonnal Koriska, ezek commendantja,
A gavallérokat oly mérgesen bántja,
Hogy perlő nyelvének s éles szablyájának
Ellene ők tovább már nem állhatának.
Egy főkötő-spádé vala a markába,
A melylyel úgy szúra Lajcsi nadrágába,
Hogy a mint sok tréfás társaságban hallik,
Még most is meglátszik pulidérjén a lik.

Ez alatt a harcznak legjobb divatjában
Amor, ki sohasem nyughatik magában.
Elméjét egy hadi fortélyon hánytatta;
A kis szerelmeket mind öszve hívatta.

Kénkövet, kanóczot, ásóval, kapával,
S a hamar szerelem fris puskaporával
Adott a kezekbe, hogy azzal menjenek
A házba, megmondván mitévők légyenek.
Megértvén Amornak e parancsolatját
Az apró minőrök;[52] a szála padlatját
Mindjárt mesterséges mína alá vették
S a házban lévőket tűzzel felvettették.
Ah! e sebes tűz-láng hányat felpörkölе,
Hányat ejtett sebbe, hányat meg is ölе!
Sokan, igen sokan, mintegy félhalottak
A földre, s az urak ölébe hullottak.
A rúgó salétrom minden észt és csontot
Saját forgójából kihányt, széljel rontott.
S a láthatatlan láng gyújtván a velőket,
Édes csiklandással emésztette őket.
Hej te ravasz Amor! miket fel nem találsz?
Egy felől nem győzvén, másutt is practikálsz!
Van-e olyan szíve az asszonyi nemnek,
Mely útat nem nyitna a bájoló szemnek?

Dorottya, akihez a láng fel nem csapott
A nagy diván miatt, ütődést nem kapott,
Azért kevés népét ismét serkengette,
Az elszéledteket újabb rendbe szedte.
Fellobban villogóbb tűzzel a harcz langja,
Verdesi a padlást a csatázók hangja.
Szék, asztal zörömből, a dob, trombita zeng,
Csizmától, czipőtől a pádimentom reng. —
Legelőbb is Rózsi, a legszebb amazon,
Ecsével szembe állt s erőt is vett azon:
Már szinte életét el is fogyasztotta,
Kiált Ecse: Pardon! s a kardját nyújtotta.
De Johanna, kinek rózsákba mártatott
Orczája született hajnalszínt mutatott,
Johanna újonnan Ecsét megtámadta:
De orczáját Ecse addig czirógatta,

Míg mind elenyészett a Johanna vére,
S hajnalszíne maradt az Ecse kezére.
Iromba lett a szép czerussza s míniom,[53]
Olyan lett a rózsa, mint a sásliliom. —
Így halnak el gyakran egy orcza-fogásra
Sokan, kik rá szoktak a képmázolásra,
Azok, a kik nappal angyali bálványok,
Ejtszaka lüdérczek s merő boszorkányok.

A virgoncz Belinda szokott tréfájával
Bordács úrhoz szalad vigyorgó orczával.
«Mosszió! az úr is csak oly életet él;
«Mire nézte most is a fársángot? s nem fél,
«Hogy hadi-foglyommá teszem, megköttetem,
«S győző-hintóm előtt kevélyen vitetem?»
Ekkor oly bájoló szemekkel tekintett
Az úrra, mint Venus, mikor Marssal csínt tett.
Az úr mosolyogván, a nagy bajusz alól,
«Eredj te kis pajzán! a lyánykának így szól,
«Tudod már sok ízben ellenem pártoltál,
«Faludat prédáltam, ismét meghódoltál.
«Kardom most sem tompa, ha tompa, megfenem:
«Hogy mersz, pajkos madár, felkelni ellenem?»
Igy szólott, és magát a nympha megadta,
Tudván, nem soká lesz jószága alatta.

Más oldalra Chloris, kinek termetében
Minden kellemesség volt csak a szemében,
(Szikrázó nyilat szórt arra, a ki nézte,
Alélt pillantása halkkal megigézte;
De mikor csillogó rezgése szétreppent,
A nehéz-nyavalya édesen tört mindent)
Chloris az ifjakat sebes pillantással
Sűrűn lövöldözvén, hullatta rakással;
Kivált rátalálván a deli Vinczére,
Ezer tűzkacsintást szórt rá szegénykére.
A triplázott villám elfogá a szemét,
Megelektrizálta mindenik tetemét.

Lángolt az orczája, dobogó szíve vert,
Élt még, de nem tudta, s eszméletlen hevert,
Chloris oda ugrott, s a maga csókjára
Kicsalta lelkét is halvány ajakára. —
Azonban Amor is a harcz közepében
Achillesként nyargal hadi-szekerében,
A szép szemű Chlorist, ki elandaloda
Holt bajnoka mellett s nem vigyázott oda;
Chlorist elütteti a rúdnak végével,
Lerogyik s fekvését festi szűz vérével.
Eltapodta őtet az Amor szekere,
Öszve járattatott melye, s minden ere.
Így esett el e két bajnok egy csatában,
S mind ketten megholtak ők — metaphorában.

Ámbátor a fejem toalett[54] volna is,
Curtizán melyemből coquet nyelv szólna is,
Bár próbát romános elmésséggel teszek,
S ékesebben szólok, mint a hof-maitresszek:
Még sem festhetem le teljes valójában,
Mind azt, a mi esett ebben a csatában.
Másként is sok itten a mi titok, és szent;
S még a poeták sem tudhatnak itt mindent.

Elég, hogy a dámák, kik bár hullottak is,
Víttak még, és sűrűn hulltak az ifjak is,
Tovább is tüzesen folytatván a harczot,
A gavallérokon tettek sok kudarczot.
E mellett a szegény Fársáng oltalmára,
Ki a sok dáma közt már majd pórúl jára,
Más felől Hymennek s a marticulának
Védelmére számos ifjak tartatának.
Azomban a dámák megmozdíthatatlan
Nagy ármádiája mégis mind úntalan
Attakban volt sok szép ifjaknak kárára,
Vagy a két szárnyáról kicsapott portára.
Dorottya mind újabb csatára rendelte
Vezérit, s a lankadt szíveket tüzelte.

Opor, hogy már végét vesse a csatának,
Egy új stratagémát gondolt ki magának,
Melylyel minden truppot zűrzavarba tégyen,
S Dorottya, a vezér, tehetetlen légyen.
Annyi sok hatalmas szemmel és szablyával
Szemközt állván, így szólt felséges orczával:
«Halandó angyalok! kedves szép ellenség!
«Kiket bennünk ural minden érzékenség,
«Kik bírván szívünket a természet jussán,
«Törvényt szabtok nekünk szépségtek trónusán,
«Hogy ellenkezhetnénk tovább tivéletek?
«Itt a kéz! itt a szív! csakhogy békéljetek.
«Tudjuk, miért vagytok haragban erántunk;
«Mert véletek nagyon hidegképen bántunk:
«Nohát ezen vétkünk jóvá tételére
«Én, mint a farsangi tábor fővezére,
«Még ma egy kisasszonyt kivánok elvenni;
«S tudom, vitézim is mind így fognak tenni —
«De én annak adom cserébe szívemet
«A ki legelőször megcsókol engemet.»
Édes kotlós anyjok egy kotyogására
Hogy fut a sok csirke egy szem gabonára:
Minden kisasszonyok akként tódulának
Legelső csókjára Opor orczájának. —
Senki sem ügyelt már zászlóra vagy sorra:
Isten hozzád jó rend! hajde mind Oporra!
Szintúgy rúgták egymás czipellője sarkát,
Tapodták, hasgatták egymás sleppje farkát:
Az elsők hátrálták az utolmenőket,
A hátulsók visszahúzták az elsőket;
Lármáztak, zajgottak, porfelleget vertek,
Asztalt, széket, bőgőt, czímbalmot levertek.
Tört a pohár, palaczk, tányér, tácza csörgött;
Ugattak a pudlik; ajtó, ablak zörgött.
Ifjúként szaladtak még a vénlantok is.
Sem hadnagy, sem svadrom, sem rend. Sőt magok is
A dívánt emelő szűzek elfutának,
S keze, lába kitört marsal Dorottyának.

NEGYEDIK KÖNYV.

HAJNALIG.

Summaya: Mikippen az vitéz Dorotthia sok Züecnek hallatlan kesserüsighire az faidalmos hálálval küzködnéc és hogi mikippen ochodnéc föll, miert hogi Carnevallal egietemben az Marticulla Sácmánra yutván; mell is tűzvel megh ígettetic vala az Carneval penigh megh zabadól vala, mellecnec utánna vödd ezödben Kegies Oivasó az Vin Gergönec bezidit, és a zipp Venus Isten Azonnac is mikint történéc az ő ala-zállássa ickes Rithmusocval elődben adattatnac.

Mind rátódúla már kiváncsi vágyással
A dámáknak nagyja, apraja rakással
Oporra, hogy őtet mindjárt megcsókolja;
De a gavallérság őket meggátolja.
Az ifjak hatszeres karéba [55] állának,
S Opornak eleven sánczot csinálának.
Már egy dámának sincs, akármerre térjen,
Sem rése, sem módja, hogy Oporhoz férjen.
Néha erőszakkal rohantak ostromra,
Néha rimánkodtak, sírtak, — de potomra.
És mivel a karén által nem törhettek,
Szégyennel, boszúval hátrálni kezdettek.
Mint vert had egyenként kiki visszatére
Felsűlt kivánsággal a tábor helyére,
A hol már összetört zöld díványa mellett
Megsebhedt marsaljok csak alig lehellett.

«Hitetlen nép! — így nyög Dorottya nékiek —
«Hát a vitézeknek így kell-é tenniek?

«El kell-é hagyniok kiszabott rendjeket,
«A fegyvert, a zászlót, a fővezérjeket?
«Gyarló nép! egy ravasz ellenség szavára
«Ugy kellett rohanni a férfi csókjára?
«Phi! szégyen! gyalázat! gyáva teremtvények,
«Kikből így űzhetnek csúfot a legények!
«De lám hívságtokért meg van a jutalom:
«Od' a szép becsület, od' a diadalom,
«Helyébe csak szégyent, kudarczot kaptatok;
«S ím félholtan fekszem én is miattatok.»

A szégyen és bosszú őket eltöltötte,
Lesütött orczával álltak körűlötte.
Dáma-szokás szerint sírtak haragjokban,
Átkozván magokat, és Oport magokban,
S fájlalván hűséges vezérjeknek estét,
Hószín karjaikra felvevék kék testét.
Bévivék szomorún az oldal-szobába,
A hol helyheztették puha nyoszolyába.
Vigasztaló szóval, kávéval éleszték,
Szederjes sebeit kötözni is kezdték. —
De néki nem lévén többé bizodalma,
Elnyomván testének, lelkének fájdalma:
«Gyalázatban, úgymond, tovább miért élek?
«Inkább becsűlettel hal meg a nagy lélek.
«Ti, kik okoztátok rajtam e csúfságot,
«Hogy tukmálhatjátok én rám e világot?»
E szókra sebéről tépvén a flastromot,
Meg is tette mindjárt a testamentomot.

Öt vén dáma leül a toilletéhez,
Apollónka pennát dug a fél füléhez,
A Schreibkalenderből[56] a bőjtnél kiszakaszt
Egy tiszta levelet, kétfelé hajtja azt;
A gyászos íráshoz készűl keseregve.
Dorottya elkezdi dictálni heregve: —
«Én alább is megírt kis-asszony, Dorottya,
Letelvén világi életem robotja,

Egyébként ép s csendes elmével dictálom,
Csakhogy az ifjakat szeretem s útálom.
Én, mondom, e nemes megyében születtem,
S eredetet régi törzsök-házból vettem;
De a melynek bennem magva fog szakadni:
Jószágomról tehát rendelést kell adni. —
Elsőben is hagyok két ezer szuverént
A bécsi bolondok házának a szerént
Hogy fundusok légyen az olyan szűzeknek,
Kik kosarat adván magok kérőjöknek,
Mint szokott, örökös pártában sűltenek:
Ezek a bolondok házában éljenek!
Másodszor testálok a szűlők házára
Kilencz ezer tallért, az olyak számára,
A kik csúnyák lévén, vőlegényt nem kapnak,
S természeti tüzök miatt félre-csapnak.
Harmadszor keresett jószágomnak felén
Egy jó fundátiót állítok Pentelén,
Melyből esztendőnként megtartván a számát,
Férjhez kiadjanak tizenkét vén dámát.
Felén egy Vestalis templom építtessék,
Melyben húsz vén szűznek lakás rendeltessék,
De úgy hogy mindnyája járjon főkötővel,
Mert igen éktelen járni leányfővel.
Továbbá, ha ama költő jó kedvébe,
A ki most itt mulat ebb' a vármegyébe
Leírná a dámák mellett tett harczomat,
S hattyúi szárnyain zengné halálomat;
Minthogy, a mint mondják, eddig minden nagyok
Üresen bocsáták [57]: néki fundust hagyok.
Lencseni [58]) kertemet mezei házommal,
Minden bankóimat az egész smukkommal
Adják néki: ebből holtig elverselhet,
S Beócián Parnasz hegyeit emelhet.
De a buffánomat [59] mégis Orsolyának,
A két mopszot pedig adják ki Mártának.
Végre a széljeltört dívánnak fájából,
S vőlegényt nem esmért nyoszolyám aljából

Egy castrum doloris[60] készüljön számomra,
De nevem ne messék kőbe a síromra;
Ne tám az utazók, kik ott szájonganak,
Még holtam után is lyánynak csúfoljanak. —
Testem pedig a két pázsimhoz[61] temessék,
S legalább porom is férfi porhoz essék. —
Ezen testamentom végrehajtójának
Rebekát . . . E szók még a száján valának: —
A midőn Rebeka, a ki elszéledett
Népét rendbeszedte, s ott kinn verekedett,
Triumfált sereggel, örvendő lármával
Béjött a Fársánggal s a matriculával.
Alig pillantá meg Dorottya félfelől,
Azonnal oly édes öröm lepte belől,
Hogy elfelejtkezvén minden fájdalmáról,
Életről, halálról — leugrott ágyáról.
«Itt vagy! — s pedig fogva! élek már, így szóla,
«Hol a könyv? — majd gondot viselek én róla.
«Élek már! már több írt ne is kössetek rám:
«Mindjárt felöltözöm; hol van, hol a ruhám?»
Igaz, hogy Dorottya mindjárt megújúla,
Ruháját rávette, tapsolt, s meggyógyúla.

Mihelyt Rebekával előbeszéltette,
Hogy kézre Carnevalt miként kerítette:
Azon tanácskozott a sereg nagyjával,
Mit tégyen e régen várt hadi foglyával?
Kik közt arra ment ki a dolog summája,
Hogy csak hadi törvényt tartsanak reája,
De hogy kéznél légyen, csukják bé azomba.
Bé is csukták ötet kemény áristomba,
A mely oly keserves fogház és kaloda,
Hogy a napfény soha bé nem süthet oda.
Erős és kemény az asszonyok fogsága,
Nehéz az embernek onnét szabadsága,
Oly hely, mint a minőn Ulyssz hajdanába
A Palladiumért bémene Trójába.

Mégis mennyi csínos urak, s bölcsek vannak,
A kik e fogságba víg szívvel rohannak,
Sőt ezt a fogságot vásárolják kincsen,
S örűlnek a rájok vert erős bilincsen.

Végre megtétetvén rá a sententia,
Felhozza a setét tömlöczből Lídia.
Kijöve Carneval a vén porkolábbal
Arany nyaklánczokkal megbilincselt lábbal. -
Strimfli galandokkal jól hátra köttetvén
Két kezét, s drabantok között kisértetvén
S így nem is ügyelvén az ő mentségére,
Ezt a sententiát olvasták fejére:
«Sok lévén Carneval bűneinek száma,
«Méltónak itélte erre minden dáma,
«Hogy matriculája porrá égettessék,
«Maga hóhér által csonkán eresztessék:
«Menjen véghez. Datum Kaposvár s a többi,
«Dorottya, mint a szék feje, és a többi.»

Ki is ment húsz dáma az oldalszobából,
S rógust rakván a tört dívánnak fájából,
A tüzet nagy öröm s táncz közt gerjesztették,
És a matriculát hamuvá égették.
Innen van, hogy ma már nincsen többé vén lyány,
Mert az esztendeit más nem tudhatja hány;
S ha egyszer a képét jól kimázolhatja,
Magát gyenge szűznek szabadon mondhatja.

Már épen kivitték a szegény Carnevalt,
Már épen fegyver közt a vesztőhelyen állt:
Mikor lárma esett ott kinn a pitvarban,
Kiáltanak: tűz van, tűz van az udvarban!
A szobából minden ember kiszalada,
S Carneval odabé egyedűl marada.
Hymen eloldotta a békót lábain,
S a strimflikötőket eltépte karjain,

Akkor vették észre a dámák magokat,
Mikor már szabadon látták a rabjokat.
Késő volt már akkor. Már őket nevette
Carneval és magát az ifjakhoz vette. —
De nem tévén a tűz semmi veszedelmet,
Szüntetvén a bál is a lármát, félelmet;
Opor úr azonnal kérdezkedett róla,
Melyre a lokajja, Gergő ekép szóla:

«Tens uram! A casus minthogy hosszas lévén,
«És ezek a lyányok igen sok csínt tévén,
«Meg is únván talán a tens úr hallgatni:
«Méltóztassék velem egy pipát gyújtatni.» —
«Nem kell: csak mondd Gergő!» «Tens uram, tehátlan
«Igazán hogy minden lyány cseléd orczátlan,
«Kivált azok, a kik lokajok közt nőnek,
«S az úri udvarba csak lé-hűtni jőnek.
«Én ugyan helyet sem adnék egyiknek is,
«Ha mindjárt csupádon széllel élnének is.
«A konyhára hordják a pletyka beszédet,
«Mindég dérogálják a férfi cselédet.
«Mindég csak cserfelnek, osztán nyalnak falnak,
«Morzsáját sem látjuk a belső asztalnak.
«Csak kurafioknak szoktak ők duggatni.
«Tens úr! kár ezeket lyányfővel járatni. —
«De hogy egyik szómat másikba ne öltsem,
«És a tens úrnak is úri kedvét töltsem:
«Most is, míg az urak ott benn mulatának,
«Ni a szedtevették mit nem csinálának!
«Lecsepültek minden becsületes legényt,
«Lajhának, kappannak csúfolták a szegényt.
«Ihogtak vihogtak, nyakunkra tódúltak,
«Megkövetem — még a nadrághoz is nyúltak.
«Nézze csak a tens úr, milyen ez a mente,
«Nánika a sterczczel ni hogy összekente.
«Tens úr! egy czulától én ezt fel nem veszem,
«A sátisfekcziót az úrért megteszem.

«Megőszültem az úr ura atyja mellett,
«De még senki rajtam ilyen csúfot nem tett.
«Egészen bolondot csinálnak belőlünk,
«A mondért, süveget elkapkodták tőlünk.
«Azt mondták, hogy jobban illik ő kemeknek,
«Csak szoknya kell nekünk bodza legényeknek.
«Még a vítézkötést feltették búbjokra;
«Oh, hogy a jégeső verne kobakjokra! — —
«Fridrik szakács épen az ágyon szunyadott,
«Hogy hatod-magával Manczi rátámadott,
«Leöntötték szegényt; az mégis szerencse,
«Hogy veres nadrágját nem érte a lencse!
«De bezzeg, mikor a fejére tapinta,
«Már a haján folyt le a híg palacsinta.
«Felugrik haraggal, szídja sok adtá-val
«S bémázolja képét egy tál kocsonyával.
«Tens úr! azon semmi épséget nem hagyott:
«Didergett a czula, majd hogy meg nem fagyott.
«Ugy kellett! magam is nagyon boszankodtam;
«Mégis a kaczajtól meg nem tartózkodtam,
«Mikor kocsisunkat négyen körbe vették.
«Futni akart Jancsi, de nem eresztték:
«A fél sarkantyúja akadt a szoknyába,
«S Kalárival együtt zuhé a csávába.
«Ecse úr hajdúja épen ott pipázott,
«Mellé suhan két fraj, s mikor nem vigyázott,
«Szájából az égő pipát kitekerték,
«S uram! még a Pámpám[62] farka alá verték!
«Ne hagyja ked magát, pajtás! felkiáltok,
«Ti is az emberből csúfot mért csináltok?
«E szómra egyikhez a kostököt csapja;
«A másikat pedig futtába megkapja,
«S úgy szúrja farába a nyúl-ispékelőt,
«Hogy most is keresik a nyúl-ispékelőt. —
«Míg Ferkó egy lészán hortyog, s nyújtja bőrét
«A czafjához kötnek egy nagy kancsó lőrét,
«Pakolj Ferkó! kiált a dévaj nemzetség:
«Talpra ugrik Ferkó, s bezzeg volt nevetség!

«Egy külföldi tarka anginba öltözött
«Franczia pázsi volt itt a többek között,
«E' tett nagy zavarást itt a fejér-néppel,
«Új módit kapatott, főképen a széppel.
«Ritka oly szoba lyány, frizérozó s dajka,
«Hogy ne jutott volna néki kalamajka.[63]
«Tán nem is maradtak itt már olyan frajok,
«Kiknek e pázsival ne lett volna bajok.
«Tens uram! nem tudom ki tart ilyen pázsit,
«Nem szeretem benne azt a nagy kurázsit.
«Ragadós a módi, kivált ha franczia,
«Pedig a magyarnak árt az ő módia.
«Most ugyan még kin jár a cseléd-szobában:
«De hátha kedvre kap benn is a szálában?» —
«Jól van Gergő, jól van; de a tűz hogy esett?»
«Elmondom, méltassék várni egy keveset.
«Már semmi csendesség nem volt a szobában,
«Állt a patália kint is a konyhában,
«Már a legénység is néki dühödt, mordúlt,
«Egy szóval a kastély fenékkel felfordúlt.
«Azt mondják — de arról aláson követem,
«Nem voltam ott, reá meg nem megesküdhetem —
«Lízi a tűzhelyre feküdni akara,
«De mellé egy legény sok parázst kapara.
«Nem tudom, nem láttam, elég az hozzája,
«Azt mondják, kiégett a Lízi szoknyája.
«Sikoltott, szoknyáját rázta a dévaj szűz,
«Egymást érte, szintúgy hullott róla a tűz.
«Ráesett egy parázs a Pámpám hátára,
«Kifutott ordítva, s ráment a szénára.
«Meggyúladt a széna! — Laczi szerencsére
«Ott feküdt és álom nem jött a szemére:
«Látja, hogy mellette a tűz lángot vetett:
«Valami baja volt, mindjárt nem kelhetett.
«Kicsapott már a láng, lármát kiáltottunk,
«De ő eloltotta, míg vizért futottunk.
«Megszűnt a tűz, mire mi elértünk oda:
«Kijött Laczi, és még — Náni vagy kicsoda.»

E szókra az urak s dámák kaczagának,
Némelyek Gergővel így is tréfálának:
«Bizony Gergő! a tűz már nagyon láttatott,
«Mégis, a jó Laczi, jó hogy nem alhatott,
«S eképen a tüzet hamar megolthatta;
«De tudod-e Gergő! Laczit mi bánthatta?» —
E tréfára Gergő így felelt valódi
Orczával: «Az olyast vizsgálni nem módi!
«Az ily kérdést tartom igen helytelennek:
«Elég hogy elaludt a tűz, hál' istennek!
«Hát a tens urak is, és tens asszonyságok,
«Mikor utóléri az álmatlanságok,
«Milyen mulatságot találnak magoknak:
«S szabad-é azt oztán vizsgálni másoknak?
«Az ily kérdést tartom igen helytelennek:
«Elég hogy elaludt a tűz: hál' istennek!» —
Mindnyájan kaczagtak e feleletére;
Hihető, jól reá talált a bibére.
Egymás közt sok furcsa tréfára fakadtak:
S az öreg szolgának egy pohár bort adtak.

Szinte helyre állott volna a csendesség,
S meglett volna köztök a kívánt békesség;
A dámák szüntetni kezdték haragjokat,
Nem bántván Carnevalt s a gavallérokat:
De — — éj igazán hogy a háborúságba,
Mely Trójától fogva esett a világba,
Csak belé kell jönni mindég a dámának! —
Most is a lett oka az új galibának.
Egy nympha, kit Virgil, s utána mindenek
Olyan irtóztató formában festenek,[64]
Holott, habár néha rémülést hoz is ránk,
De sokszor angyali orczával jön hozzánk;
Egy nympha, kit Kozma zengő trombitával,
Repülő szárnyakkal, és felfútt pofával
Festett rozsólisos szalmás üvegére,
Egy Fáma-Volatot tévén czímerére;[65]

Egy nympha, ki Virgil paraszt idejébe'
Maga hordta a hírt a világ fülébe,
De most nála bérért szolgálnak mint úrnál,
A Novella, Zeitung, Gazetta és Journál.[66]
Egy nymphha — de ki ne esmerné miss Fámát?
Újabb zendülésbe hozott minden dámát,
Mivel elhirlelé a bálban egyszerre,
(Hihető, hogy Eris vette őtet erre)
Elhírlelé mondom, hogy hallván mindenek
Carneval itt-létét, rá felzendűltenek,
Hogy nincs olyan ember, ki rá nem neheztel,
Mivel ilyen kurta fársánggal ereszt el,
A melyben így felsűlt mindennek a kénye.
Kinek a szíve fáj, kinek az erszénye.
Ihon a tislér czéh hiába fárada,
Mivel a sok bölcső mind nyakán marada;
Alig van kenyere s fűtője szegénynek,
Pedig hetibért is fizet a legénynek.
Sok szegény varrónék jó bizodalomra
Megvarrtak húsz-harmincz főkötőt potomra;
Ötöt ha eladtak hat-hét forintjával —
S még most is adósok a tintuk árával.
Majd minden kalmárok bankrótokká lettek,
A kik sok jegyruhát előre megvettek,
Így jár a szűcs, szabó, s minden mesterember,
Kiket jó haszonnal biztatott deczember.
Kivált a czigányok, a szegény czigányok
Fájlalják, hogy itthon vesztek a leányok,!
Minthogy rá nem szokván kaszára, kapára,
Támaszkodnak csupán a más lagzijára.
Hát az a sok lezsák eszemiszom pajtás,
Kiknek csak a táncz kell, és a kancsó-hajtás,
Kik ha tivornyázó házat nem találnak,
Életnek sem tartják: ugyan mit csinálnak?
Hol él most sok szegény svalér[67] e nagy télben?
A ki bablevest is alig kaphat délben;
Mert sem uram öcsém nem tarthat most sok bált,
Sem asszony húgomhoz leánykérő nem szállt,

Pedig csak oly helyen néha jól lakhatott,
S a két lovacska is abrakot kaphatott.
Sőt még a papság is haragszik reája,
Mivelhogy az idén kevés a stólája.

Ezt hírlelvén Fáma, s több ilyen formákat,
Ismét zűrzavarba hozta a dámákat.
Dorottya gondolván hogy majd mellé állnak
Ezek is, és feltett czéljában szolgálnak:
Nyúgovó vitézit ismét felzendíté,
S holnapra egy újabb csatához készíté.
Orsolyát, Rebekát, s a több vezéreket
Feleszelte, miként rendeljék népeket,
S majd mikor az ifjú urak lefekszenek,
Vélek s Carnevallal mitévők légyenek. —
Mert már a hajnali kakas-szó is hallott,
Szűkült már a hideg setétség, s pittymallott.
Megfordúlt a gönczöl szekere tengelye,
S a késő álomnak eljött az ideje;
A lankadt gavallér rikácsolt a torkán,
Pislogott a dáma, mint a vén boszorkán.

De — midőn már éppen fekünni készűltek,
Egy új tüneményen mindnyájan elhűltek.
A mint a harmatos rózsákba öltözött
Hajnal már feltetszett a csillagok között;
S erőt vévén a már szendergő éjtszakán,
Bésütött a szála keletső[68] ablakán:
A gyertyák nyomorúlt fénye halványodott,
Tűkör, fal és edény öszverózsásodott.
A gyönyörű Phosphor[69] ezüst világával
Játszott a bíborba borúlt ég aljával,
S a hó fejér egén elszórá azokat
A ragyogó kisded hajnalcsillagokat.
Ugy tetszett, hogy mintha lassú zengzetek is
Jöttek volna onnan, — s valóba jöttek is;
Mert egy két percz múlva mindjárt a mennyei
Karoknak hallattak édes concertjei,

Melyre az érzékeny szívek megolvadtak,
Repestek a velők, vagy elandalodtak.
Őrűlt minden lélek, s örömét mutatta,
Őrűlt s örömének okát nem tudhatta.
Már a földi fénynél pompásabb világgal
Borúlt el a szála, s díszlett méltósággal,
Már a fél-felébredt szellők által hozott
Gángesi kellemes szagtól illatozott:
Midőn egy tündöklő felhő béhempereg,
Gombolyagjain ül a szerelem-sereg.
Maga a nyájason mosolygó Cythere[70]
Űlvén diadalmi arany szekerére,
A hajnali pompás felhőből kiderűl,
S előtte minden fény setétségbe merűl.
Téjszín czombján játszik nyilazó kis fia,
Kinek szemén tűz van, száján ambrózia.
A felhőnek mintegy mennyei pázsitnak
Hajlásin fris rózsák és jáczintok nyitnak,
Melyek Cytherének egy mosolygására
Teremnek a hattyúk lábának nyomára,
S rajtok a tetszetes Gratiák tánczolnak,
Mikor ezer apró szerelmek lantolnak.
Édes igézésnek, másnak nevezzem-é
Azt, mely közönséges, és mind a két nemé,
Mikor ők Cythere eljöttét érezik?
Sokan ezt hatodik érzésnek nevezik,
Elég, hogy mind az öt érzés részt vesz ebben,
Részt, és semmiben sem vesz érzékenyebben.

Ezt érzé minden szív most is, míg végtére
Így szólt az életet lehellő Cythere:
«Halandó szép nymphák! élő templomaim,
«Kikben temjéneznek hév indúlataim,
«Ti kiknek szemében élet és kedv játszik,
«Orczátokon saját képvonásom látszik,
«Ti kik lecsaljátok mennyből a vigságot,
«Hogy paradicsommá tégye e világot,

«Halandó nympháim! lejöttem hozzátok,
«Hogy végezésemnek törvényét halljátok. —
«Az az istenasszony, Cythere én vagyok,
«Akinek áldoznak szegények és nagyok,
«Ki előtt a király kihág trónusából,
«Büszke felségéből s bíbor ruhájából,
«Kit jóltevőjének szólongat szívében
«A hideg vérű bölcs kedvese ölében,
«Ki jó órát teszek néha a vénnek is,
«S a mindennek szűkét látó szegénynek is,
«Ki áldott békóban tartom a szíveket,
«S kedves áldozatra szorítom ezeket.
«Még a hiéna[71] is, bár szeme szikrádzik,
«Foga vérbe fered, nékem megjuhádzik.
«Előttem a lajhár[72] fris játékot tészen,
«S e leglomhább állat vídám s virgoncz lészen.
«Béborítom a nagy balénát[73] lángokba,
«S párt keres a fagyos grönlandi habokba'.
«Béönthetem tüzem egy férgecskébe is,
«Bár kicsiny a szíve, s hideg a vére is.
«Sőt bogaracska nősz másik bogaracskán,
«Sok millió nemzik fiat egy fogacskán.
«Egy szóval nincs állat, melyben tűz nem érzik;
«Sőt ezt a nem-mozgó plánták is mind érzik.[74]
«A pompás pálmának, a silány penésznek[75]
«Fajtái mind az én híremmel tenyésnek.
«Én hozom az ifjú rózsát bíbor színbe,
«És a liliomot tiszta muselinbe;
«Hogy így lakadalmi öltözetben szépen
«Fogadjak el Zephyr csókját mátkaképen,
«Én általam élnek s magzanak mindenek,
«Nálam nélkül minden dolgok kietlenek.
«Cythere vagyok én; ti is mind esmértek;
«Bár szájjal titkoltok, de szívvel dicsértek. —
«Most pedig közétek jöttem olyan véggel,
«Hogy felváltsam a múlt lármát békeséggel;
«Hogy kivánt örömöt hozzak le azoknak,
«Kik nyomorúságot képzelnek magoknak;

«És hogy a sok bút, bajt, panaszt eltérítsem,
«S köztetek hatalmam s nevem dicsőítsem.
«Mivel tehát főként azon aggódtatok,
«S haddal Carnevalra azért támadtatok,
«Hogy kurta a fársáng ebb' az esztendőbe,
«Hosszabbra szabatom azt is a jövőbe.
«Előre titeket assecurállak is,
«Hogy nagyobb divatja lesz a iagzinak is;
«Megvőlegényellik árva nyoszolyátok,
«S leányságtok után vígság jön reátok.
«És azok az ifjak, kik most csekély tűzzel
«Láttatnak tractálni akármelyik szűzzel,
«Jövő idén, mintha nem is ők volnának,
«Ugy neki dühödnek ők is a dámának.
«Mert fiamnak, kit most hintóm oldalánál
«Nyilat köszörülni láttok a fáklyánál,
«Fiamnak meghagyom, hogy minekutána
«Letett már a nyilról mind Mars mind Diána,
«S frater Schwarztól[76] fogva ezek az istenek
«Kéziv helyett puskát, flintát szerzettenek:
«Hányja el nyilait, tegzét, számszeríját,
«Tanulja meg ő is az artilleriát;
«Rakja körül övét apró mordályokkal
«S lője az ifjaknak szíveit azokkal;
«Sőt akiknek nagyon kemény a zuzzájok,
«Baka-mangaléttal lövöldözzön rájok;
«Vágott golyóbissal, tirolisi stutztzal
«Szálljon szembe holmi makacsabb kuruczczal.
«Annyi lesz a sebhedt minden palotában,
«Mint az invalidus katonák házában.
«De mégis ha látom, hogy a lövöldözött
«Szívek nem keresnek írt a dámák között,
«Vagy pedig sebjeket titkon gyógyíttatják,
«És a leánykérést mind csak elmúlatják;
«Béhozom szokásba, (sok már csinálja is)
«Hogy legényt megkérni merjen a dáma is.
«És ha a legénység mégis durva lenne,
«S a kérő leányhoz hozzája nem menne:

«Lehozom az égből Juno virágjának[77]
«Magvait, s kiosztom minden leánykának;
«Tudom hogy lábra kap a dáma-világban,
«Jobban mint a krumpli már Magyarországban
«Addig is, mivelhogy a leányéletnek
«Legnagyobb unalmat a párták tétetnek:
«Kimennek szokásból lassankint azok is,
«Sőt lyányfővel járnak még az asszonyok is.
«Itt van egy fő nymphám, ki a nagy világban
«A mai dámák közt lábra kelt hívságban:
«Mindenhatóságát oly nagyra terjeszti,
«Hogy a félvilágnak könnyen eszét veszti;
«Ő az, ki a régi nemzeti ruhákat,
«Parasztta és korcscsá tészi a dámákat.
«Ő az, ki azokat rakja több formába
«Mint a mi van Ovid Metamorfozába;
«Ugy hogy a dámákról meg tudnád magát is
«Tanulni a Linné históriáját is.
«Állj meg bár, ne tovább egy fertály-óránál,
«Bécsben a Szent István öreg templománál:
«Látsz ott buffán-medvét, tüskés sündisznókat,
«Mesterséges hangon csivogó rigókat,
«Vannak nyaktekercsek, puffadt pelikánok,
«Barázdabillegők, sleppfarkú fáczánok,
«Van ott ölni tanult baziliszkus szeme,
«S kivált a lepkének mindenféle neme:
«Mind ezek a módi nympha teremtményi,
«S a kipallérozott hívság leleményi.
«Ő a találója auszúgnak, contónak,
«Ő oka számtalan confiscátiónak.
«Ő teremt a földön gálánt szegényeket,
«Donna Olympiát,[78] báró von Nichtseket.
«Ő az, ki elkezdvén sokszor csak egy kényen
«Henyélő stutzeren — egy borbélylegényen;
«Mindjárt sok grófocskák modernjéhez állnak,
«Sőt a deákok is abban koledálnak,
«Ő tette Párist is e szép bolondságon
«Királynévá hajdan szinte félvilágon.

«E nagy nympha által a dáma felkapja
«Hogy csak patyolatja légyen, vagy kalapja,
«Hogy az asszonyok is lyányfővel járjanak,
«S még a falukon is erre rá szokjanak. —
«Légyetek hát jövő farsangig békével,
«S elégedjetek meg Venus végzésével.»

Ezt mondván nyájason mosolyga feléjek,
S éltető örömöt lehelle beléjek.
A Gratiák pedig oldott övezettel
Reájok pillantván édes tekintettel,
A kellemességnek s élvény[79] ifjúságnak
Hajnalló felhőjén a hintóhoz hágnak,
S annak zsámolyánál így szóla Thalia,
Thalia, a köztök legdelibb Gratia:
«Szépek! ajándékot tőlünk is végyetek,
«Hogy e jeles napról megemlékezzetek.
«Termetetek deli, orczátok kellemes,
«Szívetek érzékeny, és elmétek nemes,
«Szemetek tűz légyen, rózsa ajakotok,
«Hulló-hó kebletek, muskotály csókotok;
«Vén, komor, formátlan ne légyen köztetek:
«Egy szóval mi hozzánk hasonlók légyetek.»

E szókra a felhő őket béteríté,
Tetszetes ifjakká tevé, s megszépíté.
Ezért oly gyönyörűk a Somogy dámái,
Mert ők a Gratiák igaz copiái.

Dorottya leveté a vénség szőnyegét.
Mint a kigyó szokta téli lebernyegét,[80]
Bételének gyenge hússal agg ránczai,
Kinövének mind a harminczkét fogai,
Felderült ajakán friss rózsák nyílának,
Szemein idegen lángok lobbanának,
Ősz haja tündöklő bársonynyá barnúla;
Szíve benn repesett, teste megújúla.

Egy szóval belőle — csudáltam magam is —
Delibb dáma válék mintsem Semiramis.
Kerekded fara is úgy domboroda ki,
Mintha birsalmából harapták volna ki.

De már a lángok is épen látszatának,
Melyeket az égi lovak fuvallának;
Szikrádzott a napnak rúdja a föld felett,
Tűzbe lángba borúlt az egész napkelet.
Eltűnvén a halvány hajnalcsillag szinte:
Népének Cythere elkészülőt inte;
Fel is kerekedvén hattyú hintajába,
Fénybe hagyott mindent és ambrosiába. —
De Ámor a szép fény s illat közepéből
Kiválasztván egy pár nyilat a tegzéből,
Ráteszi keményen felhúzott íjára —
S ellövi Oporra s a szép Dorottyára.
Dorottya Oporral mindjárt kezet csapott:
Levágatta tulkát, s hívatta a papot.

VÉGE.

JEGYZÉSEK A DOROTTYÁRA.

I. KÖNYV.

[1] Carneval (Carneval, Carnoval) olasz szó; tészi azokat a nagy farsangi maskarás bálokat s mulatságokat, a melyeket az olaszországi nagy városokban, kivált Velenczében, szoktak tartani. Tesz átaljában csak farsangot is. — Itt személynek vétetődik.

[2] Hát férhet ily harag stb. Virgilnál: Tantæne animis cœlestibus iræ?

[3] A frizérozó vasat, mint sok olvasó nálam is jobban tudja, előbb holmi hányt vetett papiroson próbálják meg, hogy nem éget-é nagyon? Ez is elég szerencséje sok szegény verses könyvnek.

[4] A t. Lengyel familia Tótiról, Tóti pedig az emlitett familiáról nevezi magát, Somogy vármegyében.

[4*] Ez a Nagy-Bajom Somogynak közepén esik, sok urak lakják, kivált lakták ezelőtt. Az odavaló víg társaságokról láss egy tréfás megjegyzést Korabinszky Lexikon von Ungarn Art. Nagy Bajom.

[5] Kapos-Mérő, a honnan nevezi magát a t. Mérey familia, fekszik Kaposvárhoz félórányira.

[6] Mongolfier nevű franczia találta fel Párisban 1783-ban a levegőégbeli hajót, melyen azolta Blanchard úr, kiről az alábbi versekben szó lesz, sok ízben producált, nevezetesen Bécsben is. — Olvashatni erről a híres machináról a t. Fábián úr, köznép számára kiadott magyar physikájában (Veszprém, 1803. n. 8) a 75—77. lap.

[7] Ez a trompőz, francziául trompeuse, magyarul csali ruha, olyan patyolatdomb, a melyet kebleikre az olyan dámák tesznek, a kiknek nincs ott mit mutatni. Azt tartom, helyesen! — De, idővel, olyan fiatal és ép Gratiák is felrakták, a kiknek van mit mutatni; már ez nem szinte oly helyesen!

[8] Pétervára, Petersburg, Petropolis, az orosz császár lakvárosa, a hol pompás szánkázások tartatnak. Péterváradját hibásan hívják sokan Pétervárának. Ennek igaz neve Pétervárad, Peterwardein. Petrovaradinum.

[9] Öt szolgabirói járásai Somogy vármegyének ezek: kaposi, marczali, igali, szigeti és babócsai.

[10] Assemblé, olv. aszszamblé, átaljában gyűlés, gyülekezet: különösen mulató társaság a nagy városokban s udvarokban.

[11] Phosphorus, magyarúl hajnalcsillag. Ez ama szép Venus planeta, mely mikor estve jár fel, Hesperusnak, esthajnalcsillagnak mondatik.

[12] Cypris nevet is visel Venus a Cyprus szigetéről.

[13] Szentgelléri bors. — Azt tartja az együgyű nép, hogy a vén banyák éjtszakánként megnyergelvén az embereket, a Szent-Gellérd hegyére járnak rajtok borsért.

[14] Lúdgége névvel nevezik a Duna két mellyékén a tésztának azt a nemét, a melyet a Tisza körűl csigának hívnak. Ezt orsó hegyével kanyarítják meg egy kivölgyelt vagy kibarázdolt desz kácskán, faluhelyett pedig a szövőbordán.

[15] Gilva, gomba neme, mely rothadásnak indult gyertyán- bik- és szil-törzsökön pezsdűl ki.

[16] A toponári zsidók nevezetes muzsikusok Toponár nevű mezővárosában Somogy vármegyének, mely a tek. Festetics familiának uradalma, s Kaposvártól nem messze esik.

[17] Vicz, német szó, jelent elmésséget, hirtelen találó észt, s azt is, a mit a francziáknál a bon-mot tészen, t. i. elmés mondást, vagy erre ejtett találmányos feleletet. Mátyás királyt úgy adják elő mind a históriák, mind a regék, hogy a bonmóknak barátja volt, s maga is szerencsés volt azokban; de az ilyen bonmós lelket minden valóságos nagy-emberekben feltaláljuk az egész világ históriáján keresztűl.

[18] Liber atyánk, azaz: Bacchus. Comus pedig a vendégségnek hajdani istene.

[19] Kupa herczeg nagy és nevezetes fejedelem volt a Somogyságon, Szent István király idejében.

[20] Zákány, nevezetes helység Somogy vármegyében, nem messze a Drávától; tartozik a mélt. gróf Széchényi familia uradalmához. Borai híresek és kelendők.

[21] Calepinus Ambrus, augustinianus barát volt a XV-dik században; egy nagy deák dictionariumot irt, melyhez idővel 9—10 nyelven való magyarázatokat adtak, s a felsőbb időkben hires munka volt a tudósoknál. Most is hasznavehető. Van némely kiadásában magyar nyelv is mellette. Született ez az ember Calepióban Bergamo városa mellett, és a nevét hazájáról vette.

[22] Etuis, franczia szó, átaljában minden tokot tesz, a miben sok darab tartatik; különösen pedig, és itt, jelenti azt a kis czifra tokot a dámáknál, a melyben apró kés, tükör, pugilláris, szagos üveg etc. vagyon.

[23] Stanislaus Dubranowsky mathematicus és kalendáriomcsináló volt a XVIII. században.

[24] Rideg annyit tesz, mint egyedűl való, magános; p. o. rideg fa, rideg marha, rideg legény.

[25] Avar, azaz: lábán maradt száraz gyepfű.

[26] Auszprug vagy Ausbruch néven ejti és iszsza a német a magyarok aszúszőlőbor t.

II. KÖNYV.

[27] Az etesiák canicula idején lengedező szelek.

[28] A garabonczás deák felől az a mese van népünknél, hogy sárkányokon jár és a forgószelet ő támasztja, kivált ha, a hol rongyos köpönyegjében kéreget, tejet és kását nem adnak néki.

[29] Springer, német szó, magyarul ugró, egyik tiszt a sakkjátékban. A községnél a neve kutya; nem jobb és csinosabb neve volna-e lovas vagy huszár, minthogy francziául is chevalier?

[30] Mikor főispánunk béülvén székébe, a legelső tánczot magyaron kezdette. Amire itt czélozás van, valósággal megesett a nmlt. gróf Széchényi Ferencz ő excjának főispáni beiktatásakor, 4. júl. 1798.

[31] Az igaz magyar táncz, a lassú verbunkos, a mit b. eml. eleink, kik a nemzeti dolgokat korcsosodó unokáiknál jobban kedvelték, szebb és méltóbb kifejezéssel nemeses táncznak neveztek. A mi hiú, szapora és rendetlen tánczunk, melyben asszonyszemélyek is ugrándoznak, ölelkeznek, keringenek, s kiki magáért és párjáért tánczol, egész formájával megmutatja, hogy tót eredetű, az ázsiai gravitással és méltósággal átaljában ellenkezik; ezt én a nép után nevezem kuferczes táncznak. Ilyen megkülönböztetéssel, reménylem, megesmérik az olvasók a magyar táncz felől tett itéletemnek igaz voltát. Az ilyen tánczról tették a külföldiek is azt a sok jeles megjegyzést. Mikor a franczia háború idején sok anglus nagyemberek lakának vala Bécsben, egy anglus az ott lévő magyarok tánczában 300 figurát számlált meg. Ezt producálni s hidegvérrel felszámlálni — csak anglustól és magyartól telik. Jusson eszedbe, édes magyarom! halhatatlan Kaunitznak ama mondása, hogy nemzeti charaktere csak az anglusnak és magyarnak van: s érezvén jobban-jobban nemzeti méltóságodat, becsüld meg még az aprókban is magadat!

[32] Paszit vagy paszita, túl a Dunán a keresztelőkori vendégség.

[33] Banyaposz néven ismeri a nép némely helyen a pöfeteget. Lycoperdon Bovista. L.

[34] Eris, görög szó; itten az egyenetlenség és visszavonás istenasszonyát jelenti.

[35] Kráfli, magyarul fánk és olasz tészta.

[36] Florentina, Tündér Ilona. Ezek a régi öregeknek s a mai községnek esméretes románjaik vagy istóriák; melyeket a szűrboltokban árulnak a tót bibliopolák.

[37] Tőkét vonni. Szokásban vagyon sok helyeken, hogy mikor a farsang elmulik, a meg nem házasodott ifjakkal és férjhez nem ment leányokkal, valamely darab fát vagy tőkét nevetségnek okáért megemeltetnek, vagy egy helyről más helyre vitetnek. A csino-

sabbak az olyan személynek zsebjébe egy kis forgácsot, szilánkot vagy zsindelyt tesznek, sőt affélét levelekbe s czédulákba is zárnak. Ilyenkor az csinál legtöbb nevetséget, hogy a furcsa emberek miképen fortélyoskodnak, hogy vigyáznak magokra s hogy szedődnek rá stb.

38 Augspurgi lánczok. Olyan finom apró lánczocskát csinálnak az augspurgi mesteremberek, hogy azzal a bolha lábát is megköthetni, s ha a bolha ugrik, utána rándul. Az ára egy lánczocskának csak 15 kr.

39 Három képű Hecate. A régi mesék szerint azonegy istenasszony az égen Luna vagy a hold, a földön Diana vagy a vadászatnak istenasszonya, a pokolban vagy a holtak alsó világában Proserpina, a kinek, mint minden odavaló isteneknek, fekete marhákkal áldoztak. Virgilius említi a

Tergeminam Hecaten, tria virginis ora Dianæ és Horatius a Diva triformist: mert három fejjel festették: középűl állott a leányfő, jobbról a lófő, balról pedig a kutyafő.

40 A mennydörgést jó isteni jelnek tartották a rómaiak, ha balfelől talált imádságokra, vagy ál lozások idején hallatódni. Erre van itt czélczás; valamint több régi pogány czeremoniákra, kivált a melyek a rómaiaknál megvoltak: de mindazokat bajos volna ilyen szűk helyen eléggé megmagyarázni az azokban járatlanoknak. Virgiliusnak Aen. L. II. v. 693, az Anchises imádságára . . . Intonuit lævum.

III. KÖNYV.

41 A Hortobágy pusztáján, mely az úgynevezett Hortobágy folyóvíznek, vagyis Tisza-szakadékának környékén esik a debreczeni és újvárosi földön, s közönségesen az alföldi legelők körül, szokások holmi pajkosoknak, hogy pipájokba süveg- vagy kalapmocskot tesznek, melynek füstjét ha messzéről a gulya megérzi, szerte széljel szaladoz.

42 Bászli némely környékeken annyit tesz mint másutt baszuta, liphecz, pipogya, és a mi odaalább előfordul, kákompilli stb.

43 Partes! Schlossberg! fájdalom, hogy nagyon is ismeretes nevek és helyek, a melyeken való lelki, testi és világi elromlások az ifjaknak, nem csak egy satiristának érdemlené meg a figyelmét, hanem olyanoknak is, a kik vagy könyveikkel vagy hatalmokkal hamarább fordíthatnak a dolog nevén! — Nem elég a bűnt megtiltani, hanem a bűnnek eszközeit kellene eltörleni; vagy a gyönyörűségeket a virtus kecsegtető eszközeivé tenni. — A legutálatosabb úgynevezett Kreuzertheaternél mi közönségesebb fészke és menedékhelye a bűnöknek. Tegyük virtus oskolájává a theatrumot, s érzékeny ifjainkat bátran vezethetjük akkor belé; a gyönyörűségek nemes érzést fognak bennek, mint a Róma és Athenæ nevendékeiben, felindítani!

44 Nyílj meg most Helikon! stb. — Mikor Virgilius a háborúra felkölt itáliai vitézeket elő kezdené számlálni, így kiált fel egész enthusiasmussal. Aen. Lib. VII. v. 641—646.

Pandite nunc Helicona, Deæ, cantusque monete,
Qui bello exciti reges, quæ quemque secutæ
Conplerint campos acies; quibus Itala iam tum
Floruerit terra alma viris, quibus arserit armis.
Et meministis enim, Diuæ, et memorare potestis:
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

45 General en chef a legfőbb vezére egy sok ezerből álló fegyveres seregnek, a kitől függnek osztán minden osztályos generalisok.

46 Guvernantné, francziául Gouvernante, a nagy házaknál a gyermekeket nevelő, s az azoknak gondját viselő asszonyszemély.

47 Avantgarde, elősereg, előre indított, vagy az ütközet elejére állított, kisebb sereg.

48 Diván, igen apró lábakon álló neme a kanapénak. Minthogy ezt a török szokásoknak követésére vették fel az európaiak: azért neveztetett divánnak a Törökország főtanácsáról, a divánról, a melytől van ez a szónk is: divánkozni.

49 Harnadel stb. — Nadel német szó, magyarúl tűt tészen. Egyszer egy német technologicus könyvben a tűnek 22 nemét olvastam meg; pedig sem a hájvarró, sem a bornyomózsák-varró, sem még inkább a bocskorfűző tű nem vala meg benne.

50 Fringia. Ezt a szót kardvasakra szokták felütni annak jóságának jeléül és bizonyságául.

51 Spanyol sorompónak nevezik a hadi mesterségben azokat a hegyes vasazott karókból készített és forgatható palánkokat, melyeket a gyalogság eleibe szoktak hányni, hogy a lovas nép el ne gázolhassa azt. Németül spanische Reiter.

52 Minőrök a tábornál azok, kik mínát ásnak, vagy a kik a puskaport földlyukakba rejtvén, azzal az ellenséget, vagy annak valamely épületjét felvettetik.

53 Cerussa, tesz fehér festéket, fehér kendőzőt; míniom pedig egy neme a piros festéknek. A jóféle orczafestő piros színnek a neve carmin.

54 Toalett, toilette, teszen francziáúl asztalkát, különösen pedig asszonyi ékesgetésre készült kis fiókos asztalt; curtizan, courtisan, udvari ember, hízelkedő, dámák körűl hivalkodó; coquette, tetszeni kivánó, színes, mézes-mázos beszédű, szerelemhez értő dáma stb.

IV. KÖNYV.

55 Carré, tesz itten különösen négy szegletre álló s egy bizonyos helyet békerítő katona-csoportot.

[56] Schreibkalendernek vagy írókalandárjomnak hívják a németek a negyedrétű árkusra nyomtatott kalandárjomot.

[57] Eddig minden nagyok üresen bocsáták. Ha mások ezt mondják, nem jól mondják: mert p. o. nmélt. gr. Széchényi Ferencz ő excja egy presentben is 100 rf., a grófné ő excja egy ódámért külön 50 rf., mélt gr. Festetics György ő nga, a hadi oskoláról írt ódámért 100 rf, más ízben 25 rf., ismét 30 rf., ismét 48 rf., mélt. gr. Erdődy Zsigmondné ő nga 5 vagy 6 sor versemért 12 aranyat, t. n. Frater István úr 50 rf. adtak, hogy most másokat ne említsek. Méltatlan panasz az, hogy nemzetünkben Mæcenások nincsenek; vagynak igen is, csak az íróink vagy importunusok ne légyenek, vagy sordidusok.

Principibus placuisse viris, non ultima laus est. Horat.

[58] Lencsen, egy puszta Somogyban Nagy-Bajom mellett.

[59] A buffán, magyarúl fardagály, talán a módinak minden bolondsági között legképtelenebb bolondság vala! Ez már kiment a szokásból, de a mopszok, vagy a dámáknak ölbeli kis kutyáik, mégis a Gratiák szolgálatjában vagynak.

[60] Castrum doloris nevet visel a nagy emberek halálára felállíttatni szokott gyászalkotmány, melyben a megholtnak érdemei szoktak példázatokban előadódni.

[61] Pázsi, francziáúl page, olyan nemes gyerkőcz, a kit a nagyobb udvaroknál nevelnek.

[62] Pámpám nevű pudlija volt Somogyban egy uraságnak, kinek házánál esmeretségben voltam. Furcsa kutya volt!

Fies nobilium tu quoque *Pudlium*
Me dicente. — — — Horat.

[63] A kalamajka egy szőrből való fényes materia, a melyet kivált régi magyarjaink mentebélésnek viseltek.

[64] Egy nympha, kit Virgil stb. Lásd: Aen. Lib. IV. v. 175. sqq.

[65] Hogy a literaturában még a rozsólisos butellára is kell czitálni! Vide sic:

Rosolio di Aqua d'oro, all'Insequa della Fenice in Bologna Michael Kozma. Fama Volat. In Bologna: pedig Kozma Mihály, míg élt, budai rozsólisos görög volt.

[66] A Novella, Zeitung, Gazetta és Journal mind olasz, franczia és német nevei az ujságleveleknek.

[67] Svalir vagy Svalje, francziául Chevalier, gavallér, Ritter, nemes vagy nemeskedő.

[68] Keletső vagy napkeletső; keleti vagy napkeleti. Így ejtik ezt néhol magyar hazánkban és itéletem szerint nagyon helyesen. Valamint ezekből: túl, innen, vég, hátul, elő vagy elől, utól, közép stb. ezen szók jönnek: túlsó, középső stb.; úgy, nem tudom mi okon lehetne kicsúfolni azon helységeket, melyeknél szokásban

vagyon az éjszaksó, napkeletső délső, napnyugotsó terminátió? Kivált hogy a só és ső suffixumok mindig helyet jelentő szókhoz ragasztódnak.

69 Foszfor, görögűl Phosphorus, deákúl Luczifer, magyarúl hajnalcsillag. Lásd az I. K.

70 Citére, görögűl Cythere, deákúl Venus, a szerelem istenasszonya, ki hattyúkon jár.

71 A hiéna egy kegyetlen ragadozó állat, melyet soha tökéletesen meg nem szelidíthetni. Irtózva kell olvasni, a miket erről az állatról írnak az utazók és természetvizsgálók; a ki magyar olvasóim közűl a hiénáról keveset vagy épen semmit sem tud, ne mulassa el megolvasni a mit Raff után felőle beszél t. Fábián József úr a természeti históriának (Veszprém, 1799) 497. és 498. lapjain.

72 Lajhár, Fábián és Földi elnevezések után az a minden állatok közt legtunyább, leglassúbb és legostobább négylábú állatocska, mely görögűl Bradipus, deákúl Ignavus vagy Tardigradus, francziáúl Paresseux, németűl Faulthier, az amerikaiaknál pedig a maga sipítnya szaváról Ai nevet visel. Minthogy ennek természetét is járatlan magyar olvasóim magyar könyvből is megtanulhatják, utasítom őket az említett históriájára Fábián úrnak, a 604—606. lap. Vessék egybe ezzel a Földi jegyzését is, melyet a természeti históriának (Pozsony, 1801) 55-dik lapján tészen, Blumenbach után. Megnézhetni J Fr. Blumenbachs Handbuch der Naturgeschichte.

73 A baléna legnagyobb neme a czethalaknak, sőt legnagyobb állat a mi földünk kerekségén; mert 10—15 öl van a hosszasága, s átaljában van a teste 100-annyi temérdekségű, mint a mi ökreinké. Terem az éjszaki és déli Oceánuson; legjelesben pedig az éjszaki pólus felé hajló kietlen Grönlandiának környékén. Ennek is egész formáját, természetét és fogása módját megolvashatni Földinél a 108—109. lap, hosszasabban pedig Fábián Raffjának 588. lapj. egészen az 591. lapig.

74 Hogy a plánták is szaporodnak, s magvaikból hasonló fajtát tenyésztetnek, azt a paraszt ember is tudja. Hanem, hogy erre a tenyészésre szintúgy a plántákban is hím és nőstény nemet állított a természet, mint az élő állatokban, azt már nem tudja minden ember. A régi bölcsek valamennyicskére sajdították ezt a dolgot; de világosan s határozottan legelőször Millingthon nevű anglus írt a plántáknak nembéli különbségekről; ő pedig élt a XVII. század végén. A növevények nemzőrészei a virágban vagynak. Itt az én versem megértésére elég ennyit tudni: hosszabban ennek fejtegetésébe ilyen helyen nem bocsátkozhatom.

75 A pálma legelső és legszebb, nemesebb, pompásabb neme a plántáknak; a penész pedig legutolsó és legsilányabb. Erről méltó lesz tanulatlan olvasóimat a hely szűk voltához képest megvilágosítni. Azt gondolja a természetet nem esmérő ember, hogy a

penész csak valami rusnya por és pelyhes nyálkásság, mely a romlásnak és rothadásnak következése: holott mindaz, a mi nekünk ilyennek látszik, egynehány ezer apró plántákból öszvecsoportozott erdőcske, a melynek gyökerei, szárai, ágai, virági és magvai vagynak, s a melyet jó nagyító üvegen szemlélni kibeszélhetetlen gyönyörűség. Ha feketedni kezd, jele hogy megérett, s már veszni tér. Többnyire hamar felnő (nyáron 1—2 óra alatt, ha nedvességet, meleget, s rekedt levegőt kaphat), de némely nemei esztendőszámra is eltartanak. Van pedig, a mint a természetírók számlálják, 15 faja, mely fajok közül némelyiknek egyes szára van, némelynek ágasbogas, hata tartós, kilencze múlólagvaló. Nemi neve Linnénél Mucor és tartozik a gombák rendébe.

[76] Schwarz Berchtoldot tartják a puskapor első feltalálójának — Európában. Élt ő a XII. században; freybergi fi volt és franciscanus barát.

[77] Juno, a mint Ovidius beszéli, magtalan lévén, Jupiter a maga fejében a fegyveres Minervát foganta, kit oztán a Vulcánus kalapácsa szabadíta ki onnan. Ezen bámúlván Juno, s hasonló páratlan nemzésre törekedvén, elindult az öreg Oceánhoz, hogy tőle tanácsot kérjen a felől, mi móddal lehetne néki is férfi nélkül gyermeke. Ez útjában elfáradván, betér Flórához, s közli véle szándékát. Flóra a kertjébe viszi őtet, egy virágot mutat néki, a melyet ha csak ujja végével érintene is, azonnal fogadna méhében. Úgy is lett és Marsot szűlte, a hadak istenét. Más alkalmatossággal, midőn Jupiter asztalánál vendégségben űlne, jól talált lakni mezei salátával s azonnal megterhesedett. Ebből szűlte a hasonlíthatatlan szépségű Hébét, az ifjúság istenasszonyát s istenek pohárnoknéját. Csudálatos költemény ez, holott a salátának vizes és hideg természete mind a két nemet meddővé teszi!

[78] Donna Olympia, egy nagy familiából való, de szegény és büszke spanyol uriasszony a Holberg egyik vígjátékában. Báró v. Nichts a németeknél olyanforma szólás, mint magyarul a Sehonnai vagy Semmiházy uraság.

[79] Élvény, deákul vivax, olaszul, francziául vivace, németül lebhaft. Ellenkező jelentésű azzal, hogy halovány, halvány. A deáknál ezek a grádusok vagynak: vivens, vivus, vividus, vivax; az olasznál szint ezek; a francziánál: vivant, viable, vif, vivace; a németnél: lebend, lebendig, lebhaft. Nyelvünkön még eddig csak e két szót gyomroztuk: élő és eleven. Ha azt akarjuk, hogy jövendőben a tudományokban, muzsikában, képírásban etc. előbb menjünk: sok szavakra s meghatározott értelműekre kell szert tennünk. Ama két régi szónkhoz hadd járuljon hát hozzá az élvény, mely ellen semmit az új voltán kívül vethetni. Ha jól emlékezem, Benkő úr valahol ilyen formát akar az élénk szóval kitenni. Nagyon helyesen! valamint *fél* gyökértől félénk, úgy *él* gyökértől élénk jön. Ezt is adjuk a többihez, s nékünk is 4 grádusú szavunk lesz az élet ideájára, mint az itt előhozott nemze-

teknek. A ki az új szókat nem tűrheti, mondjon le az új ideákról is. Elég tágas a Caspium homokpusztája! ott életében sem hall egy új szót is!

80 A mely régi bőrét a kígyó tavasszal elveti, az felette vékony, halovány és lenge: a lebernyeg ilyen ruhát jelent a magyaroknál; p. o. a rongyos, kopott, vékony, szélszőrű köpönyeget lebernyegnek csúfoljuk. Deákul és görögűl ez a kigyóhártya Syphar és Leberis, a honnan az a példabeszéd is van: Nudior leberide; nem jól jön-é hát ez a leberis magyar nyelven lebernyegnek?

TARTALOM.

LESZIK K. KÖNYVKÖTŐ BUDAPEST